ఉ. అద్దిర! శంకరుండు వినయంబున నా కెదు రేఁగుదెంచి నా
పెద్దతనం బెఱింగి తనపెద్దతికం బొకయించుకైన దా
గ్రొద్దనఁ జేయఁడయ్యె నట గౌరియు మన్ననసేయదయ్యె నీ
పెద్దలు సర్వ లాతిమునిబృందముచాట్పునఁ జేసి రిమ్మెయిన్.

క. అని తనపాలిటికర్మము పెనగొని తనచుట్టుముట్టి ప్రేరేపంగాఁ
జెనటి యగుదక్షుఁ డప్పుడు మనమునఁ గోపంబునందములహారు నిలిచెన్.

వ. ఇట్లు దేవదేవునిమహాత్మ్యంబు దెలియక వృథావైరంబున దక్షుం డటు వాసి చనియె నంత నమ్మహేశ్వరుఁ గొల్వవచ్చిన దేవేంద్రాది బృందారక సంఘంబులు పునః పునః ప్రణామంబు లాచరించి చనిరి తదనంతరంబ.''

వెనుకటి భాగవతవృత్తాంత మంతయుఁ జదివినవారు దీని నేమని యూహించెదరో మన మాలోచింపవలసియున్నది. పోతనామాత్యుఁ డొక్కయంశంబుననే యేపురాణములో నేయేవిశేషము లున్నవో అవియన్నియు నేకత్రముఖము చేసి యథాస్థితి బయటఁ బెట్టుటయందు కోర్కెగలవాఁ డని తోఁచక మానదు. ఇఁక వీరభద్రవిజయగ్రంథకర్త అట్టి సందియములేకయే తన కిష్టమైన కథ లుంచి తక్కినవానిని వదలివేసినాఁ డని చెప్పక తప్పదు.

ర. పైగ్రంథకర్త లిద్దఱు నొక్కరు కారని సూచించు నట్టి కొన్నిపద్యములు పార్వతీప్రయాణసమయములోనివాని దెల్పెదను. అది చూచినవెంటనే పయికవు లిద్దఱిలో సమయోచితవాక్కు లెట్లుగా నుండునో అదియును దెలియును. అపుడు కవులభేదమును, కవిత్వభేదము దెలియకపోదు. వీరభద్రవిజయమున దాక్షాయణి శివుని యనుజ్ఞ గోరఁగా నాయన యనుజ్ఞ యిచ్చినయనంతరవృత్తాంతము.

"గీ. అనుచుఁ జంద్రచూడుఁ డానతియిచ్చిన, శివుఁడు తన్ను వేఱుచేసె ననుచు
ఫాలమందు పాణిపద్మముల్ ధరియించి, వెలఁది మ్రొక్కి నిలిచె వెలుపలోడ.

మత్తకోకిల. తల్లి యాదిగఁ దండ్రి యాదిగఁ దాత యాదిగఁ గల్గువా
రెల్లబంధుల నీవె కాని మహేశ యన్య మెఱుంగ నే
నుల్లమందుల జిత్తగించితి నొప్పముల్ దగునయ్య యా
ప్రల్లదుం డగు నాదు దండ్రి ధరంబు తక్కితి శంకరా.

మత్తకోకిల. శ్రీలలాటము సంఘటించిన చేతులాన విశాలినీ
లాలశర్మద భృంగముత్ నయనాదికల్యలు జక్కవల్
పాలయిండ్లు మరాళముల్ గద భక్తి నీరుకడల్ దగన్
గాలిఁగాఁ గలకంఠి నిల్చె కొలంకుభంగిఁ దలంచుమన్.

వ. అప్పుడు దరహసితవదనుం డైయుప్పురమేశ్వరుఁ డిట్లనియె.

ఉ. మాటలు వేయు నేమిటికి మాకడ నీవును నేను మీఁదకన్
బాటలగంధి యుండుదము బాలకశబ్దము నర్థమట్లనా
మాటకుఁ దాఁటగా వలదు మన్నన నీకొలువెల్లఁ గొల్వఁగా
బోటిరో పొమ్ము నీజనకుపొందగునోమునకుం గుటుంబినీ.

చ. అని నియమించి శంభుఁడు గణాధిపులం బిలుపించి దక్షునం
దన తనపుట్టినింటికిని ధన్యతఁ బోయెడు నోము చూడఁగా
దినకరభాతిఁ బొల్చుతగుదివ్యవిమానముఁ దెండు రండు పొం
డనవుడు వారుఁ దెచ్చి రతిహాటకదివ్యవిమానరాజమున్.

అని యున్నది. ఇంక భాగవతంబున నీకథాభాగంబుననే దీనినంతయు మఱియొకవిధంబునఁ జెప్పుచున్నాఁడు—చతుర్థస్కంధములో శివుఁడు సతీదేవితోఁ జెప్పుచున్న వాక్యములలో

"వ. అదియునుంగాక నీ కతనికిం బ్రత్యుత్థానాభివందనంబులు గావింపకుండుటం జేసి యతండు తిరస్కృతుం డయ్యె నంటివేని లోకంబుల జను లన్యోన్యమును బ్రత్యుత్థానాభివందనంబులు గావింతురు అది ప్రాజ్ఞులయినవారు సర్వభూతాంతర్యామి యైన పరమపురుషుండు నిత్యపరిపూర్ణుండు గావునఁ గాయికవ్యాపారం బయుక్తం బని తదుద్దేశంబుగా మనంబునందు నమస్కారాదికములు గావింతురు కాని దేహాభిమానంబు గలుగుపురుషులందుఁ గావింపరు. కాన నేనును వాసుదేవశబ్దవాచ్యుండు శుద్ధసత్త్వమయుండు నంతఃకరణంబునందు నావరణవిరహితుం డయి ప్రకాశించు వాసుదేవునకు నాహ్లాదయంబున నమస్కరింపుచుండుదు. ఇట్లనపరాధి నై యున్న నన్ను పూర్వంబున బ్రహ్మాదులు సేయుసత్త్రంబునందు దురుక్తులం జేసి పరాభవించిన మద్ద్వేషి యైన దక్షుండు భవజ్జనకుం డయిన నతఁడును తదనువర్తులయినవారలును జూడఁదగరు గావున మద్వచనాతిక్రమంబునం జేసి యరిగితి వేని యచట నీకుఁ బరాభవంబు సంప్రాప్తం బగు లోకంబున బంధుజనులవలనఁ బూజవడయక తిరస్కారము నొందుట చచ్చుటయకాదే యని పలికి మఱియు సతివుంకు పొమ్మని యనుజ్ఞయిచ్చిన నచ్చట నవమానంబునం జేసి యశుభం బగుననియు నిచ్చటఁ బొమ్మనక నివారించిన మనోవేదన యగు ననియు మనంబునఁ దలపోయుచు నూరకుండె నంత.

సీ. సతి సుహృద్దర్శనేచ్ఛాప్రతికూల దుః, ఖస్వాంత యగుచు వంగములు వడఁక
నందంద తొరఁగెడు నశ్రుశీకరపూరంబులు, గండభాగంబులఁ గడలుకొనఁగ
నున్నత స్తనమండలోపరిహారముల్, వేఁడినిట్టూర్పులవెచ్చఁ గంద
నతిశోకరోషాకులాత్యంతదోధూయ, మాన మై హృదయంబు మఱఁగుచుండ
తే. మతిఁ దూఁగుపితాత్మ యై స్వసమానరహిత, నాత్మదేహంబు నగ మిచ్చినట్టిభవుని
విడిచి మూఢాత్మ యగుచు నవ్వేలఁది చనియె జనకుఁ జూచెదువేడుక సందడింప.
వ. ఇట్లతిశీఘ్రగమనంబున.
సీ. మానిని చను మండ మణిమన్మదాది, సహస్రసంఖ్యాతరుద్రానుచరులు
యాత్రులు నిర్భయు లై వృషభేంద్రుని, ము న్నిడికొనుచు నమ్ముదిత దాల్చు
కందుకాంజనశారికాతాళవృంతద, ర్పణధవళాతపత్రప్రసూన
మాలికాసౌవర్ణమణివిభూషణఘన, సారకస్తూరికాచందనాది
తే. వస్తువులు గొంచు నేఁగి శర్వాణిఁ గదిసి, శంఖదుందుభివేణునిస్వనము లొప్ప
మానితం బైనవృషభేంద్రయానఁ జేసి యజ్ఞభూమార్గ లై యర్థి నరిగి యరిగి."

అని యున్నది. పయిరెండుకథాసందర్భములఁ జూచినచోఁ గథాసందర్భ భేదము లుండుటయేకాక సందర్భోచితవర్ణన గలశైలి భాగవతములోనిది కా దనియు నాగ్రంథకర్త వియోగదుఃఖసమయములో నెట్టివర్ణన జేయవలయునో యిసుమంత యైనఁ దెలియనికేవలరసహీనహృదయము కలవాఁ డనియు నటుగావున నాతనికి 'రసమున కనుచితమగుపదవి రస మరీతి యనఁబరఁగు' అనునట్లుగా నాతనికవన మరీతిదోష యుక్త మై యుండు ననియుఁ జెప్ప నొప్పియున్నది.

గి. ఇఁక దక్షుఁడు సతీదేవితోఁ జెప్పినవాక్యములు.

"క. నీనాయనుఁ డల్లుం డగు, కానీ నను ధిక్కరించెఁ గాన భవానీ
మానుగఁ గనియును నీవును, కానని గతి నుండ నేల గర్వము నేలా.
క. చెలువా పిలువక మున్దఱ, వలసరి మాయింటికేల వచ్చితి చెపుమా
పిలువని పేరంటమునై, కలహారును బోలెసిగ్గు గాదేరాఁగన్." వీర.వి. అశ్వా. ౧.

అని యున్నపద్యములంబట్టి చూడ వీరభద్రవిజయగ్రంథకర్త కల్లునియెడఁ గోపము వచ్చియున్నపుడు కూఁతు నెట్లుగా గౌరవించవలయునో అపు డేయేమాటలు మాటలాడవలయునో లెస్సగా బోధమై యున్నది. ఇట్లుగాఁ బుట్టినయింటికిఁ గూఁతురు వచ్చినపుడు దుర్భాష

లాడువాడుగ బ్రాహ్మణాదిఅగ్రజాతులలో నుండక కేవలమతినీచజాతులలోఁగూడ నుండునో యుండదో యని యూహింపవలసిన దై యున్నది. తనయింటికిఁ గూఁతురు వచ్చినపుడు పలుకరింపకుండుటయే తండ్రికిఁ గలయసూయం దెలుపుట. అది యెఱిఁగియున్న భాగవతకవి యగు పోతనామాత్యునియట్టిపెద్దగృహస్థుఁడు దానినెట్లు వర్ణించెనో చూడుఁడు.

భాగవత చతుర్థస్కంధమున దక్షప్రజాపతి యజ్ఞము చేయునపుడు దాక్షాయణి పోవుట అనుకథలో

"వ. ఇట్లు కనుఁగొని యజ్ఞశాలం బ్రవేశించిన.

క. చనుదెంచిన యమ్మగువను, జననియు సోదరులు దక్క సభ గలజనులె
ల్లను దక్షుకలనిభయమున, ననయము నపు డాదరింపరైరి మహాత్మా.

క. మఱి తల్లియుఁ బినతల్లులు, పరిరంభణ మాచరింపఁ బరితోషాశ్రుల్
దొరఁగఁగ డగ్గుత్తికతో, సరసిజముఖి సేమ మరయ సతి దానంతన్.

క. జనకుం డవమానించుట, యును సోదరు లర్థిఁ దనకు నుచితక్రియఁ జే
సినపూజల నందక శో, భన మఱచిన మాఱుమాట బలుకక యుండెన్."

అని యున్నపైపద్యములవలన భాగవతగ్రంథకర్తయొక్క మనోధర్మము బోధపడకమానదు. అదిమొదలు సతీదేవి దేహము విడిచిన దనువఱకుఁ గలకథలో దక్షుఁడు మౌనముద్రాధారియై యుంచఁబడెనే గాని యొక్కవాక్యమైన నల్పప్రసంగ మతనినోట నుండి వచ్చినట్లుగాఁ జెప్పం బడదయ్యెను. తండ్రికిఁ గూఁతునెడలఁ గోపము లేక కేవల మల్లునియెడలనే కోప మున్నట్లుగాఁ జెప్పంబడెఁ గావునఁ గూఁతు నాతఁడు నిందించుట కవకాశము లేదు. ఇట్లు లేనిచో నిఁకఁ గూఁతునకు నల్లునియెడఁ గలుగు ననురాగాతిశయమునకు నిందింపవలయును గాని మఱియొకవిధమున నిందించుటకు వీలుపడదు. అది పతివ్రతాలక్షణమే కావున శ్లాఘ్యకార్యమని దక్షుండు కూఁతు నిందించినట్లు చెప్పంబడలేదు. ఇఁకఁ దనకూఁతు నుపేక్షించి యూరకొనుటలో నాపెకుఁ దండ్రి గౌరవము చూపకుంటకుఁ గారకుఁ డగునీశ్వరుఁ డట్టివ్వ

త్తాంతము తదనుచరులవలన విని తనమూలముగాఁ దనభార్య కట్టియగౌరవము తటస్థించె నని సిగ్గుపడి అంతటినుండియైనఁ దనకు భయభక్తులు చూపు ననుతలంపుననైన యుండును. పై రెండుకథలం బరిశీలించినచో భాగవతగ్రంథకర్తయు, వీరభద్రవిజయగ్రంథకర్తయు నొక్కరని యెవ్వరైనఁ జెప్ప గమకించెదరేమో నేనూహింపను.

౬. సతీదేవి తండ్రితోఁ బల్కినపల్కులు.

సతీదేవి తండ్రివలన నవమానింపఁబడియెంగావున స్త్రీస్వభావముచేతఁ గోపించి తనపెనిమిటియెడలఁ గలమహత్త్వాదికమును దండ్రికిఁ దెల్పి అట్టివానితోడ విరోధము శ్రేయస్కరమైనది కాదనియు నందుమూలమునఁ గల్గెడులాభమునకంటె నష్టమే యెక్కువయైనదనియుఁ జెప్పుటయు లోకసామాన్యధర్మము. అందులో నాతఁడు భగవంతుఁడుగా సతీదేవి భావించుచున్నది కావున నట్టివారియెడలఁ గల్గుననూయమూలమున నైహికాముష్మికములు రెండును జెడు నని తండ్రికి నామె చెప్పుటయు నైసర్గికములే. ఇట్టిచోఁ బైయిర్వురుకవులు నెట్లుగాఁ బైవృత్తాంతముం జెప్పిరో చూచెదముగాక. వీరభద్రవిజయము ప్రథమాశ్వాసములో

“వ. అనవుడు నమ్మహాదేవి కోపవివశయై యయ్యాగమంటపంబున శుభాసీనులై యున్నసభాసదుల వలోకించి యిట్లనియె.

చ. నిగమములార ధర్మపదనిర్ణయులార మునీంద్రులార యో
నిగమ మహాత్ములార భవనిర్ణయులార గిరీంద్రులార భూ
గగన చరాదులార భవఖండనులార మునీంద్రులార యీ
నిగమములందుఁ జెప్పె శివనింద యెఱింగితి రేనిఁ జెప్పరే.”

అని యొకపద్యమున్నది. పాఠకులారా! ముం దీపద్యప్రశంస జేయు సెలవొసంగుఁడు. ఒక్కపద్యము పఠించినచో నీపద్యకవి భాగవతకవియగుపోతనామాత్యుఁ డేమో మీకే బోధకాక మానదు. పోతనామాత్యుఁడు నిద్దురలో జెప్పినను నింతయభాగ్యకవనముం జెప్పఁడుగదా!

పైవచనములో నాయాగమంటపంబున శుభాసీనులై యున్నసభాసదుల నుద్దేశించి దాక్షాయణి చెప్పినవాక్య మనిగదా యున్నది. అట్లయినచో నిగమములును గిరీంద్రులుగూడ నాసభలోనికి వచ్చి సుఖాసీనులై యున్నట్లు చెప్పెడు వివేకహీనులుందురా. గగన చరులారా యని చెప్పినఁ జాలక కావలయును గగనచరాదులారా యని విశేషించి చెప్పె. ఇట్టి చేతగాని ప్రయోగములు భాగవతకవి చెప్పె ననినచో మీరు రామా టలకు నంగీకరించెదరా? ఇట్లు చెప్పుచుఁ బైకథ కెడమగుచున్నారము. కావునఁ గథలోనికిం దిగుచున్నాఁడను, సభాసదుల నుద్దేశించి పల్కు చున్న వాక్య మంతలోనే దక్షునియెడ సమన్వయింపఁబడి యీక్రిందిపద్య ములు వ్రాయంబడినవి. ఎట్లన్నను:—

“ ఉ. వేదములం దెఱుంగినవివేకము లెక్కడఁ బోయె నేఁడు పు
ణ్యోదయబుద్ధి యెం దణఁగియున్నది నేఁడు తలంపఁ, బొల్లయై
నీ దగుదక్షతాద్భుతము నీతియు నెక్కడ దాఁగె నేఁడు బ్ర
హ్మాదులు బోనిపీఠి యివి యారడివోయెనె నీకు నక్కటా.

శా. ఏరా దక్ష యదక్షమానస వృథా యీదూషణం బేలరా
ఘోరీ పాపములెల్లఁ బోవిడువరా యుగ్రాత్ముఁ జేపట్టరా
వైరం బొప్పదురా శివుం దలపరా వర్ణింపరా గాజితో
తాకారాత్ముం డగునీలకంఠుఁ దెగడంగా రాదురా దుర్మతీ.

క. చదువుల నాలుగు శివుఁ గని, యెనఁ దలఁచుచు నెవఁడుఁగాని యెబ్బంగులఁ ద
త్పదములరూపము కావున, వదలినమతితోడఁ జిక్కు వలదుర దక్షా.

క. విశ్వములోపలఁ దనరెడు, శాశ్వత మగుశివునిమహిమ చెప్పఁగ నీకున్
విశ్వాసంబునఁ జెల్లదు, యీశ్వరుమహిమాబ్ధి నీకు నెఱుఁగఁగ వశమే.

క. ఈయొడలు రోఁతగాదే, పాయక పరమేశు నొంద పనిసేయంగా
వేయును నేటికి మాటల, పోయెదురా కీడు నొందఁబూన్కి దురాత్మా. ”

అను మొదలగుపద్యములు మఱికొన్ని యున్నవి. ఈపద్యములు చదివినమాత్రమున వీరభద్రవిజయగ్రంథకర్త కేవల నీచాతినీచుఁ డని యుఁ దలిదండ్రులు బిడ్డలు ‘నీవు ఛీ అంటె నీవు ఛీ’ “నీవురండా అంటే నీవు ముండా” అని వచియించుకొనుచు దినముల వెళ్లించునీచజాతులలోఁ

బుట్టినవాఁడుగాఁ గానిపించును. ఓరీ దక్షా, విశ్వవరా, చేపట్టరా, వైర మొప్పదురా, శివుని దలంపరా, పద్దురా, దుర్మతీ, దురాత్మా, అని యొక సంపన్నుని కూఁతురు విద్యాబుద్ధులు గల్గియుండిన తనతండ్రిం గూర్చి యిట్లుగాఁ దుచ్ఛసంబోధన లుంచి చెప్పునా అనుదాని నాలోచింపఁగా నీతండు భాగవ గ్రంథకర్త కాక మఱియొకఁ డని స్పష్టము కాక పోదు. ఇఁక భాగవతములో శివమహిమ జెప్పలేదనియుఁ దాను వీరభద్రవిజయములో శివమహిమఁ జెప్పెద నని చెప్పినపద్యములు పై మూఁడుకందపద్యము లయియున్నవి. ఆపట్టున మఱికొన్నిపద్యము లున్నవి. అవియును గ్రంథకర్తకుఁ గలశివభక్తివిశేషములం దెల్పును. గాని శివతత్త్వప్రతిపాదకములుమాత్రము కావు. ఈవిషయములో మనయభిప్రాయముతోఁ బనిలేదని భాగవతములోనిపోతనామాత్యవాక్యవిశేషములనే చూపెదను. భాగవతము చతుర్థ స్కంధము సతీదేవి వాక్యములో

"వ. ఇట్లు తండ్రిచే నాదరింపఁబడనిదై విభుం డైనయీశ్వరునందు నాహ్వాన క్రియాశూన్యత్వరూపం బైన తిరస్కారంబున రుద్రాభావం బైనయజ్ఞంబు గనుంగొని నిజరోషానలంబున లోకంబులు భస్మంబు సేయం బూనిన తెఱంగున నుద్రేకించి రుద్రద్వేషియుఁ బ్రతుకర్మాభ్యాస గర్విష్ఠుండు నగుదక్షుని వధియింతు మనుచు లేచిన భూతగణంబుల నివారించి రోషావ్యక్త భాషణంబుల నిట్లనియె. లోకంబున శరీరధారు లైన జీవులకుఁ బ్రియాత్మకుం డైనయీశ్వరునకుఁ బ్రియాప్రియులు నధికులు లేరు. అట్టిసకలకారణుండు నిర్మత్సరుం డైనరుద్రునందు నీవుదక్క నెవ్వండు ప్రతికూలం బాచరింపఁడు. అదియునుం గాక మీముఁబోటివారలు పరులకలనిగుణంబులందు దుర్గుణంబుల నాపాదింతురు. మఱియుఁ గొందఱు మధ్యస్థు లైనవారలు పరులగుణంబులయందు దోషంబుల నాపాదింపరు. కొందఱు సాధువర్తనంబు గలవారలు పరులదోషంబు లైన గుణంబులుగా సమగ్రహింతురు. మఱియుం గొంద ఱుత్తమోత్తములు పరులయందు దోషంబు నాపాదింపక తుచ్ఛగుణంబు గలిగినను సద్గుణంబులుగాఁ గైకొందురు. అట్టిమహాత్ముల యందు నీవు పాపబుద్ధి కల్పించితివి. అని వెండియు నిట్లను. మహాత్ము లగువారల పాదధూళిచే నిరస్తప్రభావు లై జడస్వభావంబు గలదేహంబు నాత్మ యని పల్కుకుజను లగువారు మహాత్ముల నిందించుట కాశ్చర్యంబు గాదు. అదియు వారి కనుచితం బగు నని వెండియు నిట్లనియె.

సీ. అనయంబు శివ యనునక్షరద్వయమర్థి, వాక్కునఁ బలుక భావమునఁ దలఁప
సర్వజీవులపాపసంఘముల్ చెడునట్టి, మహితాత్మునందు నమంగళుండ
వగునీవు విద్వేషి వగుట కాశ్చర్యంబు నందెద వినుము నీ వదియుఁ గాక
చర్చింప నెవ్వనిచరణపద్మంబుల, సరసి బహ్మానంద మనుమరంద

గీ. మతులభక్తిని దమహృదయంబులనెడి, తుమ్మెదలచేతఁ గ్రోలి సంతుష్టచిత్తు
లగుదు రత్యంతవిజ్ఞాను లట్టిదేవు, నందు ద్రోహంబు చేసి తేమందు నిన్ను.

క. మఱియును నమ్మహితాత్ముని, చరణసరోజాతయుగము సకలజగంబుల్
చేతఁగొలువఁ గోరుకోర్కులఁ, దఱిమిడి వర్షించు నతనిఁ దగునే తెగడన్.

చ. పరఁగఁ జితాస్థిభస్మనృకపాలజటాధరుఁడుం బరేతభూ
చరుఁడు పిశాచయుక్తుఁడని శర్వు నమంగళుఁ గాఁ దలంప రె
వ్వరు నొకఁ డీవుదక్క మఱి వాక్పతిముఖ్యులు నమ్మహాత్ము న
చ్చరణసరోజరేణువులు సమ్మతిఁ దాల్తురు మస్తకంబులన్.

చ. నెలకొని ధర్మపాలనవినిర్మలు ధర్ముఁ దిరస్కరించు న
క్కలుషునిజిహ్వఁ గోయఁదగుఁగా కటుసేయఁగ నోపఁడేనిఁ దాఁ
బొలియుట యొప్పు రెంటికిఁ బ్రభుత్వము చాలమిఁ గర్ణరంధ్రముల్
బలువుగ మూసికొంచుఁ జనఁ బాడి యటందురు ధర్మవర్తనుల్.

వ. అది గావున.

మ. జనుఁ డజ్ఞానమునన్ భుజించిన జుగుప్సంబైనయన్నంబు స
య్యన వెళ్లించి పవిత్రుఁ డైనగతి దుష్టాత్ముండ వై యీశ్వరున్
ఘను నిందించిననీతనూభవ యనంగా నోర్వ నీ హేయభా
జన మైనట్టిశరీరము న్విడిచి భాస్వచ్ఛుద్ధి వాటిల్లెదన్.

వ. అదియునుంగాక దేవతల కాకాళగమనంబును, మనుష్యులకు భూతలగమనంబును, స్వాభావికంబు లైనట్లు ప్రవృత్తినివృత్తికర్మంబులు రాగవైరాగ్యాధికారంబులుగా వేదంబులు విధించుటం జేసి రాగయుక్తు లై కర్మతంత్రు లైనసంసారులకు వైరాగ్యయుక్తు లై యాత్మారాము లైన యోగిజనులకు విధినిషేధరూపంబు లైన వైదికకర్మంబులు గలుగుటయు లేకుండుటయు నైజంబు లగుటం జేసి స్వధర్మనిష్ఠుఁ డగువాని నిందింపం జన దాయుభయకర్మశూన్యుండు బ్రహ్మభూతుండు నైన సదాశివుని గ్రియాశూన్యుం డని నిందించుట పాపం బగుఁ దండ్రీ సంకల్పమాత్రప్రభవంబు లగుటం జేసి మహాజనయోగిసేవ్యంబు లైన యస్మదీయంబు లగు నణిమాద్యష్టైశ్వర్యంబులు నీకు సంభవింపవు. భవదీయంబు లగు నైశ్వర్యంబులు ధూమమార్గప్రవృత్తు లై యాగాన్నభోక్తు లైనవారిచేత

యజ్ఞశాలయందె చాల నుతియింపఁబడియుండెఁ గావున నీమనంబున నే నధిక సంతప్తుండ నని యిట్టి జితాధిపాత్మస్థితాయు వైరుద్రుండు దరిద్రుం డనియు గర్హింపఁ జన దని చెండియు నిటనియె.

ఉ. నీలగళాపరాధి యగునీకుఁ దనూభవనౌట చాలదా
చాలుఁ గుమర్త్య నీదుతనుజాత నసత్ కుది సిగ్గువుట్టెడిన్
జాలధరన్ మహాత్ములకుఁ జయ్యన నెగ్గొనరించుజన్మమున్
గాలుప నే తలంప జనకా కుటిలాత్మక యెంచిచూడఁగన్.

చ. వరవృషకేతనుండు భగవంతుఁ డుదైనహరుండు నన్ను నా
దరపరిహాసవాక్యముల దక్షతనూభవ యంచుఁ బిల్వ నేఁ
బురపురఁ బొక్కుచున్ ముదముఁ బొందక నర్మవచస్స్మితంబులన్
దొరఁగుదు నీతనూజ నను దుఃఖముకంటెను జచ్చు టొప్పగున్. ''

అని యున్నది. ఇట్లుగా నుండినకథాకల్పకు లిరువురిలోఁ గల్గువిశేషంబులు పాఠకులే యోచించెదరుగాక. భాగవతములోఁ బోతనామా

అనంతరకథావృత్తాంతము.

త్యుఁ డట్లుగాఁ బల్కుచు దాక్షాయణి యోగాగ్నిచే దగ్ధ మయ్యె నని యు నపుడు రుద్రాణితో వచ్చియున్న రుద్రపార్షదులందఱును దక్షుని సంహరింప విజృంభించిన నధ్వర్యుం డగుభృగుమహర్షి యొకయభిచార హోమంబున ఋభునామధేయుల నగ్నికుండంబు నుండి యుదయింపఁ జేసిన వారు వచ్చి రుద్రపార్షదులఁ బాఱం దోలి రనియుఁ జెప్పి యా వృత్తాంతంబంతయు నారదునివలన నా వెంటనే యీశ్వరుండు తెలిసికొని,

“ శా. ఆద్యుం డుగ్రుఁడు నీలకంఠుఁ డిభదైత్యారాతి దష్టోష్ఠుఁడై
మాద్యద్ఘోరమృగేంద్రఘోషమున భీమప్రక్రియన్ నవ్వుచున్
విద్యుద్వహ్నిశిఖాసముచ్చయరుచి న్వెల్గొందు చంచజ్జటన్
సద్యఃక్రోధముతోడఁ ద్రుచ్చి వయిచెన్ క్ష్మాచక్రమధ్యంబునన్. ”

అని యీశ్వరునకు దాక్షాయణీవృత్తాంత శ్రవణానంతరమునఁ గలిగిన కోపవిశేషమంతయు వర్ణించి చెప్పె. పిమ్మట నట్లుగాఁ బెఱికి వైచినజడయందు వీరభద్రావతారము కలిగినట్లును అతఁ డీశ్వరుని

యెదుట నిలువంబడి కర్తవ్యం బనుగంగా నీశ్వరశాసనంబుగా నీక్రింది పద్యంబు రచియింపంబడినది. ఎట్లన్నను:—

"చ. గురుభుజశౌర్య భూరిరణకోవిద మద్భటకోటికెల్ల నీ
వరయ వరూధినీవరుఁడ వై చని యజ్ఞముఁగూడ దక్షునిన్
బరువడిఁ ద్రుంపు మీ వచట బ్రాహ్మణతేజ మఁటంచు మంటివే
నరిది మదంశసంభవుఁడ వై తగునీకు నసాధ్య మెయ్యెడన్."

అని యిట్లుగా నాజ్ఞాపింపఁబడినవీరభద్రుం డట్టహాసంబున బయలు వెడలి శివసేనాపరివృతుఁ డై దక్షయజ్ఞవాటంబునకు వచ్చి యజ్ఞంబుతోఁగూడ దక్షుని వధించి నిజనివాసం బయిన కైలాసంబునకుఁ జనియె నని పోతనామాత్యుఁడు దక్షయజ్ఞపరిసమాప్తిం దెలిపెను.

వీరభద్రవిజయకథోపసంహారవిధానము.

"దాక్షాయణి దేహంబు దొరఁగిన యనంతరము తత్ప్రకారంబు వీక్షించి దక్షమఖమంటపంబున సుఖాసీను లై యున్న బ్రహ్మ విష్ణు సూర్య చంద్ర దేవేంద్ర దండధర వరుణ కుబేరాది దేవజనంబులు మహాభీతచిత్తులై మూర్తిమంతంబు లైన మంత్రంబులు చాలించి పాపకర్ముం డగుదక్షుని నిందించి బ్రహ్మ తనలోకంబునకుఁ బోయె మఱియుఁ దక్కినవా రందఱును దమతమనివాసంబులకుం జనిరి తత్సమయంబున"

అని యొకఘట్టము చెప్పంబడినది. దీనిలో నీగ్రంథకర్తవలన యజ్ఞసమాప్తి యెట్టులుగాఁ జేయంబడెననఁగా యజ్ఞశాలలో నొకశవంబు బడియెంగావున నక్కడిఋత్విక్కులందఱు నశుచికారణంబున మూర్తిమంతంబులైనమంత్రంబులు చాలించి యాపాపాత్ముం దిట్టుచుం దమతమనివాసంబులకుంజనిరని చెప్పిన లోకాచారంబు ననుసరించి యుండు నని యూహించెంగాని యజ్ఞాదులు జరుగుచున్నప్పుడు యజమానికిని ఋత్విక్కులకును దీక్షామధ్యంబున నుండుటం జేసి అవభృథాంతమువఱకును జాతాశౌచమృతాశౌచంబులు పట్టకుండుట విధిగాని ప్రారంభమైనయజ్ఞము పరిసమాప్తినొందింపక ఋత్విక్కులుగానీ యజమానిగానీ తమయిష్టానుసారము వదలివేసిపోఁగూడ దనువిధిగానీ తెలిసియుండలేదు. ఇవి సర్వద్విజులకును దెలియఁదగిన ధర్మంబులే కాని ఇట్టివానిలోఁగూడ నీవీర

భద్రవిజయగ్రంథకవి పరాకు జెందినందులకు నాలోచించెదను. ఇప్పటి కీపూర్వపక్షము వదలెదను. ఇఁక నీశ్వరుఁడు సతీదేవివృత్తాంతము ముగించి నసందర్భముం బరిశీలింతము. అది యెట్లన్నను.——

'సీ. కైలాసగిరిమీఁద కరకంఠుఁ డొకనాఁడు, కరమొప్పఁ గొలువుండి గౌరిఁ దలఁచి
యిదియేమి రా దయ్యె నిర్యేణలోచన, యని యవ్విధంబెల్ల నంత యెఱిఁగి
సుందరి తనకుఁ గూర్చుటయెల్ల భావించి, శంభుండు మనమునఁ జాల నొచ్చి
యిఁదియేమి తా నంపితిని దక్షునింటికి, మీనాక్షి తా నేల మేనువాసె

తే. పాలఁతి తన్ను నేను పొమ్మని తఱిమినఁ, బోవనొల్ల ననియెఁ బువ్వుబోఁడి
పంకజాక్షి నొంటిఁ బంపినకతనఁ గా, వెత్తితనము వచ్చె వేయు నేల.

వ. అని మఱియును పరమేశ్వరుండు గౌరీదేవి ననంతకరుణామానసుం డై తలంచి వెండియుఁ దనమనంబున.

మ. పుడమిన్ రాజ్యముఁ గోలుపోయి తగ నేడ్పుం బొంది శోకించున
జ్జడధీశాత్మకుఁ డైనయిందుశ్రీనకు దా జన్మించి రోషాంబుధిం
బడ వైవస్వతమన్వు నాఁడు ముద మొప్పన్ రాజ్యముం జేయఁగా
గడతేర్తు న్నని పాపదక్షునకు వేగన్ శాపమిచ్చెన్ వడిన్.

వ. ఇట్లు పరమేశుండు శాపంబిచ్చిన దక్షుండు తదీయప్రకారంబున నుండె నంత."

అని దక్షయజ్ఞ వృత్తాంతము ముగించఁబడినది. ఆహా! యేమి యీకవికథాసందర్భనైపుణి. రుద్రునంతటివాని భార్య నవమానించి చచ్చునట్లుగాఁ జేసినదక్షున కపుడే రుద్రునివలన శిక్ష కలుగునట్లుగా వధియింపఁబడక అనేకమన్వంతరము లైనపిమ్మట వచ్చెడువైవస్వతమనువు కాలములో నీదక్షు నీశ్వరుఁడు సహరించెద నని చెప్పినట్లు కథ పొసఁగించి తిరుగ దక్షునకు మఱియొకజన్మమును మఱియొకయజ్ఞమును గల్పించి అందులో నీశ్వరుఁడు ప్రస్తుత మన్వంతరములోఁ దక్షుఁడు జేసియున్న యపచారమునకుఁ గాఁ దనకు లేనిదీర్ఘక్రోధము మనసులో నుంచుకొని వీరభద్రుం బుట్టించి యతనివలన నానాఁటియజ్ఞమునకు వచ్చినదేవతలనం దఱఁగూడ శిక్షించె నని చెప్పుట యెంతశ్లాఘనీయము? పురాణములో నట్లుండెఁగావున నతఁడట్లుగాఁ జెప్పెనందు రేమో. భాగవతములోఁ బోతరా జుపురాణములఁ జూడక చెప్పెనా? అట్లుగా నొకచోటఁ జెప్పి నం

దర్భయుం గుదిర్చిన పోతరాజే మఱియొకగ్రంథములో నాకథనే సందర్భహీనముగాఁ జెప్పునా? కావున నీరెండుకథలును జెప్పినవా రొకరు కాక యిరువురు వేర్వేఱుకవు లని నిర్ణయించి యీగ్రంథము నవీనమనియుఁ గల్పితమనియు సిద్ధాంతీకరించెదను.

భోగినీదండకము.

ఇదివఱలో వీరభద్రవిజయ మీపోతరాజకృతంబు కా దని తగినయాధారము లుండుటంబట్టి నిష్కర్షించియుంటిమి. అటులనే నిష్కర్షింపవలసినయంశ మింకొకటి యున్నది. అది పోతరాజకృత మని ప్రసిద్ధి నొందిన 'భోగినీదండకము.' దీనిం బరిశీలింపఁ దగుగ్రంథములు లేవు. వేంకటగిరిసంస్థానచరిత్రములో నీక్రిందివిధంబుగా వివరింపఁబడియె. ఎట్లన్నను:—

" Biographical Sketehes of the Rajahs of Venkatagiri by Mr. T. Rama Rao, in 1875, pages 26.27.

It is highly interesting to learn that the eldest of them (Sarvagna Singama Naidu) was greatly learned in Sanskrit literature, poetry, drama, logic, grammar and rhetoric and that he himself composed a work on the last-mentioned subject called " Singabhupaleyam" His Court is soid to have been adorned by several poets among whom were Bammera Potarazu who translated 'Bhagavatam' in Tulugu, and Srinathudu, the Teugu Translator of 'Naishadham' Sarvagna Singama Naidu formed the subject of a Composition by the former called 'Bhogini Dandakam and of some stray verses by the latter. "

పైదానిం బట్టి సర్వజ్ఞసింగమనీనివిశేషములు కొన్ని కానవచ్చును. అయితే దానిలో నతనిసభాపండితులలో భాగవత మాంధ్రీకరించిన బమ్మెరపోతరాజును, నైషధ మాంధ్రీకరించిన శ్రీనాథకవియు నున్నట్లును, పై యిర్వురిలోఁ బోతరాజు 'భోగినీదండకమును' శ్రీనాథుఁడు కొన్నిచాటుధారాపద్యములును సింగమనీనిపైఁ గృతియిచ్చినట్లుగా నున్నది. పైయిర్వురిలో శ్రీనాథకవి యీసింగమనీనిసభాసదులలోనివాఁడు కానట్లును పైగా నతనికి బలవద్వైరి యగుననవేమారెడ్డియొక్క యాస్థానకవి యనియు నతనికార్యార్థమే సింగమనీనిం జూడఁబోయి

దాని జేసికొనుటకై అతనిపై రెండర్థములు కల్గునట్లుగాఁ బద్యములు చెప్పి, దానిలోని సర్వజ్ఞశబ్దము గలపద్యములోఁ జేసినయుపహాస్యాదిక మిదివఱలో శ్రీనాథకవిచరిత్రములో నావలన వ్రాయంబడినది. ఆకథ శ్రీనాథుఁడు సింగమనీఁడును సమకాలీను లని చెప్పుటకుఁ జాలునుగాని శ్రీనాథకవి సింగమనీనియాస్థానపండితుఁ డని సూచింపదు. అటువలెనే కూచిమంచి తిమ్మకవి చెప్పిన పద్యమును భాగవతములోఁ బోతరాజు చెప్పిన 'ఇమ్మనుజేశ్వరాధముల కిచ్చి, అనుపద్యము పోతరాజు సింగమనీని కాలీనుఁ డని తెల్పినను సింగమనీని పైఁ గృతియిచ్చి భోగినీదండకము చెప్పె ననుమాటను పూర్వపక్షము చేయుచున్నది. వీనికిఁ దోడుగా భోగినీదండకము చివర నున్నయీక్రిందిపద్యము మఱియొక పెద్దయనుమానమును కల్గించుచున్నది. ఆపద్య మెట్లన్నను :—

“ఉ. పండితకీర్తనీయుఁడగుబమ్మెరపోతన యామృధాంశుమా
ర్తాండకులాచలాంబునిధితారకమై విలసిల్ల భోగినీ
దండకముఙ్ రచించె బహుదానవిహర్తను రావుసింగభూ
మండలభర్తకుఙ్ విమతమానవనాథమదాపహర్తకున్.”

ఇట్లున్నపద్యమున పండితకీర్తనీయుఁడ నని బమ్మెరపోతన పైదండకమువంటిచిన్నవ్రాఁతకుఁగా నింతబిరుదాంకితము వేసికొని యింతగా ఆత్మస్తుతి చేసుకొనునా?యనియు నిది యొక గొప్పయంశ మని దీనికిఁగాను సర్వజ్ఞసింగమనీనివంటిమహాపండితుఁడు కృతిపతిగా నుండఁగోరి పోతరాజువంటి వైరాగ్యసంపన్నుని అట్టి కవిత్వము చెప్పుట కుత్సహింపజేయుట కల్గునా యనియుఁ దోఁచుచున్నది.

సర్వజ్ఞసింగమనీనివంశస్థులే యగు మఱియొకకుటుంబము వారు గోదావరీ మండలములోని పిఠాపురములో నున్నారు. వారిగృహనామము రావువా రని వ్యవహరింపంబడును. వారిలోఁగూడ నొకసామంత సంస్థాన మున్నది. వారు తమవంశావళిం బ్రకటించుచుఁ దమపూర్వుఁడగు పై “సర్వజ్ఞసింగమనీని” వృత్తాంత మీక్రిందివిధమునఁ గొంతఁ వ్రాసినారు—

"(*vide* 'Row Vamsa Charitra Tilaka translated by one Nadakuditi Seetanna, printed and pvblished in 1884)at page 16, we find the following:—Anapotam Naidu had a son named Sarvagna Singama Naidu Who was well versed in, as well as, in other branches of learning He collected a large army and conquered the ports of Methuku and Kylasa in the west and held them as Jaghire. He patronized many poets, Philosophers, and Metaphysicians of the day. Panditaraya, the celebrated Telegu translator of Naishadha and Kasikhanda, *i. e.*,Sreenadha and several others were highly respected and honored."

పైగాథనుబట్టి చూడఁగాఁ బండితరాయలు నైషధ, కాశీఖండములఁ దెనిఁగించిన శ్రీనాథకవి మొదలగువారును సింగమనీనివలన గౌరవింపఁబడిన ట్లున్నది. కాని అతనియాస్థానవిద్వాంసులుగాఁ గానీ కవులుగాఁ గానీ యున్నట్లు కనఁబడదు. ఇదియునుగాక, సింగమనీనికిఁ గల యభిరుచి సంస్కృతభాషలోఁ గాని యాంధ్రంబునఁ గాదని అతనివలన రచితము లైనసింగభూపాలీయము నాటకపరిభాష మొదలగుగ్రంథములం బట్టి కాన్పించును. అట్టివాఁ డాంధ్రములో వారనారిపై నొకదండకము జెప్పించి దానికిఁ దాను కృతిపతి యై యుండ నంగీకరించె నని పుట్టింపఁబడినకథయే పొసఁగియుండ లేదు. ఆసింగమనీని యోగ్యతామహిమంబుల రేటూరి రంగరాజకవి తనభానుమతీపరిణయగ్రంథములోఁ గృతిపతివంశాను వర్ణనములో నీక్రింది విధంబుగా వివరించె. ఎట్లనఁగా.

" సీ. ఏమహాసేనాని యుద్ధతేజోరాశి, హితధనంజయజయోన్నతి వహించె
నేభోగిభూషణు హేలాధృతిగుణంబు, తుహినాద్రిజాతసంస్తుతి భరించు
నేమార్తిబలహారి బాహువిక్రమలీల, గర్వాంధకచ్ఛేదకలనఁ గాంచు.
నేమహాపతి ధర్మసామోపయత్నంబు, సిద్ధసంకల్పరాజిని మెలంగు
గీ. నేసమాశ్రితవిద్యాధరేంద్రశక్తి, సుగుణగణపాలవార్చితస్ఫూర్తిఁ గాంచు
నట్టిసర్వజ్ఞమూర్తి నా నలరుచుండుఁ, జిత్రకళామతిసర్వజ్ఞసింగశౌరి."

కూచిమంచి తిమ్మకవిసార్వభౌముఁడు తనలక్షణగ్రంథములో భాగవతగ్రంథము రచియించిన బమ్మెర పోతరాజునకును పైసింగమనీనికిని బలవద్విరోధంబు కలదనియు, నాకారణమున నాపోతరాజకృతభాగవతమురూపుమాపఁ దలంచి దానిని భూమిలోఁ బాఁతించెననియుఁ

గావున నందులోని యనేక భాగములు ఖిలములైనవనియు నిట్టులే మఱికొన్ని వృత్తాంతంబులు చేర్చియొకపద్యము చెప్పె. దానింబట్టి చూడ నీపోతరాజునకును సింగమనీనికిం గల విహితవిశ్వాసములు బోధ యగును. ఆపద్యానుసారముగాఁ జూచిన నాయిర్వురకును విరోధ ము న్నట్లు కాన్పించునుగాని విహితమున్నట్లు కాన్పించదు. దానినూహించుటకుఁ బూర్వమాపద్యము నీక్రింద వివరించెదను. ఎట్లన్నను :—

"సీ. ఘనుఁడు పోతనమంత్రి మును భాగవతము ర, చించి చక్రికి సమర్పించు నెడల
సర్వజ్ఞసింగయక్ష్మాకరుం డది దన, కిమ్మని వేడిన నీయకున్న
నలిగి యాపుస్తకం బవనిఁ బాఁతించినఁ జివికి యం దొకకొంతశిథిలమయ్యెఁ
గ్రమ్మఱ నది వెలిగందలన్నారప, రాజును మఱి బొప్పరాజు గంగ
రాజు మొదలగుకవివరుల్ దేజమెసగఁ, జెప్పి రాగ్రంథములయందె తప్పులారె
గాని పోతకవీంద్రునికవనమంచు, లక్షణం బెంచుఁ దప్పునా దక్షవరణ."

దీనింబట్టిచూడ సింగమనీనికిని పోతరాజునకు నెట్టిస్నేహ మున్నదో చూడనగును. ఈపద్యమునం గలలక్షణము(దీనిపేరే లక్షణసారసంగ్రహము) తిమ్మకవివలన శా. సం. ౧౬౬౨ అనఁగా క్రీ. శ. ౧౭౪౦ నకు సరి యగు రౌద్రిసంవత్సరమున రచియింపఁబడియె. దీనికి వ్యతిరేకముగా ఆ. ౧౮౬౦ సంవత్సరప్రాంతమున ఆంధ్రభాగవతమును ముద్రించినపండితులు పోతరాజు జన్మకర్మములు దెల్పు ననువచనగ్రంథమునుండి తాము పరిశోధించి వ్రాసితి మని కొన్ని క్రొత్తమాటలు వ్రాసిరి. దాని వివర మీవలకే చేసియున్నాను. పైరెండుకథలలోఁ దిమ్మకవి వ్రాసినదే మధ్యాంధ్రమండలము నాఁ బరఁగువేంగీదేశములో వ్యాప్తమై యున్నది. తిమ్మకవినాఁటికే పైసర్వజ్ఞసింగమనీనికథ ప్రాచీనము. అట్లుండఁగా నాంధ్రభాగవతము ముద్రించినవారు మఱి నూటయిరువది సంవత్సరముల యనంతరకాలములోఁ దా మెద్దియో పోతరాజు జన్మకర్మములఁ దెలుప నున్న వచనగ్రంథముం దెచ్చి తాము పరిశీలించితి మని మూలగ్రంథమును బ్రకటింపకయే వ్రాసినమాటలను నమ్ముట యుక్తియుక్తముగాఁ గాన్పించదు. కావున సింగమనీనికిని పోతరాజునకును విహితవిశ్వాసములు లే వనియే నిశ్చయింపవలసి యున్నది.

సర్వజ్ఞసింగమనీఁడు పోతరాజును భాగవతము తనకుఁ గృతియిమ్మని యడుగుటయు దానిని స్పష్టముగా నీయనని పోతన తిరస్కరించెననుట యు యీ యుక్తియుక్తముగాఁ గాన్పించదు. లోకములోఁ గవులు తాము గ్రంథములు రచియించి ప్రభువులపైఁ గృతినీయ ననుగ్రహింపుఁ డని యాశ్రయించుటయు, నట్టిగ్రంథముల గృతినంద నిష్టము గలవారు ఆగ్రంథమునకుఁ దగు సత్కార మెంతో దానిం జేయుటకుఁ దమరు చాలియుందురో లేదో చూచుకొనుటయు, నట్టిగొప్పవ్యయ మవ శ్యమో కాదో చూచుకొని యనంతర మట్టి గ్రంథము గృతి నందలే మని చెప్పుటయును కవి కది సమ్మతము కానియెడల నాప్రభువును వదలి మఱియొక ప్రభువు నాశ్రయించుటయు నున్నది కాని సింగమనీనివలె నొక గ్రంథము నాకుఁ గృతియియ్యవలె నని స్వయముగ యాచించుటయు, న ట్లు యాచించు ప్రభుని నీ వీగ్రంథమునకుఁ గృతిపతివి కాఁదగవు కావున నే నీయను పొమ్మని పోతన మూర్ఖించి చెప్పుటయు లోకానుభవవ్యతి రేకమై యున్నది. ఇటులఁ గానిచో గ్రంథ మెందులకు బహుకవికృతమై యున్న దని ప్రశ్నము పుట్టఁగలదు. ఆప్రశ్నమున కీవలఁ గొంత యూ హించి వ్రాసితిమి. గ్రంథము బాహుళ్య మైనది కావునఁ బోతరాజే తాఁ గొన్ని స్కంధములును దనశిష్యులు కొన్ని స్కంధములు విభజించి కొని ముగించినట్లు తోఁచెడిని. దానికి దృష్టాంతముగాఁ గేవలము వేదాంతరహస్యప్రతిపాదకంబు లగు ద్వితీయ స్కంధము మొదలగు వే దాంతభాగములును ప్రహ్లాదచరిత్రము గజేంద్రమోక్షణము, శ్రీరామ చరిత్రము, దశమస్కంధపూర్వభాగము సత్యభామయుద్ధము మొదలగు ప్రసిద్ధకథలన్నియుఁ బోతరాజ కృతము లే యగుటయు సామాన్యకథా భాగములుమాత్రమే తచ్ఛిష్యకృతము లగుటయుఁ గాన్పించు కావున పోతన తనకిష్ట మైనభాగములును దనశిష్యులకు లొంగనిభాగములను దా స్వయముగాఁ గైకొని యాంధ్రీకరించిన ట్లూహించుటయే యుక్తి యుక్తముగా నున్నది. ఇఁక భాగవతమును సింగమనీఁడు పాఁతివేయించిన

మాటయే. నిజమేని దానికారణ మూహింతము. దానికొకకారణ మూహింప దగియున్నది. అది ప్రాచీనులలోఁ బెక్కండ్రకుఁ గలసామాన్య గుణవిశేషమై యున్నది. ఏమియనగా సింగమనీఁడు కేవలము సంస్కృత భాషాభిమాని భాగవతము కేవలరహస్యార్థప్రతిపాదక సంస్కృతగ్రంథము కావున దానిని పురాణకవులు వదలిరి. అట్టిగ్రంథము ను దెనిఁగించుపోతరాజున కా కాలములో నెంతమంచియుద్దేశమున్నను భాగవతము దెనిఁగించుటనునది సంస్కృతాభిమానుల కందఱకు మిగులఁ గోపకారణముగా నుండకపోదు. అట్టిపండితు లుత్సహింపఁ జేయఁగా గనలినట్టియుఁ దాను స్వయముగా సంస్కృతాభిమానియు నగుసింగమనీఁడు ప్రభుఁడై యుండుటంబట్టి, దుష్కార్య మని తా నూహించుదానిని నివారింపయత్నించుట కేల సంశయించును? కావునఁ దనయుద్దేశానుసారముఁగా బోతనకృత మగుగ్రంథము నశింపఁజేయఁగోరి యిప్పటికిఁ దోఁచినవిధముగ నాగ్రంథంబు భూస్థాపితము జేయించియుండును. అతఁడు ప్రభుండుగావున నాతనియాజ్ఞ చెల్లక తప్పదాయె. దానిం జరిగించిన పిమ్మట నాగ్రంథమందును, కవియగు పోతరాజునందు నభిమానము గలవారు దానిని రహస్యంబుగనైనఁ బయటికిఁ దీసి సింగమనీనికాలములోఁ దిరుగ దాని వ్యాపింపఁజేయక యుంచవచ్చును. అతని యనంతర మతనిశిష్యు లాగ్రంథమున కనేకప్రతులు వ్రాసి వాని నొక్కమాఱుగ దేశమునం దంతట వ్యాపింపఁ జేసి యుండవచ్చును. ఇట్లైన భాగవతగ్రంథముద్రణకర్తలు వ్రాసినదానిలోఁ జాలభాగము యథార్థముగానుండె నని తలంచవచ్చును. అటుగానినాఁడు రెండుకథలును విశ్వాసపాత్రములు కాక చెడును. ఇట్లున్న పైవ్యాసముం జూచిన పిమ్మటనైన "భోగినీదండకము" సింగమనీని కోర్కెపైఁ బోతరాజువలన రచియింపంబడి, యాతనికిఁ గృతియీయఁబడె ననుమాట పూర్వపక్షమతములోనిదిగా బాఠకులు భావింతు రని నమ్ముచున్నాఁడను.

శ్రీరస్తు.

కవిజీవితములు.

పురాణకవులచరిత్రము.

21.

వెన్నెలకంటి సూరనార్యుఁడు.

ఇతఁడు విష్ణుపురాణముం దెన్గు బాస నొనరించినకవి. ఇతనిది హారీతసగోత్రము. ఇతనితండ్రి పేరమరసమంత్రి. ఈయన నియోగి శాఖా బ్రాహ్మణుఁడు. పైవిష్ణుపురాణము 'రావూరి రాఘవరెడ్డి' యను నతనికిఁ గృతియియ్యఁబడినది. ఆకృతిపతి వృత్తాంతము జెప్పుటకుఁ బూర్వము సూరనకవి వక్కాణించియున్న పూర్వకవినామంబుల వివరించెదను. ఎట్లన్నను:—

"ఉ. మున్నిటు కాళిదాసకవిముఖ్యులకుం బ్రణమిల్లి వారిలోఁ
బెన్నిక గాఁ బ్రబంధపరమేశ్వరుఁ దిక్కనసోమయాజినిన్
నన్నయభట్టు భాస్కరుని నాచనసోముని రంగనాథునిన్
వెన్నెలకంటి సూర్యుఁ బదివేలవిధంబులఁ గొల్చిభక్తితోన్."

అని యున్నపై పద్యముంబట్టి చూడ నీసూరకవివలన నుదాహరింపఁబడినకవులకుఁ బిమ్మట నీ సూరకవి పుట్టినట్లూహింపవలసియున్నది. అందుదాహరింపఁబడినకవులలో వెన్నెలకంటి సూర్యుఁ డనంబడు సూర్యకవి యెవ్వరని యూహింపవలసియున్నది. అతనింగూర్చి మఱియొకస్థలములో నీక్రిందివిధంబున నీసూరనకవి వివరించె. ఎట్లన్నను:—

"ఉ. ఈనిఖిలంబు మెచ్చ నమరేశ్వరదేవుఁడు చూడఁ గృష్ణవే
ణీనదిసాక్షిగా ననికి నిల్చినరావుతుఁ గేసభూవిభుం
గానకుఁ దోలి వెన్నడచి కాచినవేమయయన్నపోతభూ
జానికి సత్ప్రబంధము లొసంగిన వెన్నెలకంటివారిలోన్.

సీ. భవ్యచరిత్రుఁ డాపస్తంబమునిసూత్రుఁ, శుద్ధసారస్వతస్తోత్రపాత్రుఁ
హారితగోత్రపవిత్రుఁ డాంధ్రభాషాకావ్య, రచనాభినయవిశారదుఁ బ్రబంధ
కర్తను వెన్నెలకంటి సూర్యునిమను, మనిఁ జెఱకూరి యమరనమంత్రి
సత్పుత్రునాఁడువిస్తారవిచిత్రమా, ధుర్యకవిత్వచాతుర్యశీలు
తే. నిజకులాచారమార్గైకనిపుణుఁ బరమ, సాత్వికోదయహృదయు వైష్ణవపురాణ
వేదిసారస్యవిద్యాప్రవీణు సుకవి,మాననీయుని సూరనామాత్యవరుని ''

ఇట్లున్న పైపద్యములంబట్టి పైవెన్నెలకంటి సూర్యకవి యీ విష్ణుపురాణకవి యగుసూరనకవికిఁ దాత యని తేలినది. ఆసూరకవి వేమయయన్నపోతరెడ్డికాలీనుఁడని తేలినది. ఆసూర్యకవి యేప్రబంధములం జేసెనో బోధకాక యున్నది. ఈసూరనకవి తండ్రి చెఱకూరను గ్రామములో వసియించుటం జేసి యాతఁడును చెఱకూరి యమరనమంత్రి యని పిలువంబడినట్లు కాన్పించు. అంతమాత్రమున నాతనివంశనామము చెఱకూరివారని చెప్పఁగూడదు. కొందఱికింటిపేరు వేఱైనను వారు కారణాంతరములవలన నన్యగ్రామనివాసము చేయునపుడాయూరి పేరిట వారు మాత్రము పిలువంబడునాచార మాంధ్రులలోఁ గలదు. అది గృహనామముమాత్రము కాదు. కావున నీసూరనకవి తనయాశ్వాసాంత్యగద్యములోఁ దనయింటిపేరు చెఱకూరివారని చెప్పక వెన్నెలకంటివారనియే యీక్రిందివిధంబునఁ జెప్పె. ఎట్లన్నను:—

" ఇది శ్రీమదమరనామాత్యపుత్త్ర హారితగోత్రపవిత్ర సుకవిజనవిధేయ వెన్నెలకంటి సూరయనామధేయప్రణీతంబైనయాదిమహాపురాణం బగుబ్రహ్మాండంబునందలి పరాశరసంహిత యగుశ్రీవిష్ణుపురాణంబు. ''

అని యిట్లు వ్రాయంబడుటచే వీరియింటిపేరు వెన్నెలకంటివారనియే వాడఁబడును.

—— వెన్నెలకంటివారివృత్తాంతము. ——

ఈ యింటిపేరు గలవారిలోఁ బెక్కండ్రు కవు లున్నట్లు వాడుక గలదు. ఆకారణంబున

" కవితపుట్టిల్లు వెన్నెలకంటియిల్లు, వచ్చిచొచ్చెను మోచెర్లవారియిల్లు. ''

అను మొదలగు పద్యములు పుట్టెను. దీనింబట్టి వెన్నెలకంటి

వారి కుటుంబ మొకటియు, మోచెర్ల వారికుటుంబ మొకటియు నొక కాలములోఁ గవిత్వమునకు మిగులఁ బ్రసిద్ధికెక్కినకుటుంబము లనియు నాయిర్వురలోనే కవిత్వ విద్య నిలిచి యుండె ననియుఁ దేలినది. అట్టి వారిలో నిర్వురు ముగ్వురు ప్రసిద్ధులున్నట్లును వారిసమీపబంధువులై నట్లు తేలును. అందు మొదటివాఁడు సూర్యకవి. మఱియొకఁడు పైసూర్యకవి తమ్మునికొడుకైన విక్రమార్కచరిత్రములో వివరించఁబడిన వెన్నెలకంటి సిద్ధన యొకఁడును, నీసూరకవి యొకఁడునై యున్నారు. ఇఁక మోచెర్లవారింగూర్చి వ్రాయవలసియున్నది. వారిలో వెంకన్న, దత్తప్ప లను కవు లిర్వురుమాత్రము మన మెఱిఁగినవారు. వారిగ్రంథములు వ్యాపకములో లేవుకాని వారిసమస్యాపూరణములు పెక్కులు గలవు. ఆపద్యప్రశంస సేయుటకుఁ బూర్వము పై రెండుకుటుంబములకుఁ గలప్రత్యక్షసంబంధము వివరింపవలసియున్నది. ఆసంబంధము దౌహిత్రసంబంధ మని చెప్పఁదగియున్నది. అందులో నెవ్వారి కెవ్వరు దౌహిత్రులోఁ జెప్పఁజాలము కాని పై పద్యానుసారముగాఁ గవితాకన్య వెన్నెలకంటి వారియింటఁ బుట్టి మోచెర్ల వారి యింటికోడలైనదని చెప్పంబడుటచేత వెన్నెలకంటి వారి కన్యకను మోచెర్ల వారి పిల్లని కిచ్చి వివాహముచేయఁబడియుండవచ్చునని తోఁచును. పైవెన్నెలకంటి కవులలో నెవ్వరిపుత్త్రికాసంతానములోనివారు మోచర్లకవులో దానిని నిర్ణయింపలేము. వెన్నెలకంటి వారిలో ననేకులు కవు లున్నారనుచో ని మోచర్లవా రెవ్వరిదౌహిత్రులో దాని నిర్ణయింప వీలులేదు. అట్టి మోచర్లవారిలో నిర్వురుకవులు బహుప్రసిద్ధులు. వారిపేరులు వెంకన్న, దత్తప్ప. వీరు రావు యాచమనాయని కాలీను లని యుండుటచేతఁ బై కవులందఱికి వీరు మిగుల దూరస్థులుగాఁ గాన్పించెదరు.

మోచర్లవారివిషయము.

పై మోచర్ల వెంకన్న, దత్తప్పకవులు 'ఏజళ్లవారు' అను తెట్టు జమీందారుల యాస్థాన కవీశ్వరులు. వారిలో వెంకన్న యనునతఁ డెల్లప్పు డాస్థానమునే కనిపెట్టియుండుటయు దత్తప్ప యితరరాజుల సంస్థా

నములకుఁ బోయి తనవిద్యావిశేషములఁ జూపుచుండుటయు నచ్చటచ్చట ననేకబహుమానంబు లంది వచ్చుచుండుటయుఁ గలదు అట్లతఁ డితరసంస్థానములకుఁ బోయి చేసిన విద్యావ్యాసంగములలో నొకసమయమునఁ బైరావు యాచమనాయని సభలోఁ జేసినయొకకార్యము మిక్కిలి ప్రసిద్ధినొందెను. ఆకథనుమాత్రము వివరించి మోచర్లవారి గాథను వదలెదను.

ఒకపండితునికథ.

"ఒకదినమున నొకబ్రాహ్మణుఁడు మండువేసవిగా మధ్యాహ్నసమయంబున నీమోచర్లవారియింటికి వచ్చె. అపుడు వార లాతని నభ్యాగతునిగా భావించి యుచిత సత్కారంబులఁ జేసి యామాధ్యాహ్నిక కార్యముచటనే కావింపఁ బ్రార్థించిరి. ఆపండితుఁడు నట్లనే చేయుటకు సమ్మతింప వెంకన్నకవి వెంటనే లేచి యతనిఁదోడ్కొని చని స్నానాదికములం దీర్చి నాదటు భోజనమునకుం గూర్చుండిరి. అంతట వెంకన్నకవి యప్పండితునకు హస్తోదకం బిచ్చి కైకొమ్మనుడు నాబ్రాహ్మణుఁ డట్లుచేయక తలవాంచి యూరకుండె. దానింజూచి యతని కేదియో కోర్కె గలదని యూహించి "అభ్యాగతస్స్వయంవిష్ణుః" అనియుండుటం జేసి మీయభీష్టం బెద్దియో యదిపడయవచ్చు ననుటకుసందియంబు లేదు. దానిం జెల్లింతును హస్తోదకంబు గైకొమ్మనుడు నాపండితుఁడునాయభీష్టవరంబు దయచేసితిరి కావునం గైకొనెద నని హస్తోదకంబు గైకొనియె. అపుడు వారందఱు నుచితాలాపంబులాడుచు భోజనంబులు గావించిరి. భోజనానంతరము తాంబూల చర్వణార్థము రండని వెంకన్నకవి యాబ్రాహ్మణుని మేడపైకిం గొనిపోయి యతని నుచితాసనంబున నునిచి ఆయన వృత్తాంతంబును, వచ్చినకార్యంబును దెలుపవేఁడఁగా నాబ్రాహ్మణుఁడు విన్నంబోయిన వదనంబున నాకవివర్యున కిట్లనియె. ఓకవికులావతంసా! నావంత యొక్కంత చిత్తగింపుఁడు. నే నొకపేదబ్రాహ్మణుఁడను. చిన్నతనముననే వారాణసికిం బోయి యిరువది ముప్పది సంవత్సరములు గురుశుశ్రూష చేసి కష్టించి షట్ఛాస్త్రములను గొంతవఱకు నేర్చికొంటిని. అంతట స్వ

నులు వచ్చి నన్ను బ్రార్థించి స్వదేశంబునకుఁ దోడి తెచ్చిరి. ఇంటఁ బ్రవేశించినది మొదలుగృహకృత్యములు నేనే జరుపవలసినవాఁడ నగుటం జేసియు దానికిఁ దగువృత్తిస్వాస్థ్యములు లేకుండుటం జేసియు విద్యాధికులగుప్రభువుల నాశ్రయించి నాదరిద్రము వాపుకొనియెద నని నిశ్చయించుకొని అట్టివిద్యాప్రభువు లెవ్వరు గల రని విచారింపఁగాఁ బెక్కండ్రు వెలుగోటియాచమనాయఁ డనుమహాపురుషుఁ డున్నాఁడనియు, నాతఁడు విద్వత్పక్షపాతియనియు, నతనియాస్థానంబున ననేకులు విద్వాంసు లున్నారనియు, పండితుఁడని వినిన వారిని మిక్కిలి గౌరవించు ననియుఁ జెప్పిరి. అట్టివృత్తాంతముం దెలిసికొని మనంబున నెంతయు నలరి నాదరిద్ర విచ్ఛిన్నమగుసుకాలంబు సంప్రాప్తమయ్యె నని నిశ్చయించుకొని ఆశాపిశాచ ముత్సహింపఁ జేయుచుండ దూరమని యాలోచింపక రాత్రింబగలు నడిచి యతిత్వరలో నతని ముఖ్యపట్టణమునకుఁ బోతిని. అక్కడి పండితుల నాశ్రయింప వారు నాదైన్యముం జూచి కరుణించి ప్రభునితో విన్నవించి నన్నుం దోడ్కొనిపోయి ప్రభుదర్శనంబుఁ జేయించిరి. నేనుచుఁ బ్రభు నాశీర్వదించి ఫలమంత్రాక్షతల నిచ్చి యుండుతఱి జరిగినవృత్తాంతంబు జెప్పుటకు సిగ్గును దుఃఖముగల్గుచున్న దని తలవాంచి కన్నీరు నించుచుఁ గొంత తడ వుండిన వెంకన్నకవి యాపండితుం దేర్చి స్వామీ మీయట్టిమహావిద్వాంసు లిట్లు పామరులవలె వ్యాకులచిత్తు లగుట న్యాయమగునా? ధైర్యముఁ బూని యనంతరవృత్తాంతంబు నివేదింపుఁడు. నా కున్న శాంతంబు నంతంబు నందునదియైయున్నది. అనుడు నాబ్రాహ్మణుఁడు కొంతవడికిఁ దేఱి యిట్లనియె. కవివర్యా విద్వత్ప్రభుం డని నేను జూడఁబోయిన నామహామహుఁడు సామాన్యగౌరవప్రపత్తులైనం జేయక యేవచనప్రయోగంబుననే నాయూరుం బేరు నడిగి తెలిసికొని నీ వాంధ్రంబున నెంతవఱకు వేలు పెట్టినావోయీ? అందులో సమస్యలఁ బూర్తిచేయఁగలవా? అని ప్రస్తావింప నారంభించె. అట్టివాక్యములకు నామనం బెంతయు నంచలించుచుండఁ గార్యవాదులకు గర్వముతోఁ బనియే మని నిశ్చయించుకొని యాప్రభున కిట్లుత్తరమిచ్చితిని. నేనాంధ్రపండితుఁడను గాను. సంస్కృత

విద్యాభ్యాసముఁ గొంతచేసియున్నాఁడను. అందలి శాస్త్రములకుఁగాను స్వదేశము వదలి కాశికిఁ బోయి యిరువది ముప్పది సంవత్సరములు గురుకులవాసముచేసి వానిఁగొంచెము తెలిసికొనివచ్చినాఁడను. వలయునేని మీయాస్థానవిద్వాంసులు నన్ను పరీక్షింపవచ్చును. అని నేను విన్నవింప నామాటలు చెవిఁ బెట్టకయె అబ్బో సంస్కృత పండితులా "తెనుఁగెఱుఁగఁడు సంస్కృతంబు తెన్నె మెఱుఁగుఁ" అని యుండలేదా! యని యెగతాళి చేయనారంభించె. అంతటితోఁ బోనీయక పో పో యింటికిఁ బోయి కొన్ని దినములు తెలుఁగు చదువుకొని సమస్యాపూరణ మాంధ్రమునఁ జేయుఁగల నేర్పు సంపాదించుకొని మఱియు రమ్మని చెప్పి, సదస్యులు వినుచుండఁ బండితవేషములు వేసుకొని యాచనార్థము వచ్చెడు వారి నింతటినుండి మాకడకుం దోడ్కొని రాఁగూడదని సభ్యులకుం దెల్పుచు యాచకుల ననేకనిందావాక్యముల నధిక్షేపించుచుఁ బూటబత్తెమైన నీకుండఁ బొమ్మని సాగఁబనిచె. అనంతరము నేను నాకు సంప్రాప్తమైనయవమానదుఃఖంబు మనంబు దహించుచుండ దానిఁ జల్లార్చుకొనుటకుఁగాని దానికిఁ బ్రతీకార మూహించుటకుఁగాని యసమర్థుండనై యుండ నామిత్రులు గొందఱు నన్నుం బోయి జరిగినవృత్తాంతంబు మీయన్నదమ్ముల తో విన్నవించిరమ్మని పంచిరి. కావున నీయవమాన దుఃఖము విద్వాంసులు గావున మీతో విన్నవించినఁ గొంత వాయు ననితలంచివచ్చినాఁడను. నాకు మీరకృతపరిచయులుగావున న్నాశ్రయించుకొను తలంపుతో హా ప్రాదకసమయమున నట్లు మౌనముద్రను ధరియించితిని. అట్టి నాసాహసకార్యమును సైఁచి నన్ను వెంటఁ గొనిపోయి ఆంధ్రంబున మహాపండితుఁడ ననుకొని గర్వించి పండితుల నలయించు యాచమనాయునిసమస్యలు బూరించి యతనిగుట్టు బయటఁ బెట్టి యాతని నాయెదుట నవమానించిన నాతోంటి యవమానంబు వాయును ఇదియ యేఁ గోరువరము. ఇది నాకులభియించు వఱకు నేను మీయిల్లు వదలువాఁడం గాను. నామనోభీష్టంబు సఫలంబుచేయఁదగునని విన్నవించె. అట్టి మాటలు విని వెంకన్నకవి దత్తప్పకవిని రావించి ఆపండితుని వృత్తాంతంబంతయుఁ జెల్పి యితనికి

వచ్చినయవమానం బీతనిదొక్కనిదే కాదు. ఇది మనయందఱదియు ననగును. ఇట్టియవమానంబులనే యాచమనీఁ డనేకులకుం జేసియున్నట్లు చిరకాలమునుండి వినుచున్నాము. ఒక్కపరి తగిన వారివలన నతఁడీ బండితగౌరవము దెలిసినంగాని యిట్టి ద్రోహచింత యతనికి మానదు. కావున నీవు మిక్కిలి త్వరతో బయలు వెడలి యీపండితుని వెంటం బోయి యాతనికార్యంబు సానుకూలంబు జేసి రావలయును. అని యన్నంగా రనుజ్ఞయయినం గని దత్తప్ప చిత్తమని తనప్రభునికడకుం జని రామేశ్వరతీర్థయాత్రకుఁ బోయివచ్చెద నని యనుజ్ఞఁగొని నాఁటి రాత్రియే బయలుదేఱి పండితుని తనవెంటనే యుంచుకొని మఱికొన్ని దినంబులకు యాచమహీపతి యున్నపట్టణంబునకు వచ్చిచేరెను.

దత్తప్పకవి యాచమహీపతిసభకుం బోవుట

ఇట్లు వచ్చి దత్తప్పయుఁ బండితుఁడు నొకబ్రాహ్మణగృహంబున విడిసి మఱునాఁ డుచితవిధంబున నాంధ్రకవి వచ్చియున్నాఁ డని యాచభూపాలునకు వర్తమానంబు పంచె. అవ్వృత్తాంతము విని యాచమనీఁడు తనకడ నున్న పండితులావలతో నేర్పఱచియుంచినదుష్కరప్రాసయుక్తము లగుననేకపద్యసమస్య లున్నగ్రంథమును సిద్ధముగా నుంచికొని కవీశ్వరుండు రావచ్చు నని యాజ్ఞనొసంగె. ఆదత్తప్పకవియును బండితుని వెంట నిడుకొని ప్రభుదర్శనమునకుఁ బోయె. అపుడు యాచమనాయఁడు తూఁగుటుయ్యేలపయి నుండి యితఁడేనా ఆంధ్రకవి యని తనసన్నిధానవర్తులతోఁ బ్రస్తావింప వారగునని తెల్పిరి. అట్టివార్తవినియైన నాకవికి దండప్రణామాదుల నొసరింపక కూర్చుండుటకైన సెలవొసంగక ఆకవి యూరుం బేరును దెలిసికొనునుద్దేశంబునఁ గొన్ని సంప్రశ్నంబులు చేయనారంభించె. దానిం దెలిసికొని క్రుద్ధుండై దత్తప్పకవి నిలువంబడియే యుండె. అపుడు యాచమనీఁ డితఁడేనా కవియనె. ఆమాట విని దత్తప్పకవి పరీక్షించు పండితప్రభుఁ డున్నచో నీతఁడే కవి యగు నని తెల్పె. దానికి యాచమనీఁ డల్గి 'యేయూరో' అని ప్రశ్నించె. దానికి సమాధానముగా 'తెట్టు' అనుడు 'మఱో' యని ప్రశ్నించె. దానికి సమాధానముగా దత్తప్ప 'కుమారకృష్ణవసుధేశ్వరనందనరాజ్యలక్ష్మికిం బట్టు' అనుడు 'మఱో మఱో' అని యడిగెడు యాచమనీని ప్రశ్నములకు సమాధానముగా

నాపద్యమంతయుఁ బూర్తిచేసిన దత్తప్పకవిం జూచి యాచమనీఁడు దిగ్గన లేచి యుయ్యాలపైనే కూర్చుండి కవిం బరీక్షించుప్రభుఁ డిచటనే యున్నాఁడు. పరీక్షించిన నిల్చుకవి యుండఁగలఁడో యను సంశయము తీఱినంగాని ప్రభుఁడు మెచ్చఁడని పల్కి యాచమనీఁడు తనకడ నున్నసమస్యల నొక్కొక దానినే దత్తప్పకవికి నీయఁ బ్రారంభించె. వానినెల్లవెంటనే దత్తప్పకవి పూర్తిచేయుచు వచ్చె. (తెలుఁగు సమస్యల పుస్తకములోని పెక్కుసమస్యలు దత్తప్పకవిపూరణములే యని వాడుకొనంబడు.) అట్టి దత్తప్పకవిసమయస్ఫురణమునకు నాశుధారకు నచ్చెరువందుచు యాచభూమీశుఁడు దుష్కరప్రాసయుక్తము లగుసమస్యల నీయందొడంగె. వానింగూడఁ బూర్తిసేయుదత్తప్పకవిం జూచి యాచమనీఁడు తనకు భంగపాటు కల్గునను భయంబునఁ దనకడ బ్రహ్మాస్త్రసమముగా నిల్పియుంచిన

'గుండ్రాతికిఁ గాళ్లు వచ్చి గున గున నడిచెన్'

అను సమస్యనిచ్చె. అక్కడి కాతనిసమస్యాసామగ్రి ముగిసె నని దత్తప్ప యూహించి యిఁక నాతని వెఱపింపసమయ మని దాని నీక్రింది విధంబునఁ బూర్తిచేసె. ఎట్లన్నను—

"క. ఉండ్రా యోరిఖలాధమ (దురాత్మక, యుండ్రాప్రాసంబు కవుల కియ్యందగునా
అంద్రాముకయుఁ జేతఁ బుగుండ్రాతికిఁ గాళ్లు వచ్చి గున గున నడిచెన్."

అని యిట్లు చెప్పిన విని యాచభూవరుఁ డుయ్యాల డిగ్గనుఱికి దత్తప్పకు నమస్కరించి కూర్చుండుటకు సెలవొసంగినఁ జూచి దాని నంగీకరింపక కోపాటోపంబున దత్తప్ప "తిట్టుదునా" అని యొకపద్యమారంభించునట్లుగాఁ బలికె. దాని విని యాచభూపాలుఁడు వలదు వల దని దత్తప్పకవిచేతులు పట్టుకొని బ్రాహ్మణుఁ డలుగఁదగునే సైరింప వలయును. అని యాతని వేడుకొని కూర్చుండఁబెట్టి చీనిచీనాంబరములు తెప్పించి యాతనిపయిఁ గప్పె. అట్టివానిలో నొకదానింబట్టి అతనియెదుటనే దత్తప్ప ముక్కలుముక్కలుగాఁ జింప నారంభించె. దానిం జూచి యేమి స్వామీ యిటులొనరించుట న్యాయమా?' యని యడుగుయాచమనీనిం జూచి దత్తప్ప యిట్లనియె.

"క. యాచమహీపతివలువలు, గోఁచులకేఁ గాక కట్టుకోకల కగునా,
కేచెర్లగోత్రమందున, నీచుఁడు జన్మించి కులము నీఱుగఁ జేసెన్."

అని యిట్లుత్తరంబిచ్చిన కవికిఁ గల్గిన కోపకారణం బారా జడిగిన నాతం డిట్లనియె. ప్రభువులకు విద్యావిశేషంబులుండవలయు నని యనుటకుఁ గారణము తమకడ కరుదెంచు విద్వాంసుల యోగ్యతల దెలిసి వారికి యథోచిత సత్కారంబులఁ జేయుటకుఁ గాని వారు స్వయముగ కక్షగట్టి పండితుల నలయించుటకుఁ గాదు. ఒక్కొకవిద్యలోఁ బెక్కేండ్లు గడపి గురుకులవాసంబుచేసి విద్యనేర్చిన పండితోత్తములఁ బరీక్షింప దానిలోఁ గొంచెము దీనిలోఁ గొంచెము తెలుసుకొనినవారితరంబగునే? అట్లుగాఁ దనబలంబు నెదిరిబలంబు నెఱుఁగక పండితుల నలయింప వారి కాగ్రహంబు రాక అట్టివారియెడ ననుగ్రహం బేల కలుగు? 'సాధుసజ్జన సంతాపాత్ క్షిప్రమాశ్చర్యం కులక్షయే' అనియుండుటం జేసి యట్టివారు పడినపరితాపం బూరక పోవునా? అట్టి పరమసాధులలో నొక్కండును మట్టాస్త్రిపారంగతుఁడునగు నీపండితశిఖామణి వచ్చినపుడీ యాస్థానములో నాతనికిఁ గల్గినయవమానంబే యిప్పుడీ ప్రత్యవమానకారణంబు. ఆ పండితుఁడు దయాళుండు గావున నీసంస్థానంబున కొకకీడు తలంపక నీవలనం గల్గినయవమానమునకు సమమగునవమానంబే కోరి నన్నుం బిలిచి తెచ్చె. ఆకారణంబుననే నంతకు నోనాడనైతి. కావున నీవుచేసినది మహాపచారంబగు. నావిప్రశిఖామణిం బ్రసన్నుం జేసికొమ్మనుడు రాజు పశ్చాత్తప్తుండై ఆపండితశిఖామణి దిక్కు మొగంబై యిట్లనియె. ఎఱిఁగియో యెఱుఁగకయో మీయెడ మహాపరాధంబు గావించితి. దానిని సహించి నన్నుఁ గరుణింప నీకవిశిఖామణిం బ్రసన్నుం జేయుఁడనుడు నాతండు మహాప్రభూ మేమందఱ మీ శ్రేయస్సుఁ గోరినవార మగుటంజేసి యిక్కడ జరుగుచుండు దురాచారంబు నివారింప నిట్లొనర్చితిమి గాని మీయెడఁ గోపంబు లేదు. అట్టియుద్దేశంబుతోడ నీదత్తప్పకవిశిఖామణియు వచ్చియున్నాఁడు. అతఁడు నైసర్గికముగ దయాళుఁడు నీయెడ నొకకోపంబు దెచ్చుకొనునే? యనుడు రాజా యిద్దఱఁ బూజింతు నని యిద్దఱకును విశేష బహుమతు లొనర్చె. అప్పుడు దత్తప్ప లేచి తనబహుమతులఁ గూడ నా పండితున కిచ్చి రాజుకడ ననుజ్ఞాతుండై బాడితుని వెంట నిడుకొని స్వ

గ్రామంబునకుఁ జనియె. ఇట్లు వచ్చి వెంకన్నకవితో నా సభలో జరిగిన వృత్తాంతమంతయుఁ దెలుప నాతం డాపండితుని సంతసించితివిగదా యని యడిగిన నాతండు బ్రహ్మానందభరితుం డై నేను పట్టినది చింతకొమ్మ కాదా? నా కొకలోపముండునా యనిచెప్పి వారిరువుర వలన ననుజ్ఞాతుం డై నిజనివాసగ్రామంబునకుఁ జనియె. ఇది వెన్నెలకంటివారి దౌహిత్రు లగు మోచెర్లవారివృత్తాంతము.

కృతిపతి వంశావళి.

ఈవిష్ణుపురాణమునకుఁ గృతిపతి రావూరి బసవ భూపాలుని కుమారుఁ డగు రాఘవభూపాలుఁడని వక్కాణించితిమి. అం దాతని వంశావళి విపులముగా వివరింపఁబడినది. దానిసంగ్రహము నీక్రిందవివరించెదను.

శూద్రజాతి అందు అన్న వేమభూపాలుఁడు పుట్టినపంటకులములో

రావూరి లింగభూపాలుఁడు

|

పేరమరెడ్డి.

|

తమ్మారెడ్డి.

|

బసవరెడ్డి. — అన్నయ్య. — లింగారెడ్డి.

(1) { ఇతనిభార్య అల్లూరి యనవేమారెడ్డి కూఁతురు అమ్మలాంబ. }

|

రాఘవరెడ్డి. — తమ్మారెడ్డి. — లక్ష్మణరెడ్డి.

(2) (కృతిపతి).

బసవరెడ్డిభార్యతండ్రివంశము.

అతనిపేరు అల్లూరి అనమారెడ్డి (పాకనాటిసీమలో)

|

పెమ్మమహీనాయకుఁడు.

|

అమ్మలాంబ (బసవరెడ్డిభార్య) — అన్నయ్య — వల్లభయ్య — చింతయ్య — గంగయ్య.

(1) పైవారిలో నొకటి రెండుగుర్తులు గలవారిచారిత్రము కొంత దెలియఁదగియున్నది. అందు మొదటివాఁడగుబసవరెడ్డి కటకాధిపుఁడగు గజపతిరాజుచేత పల్లకి బహుమానము నందెను. కర్ణాటప్రభునిచేత ననేకరాజ్యభోగముల గైకొనియె. మలకవజీరులను సాధించె. తెలగాణ (probably Telingana) భూములలోనుండెడు మన్యరాజులచేత పన్నులు గ్రహించె. దీనిం దెల్పుపద్యమును వివరించెదను.

"సీ. కటకాధిపతి యైనగజపతిరాజుచేఁ, బ్రతి లేనిపల్లకిపదవి నందె
మహిమచేఁ గర్ణాటమండలాధిపుచేతఁ, గడలేనిరాజ్యభోగములఁ గాంచె
బాహిరపౌరుషమున రాజిల్లి మెఱయఁగా, మలకవజీర్ల నుమ్మలిక జేసెఁ
దెలగాణభూములఁ గలమన్నెవారిచే, బలకంతముగను గప్పములు గొనియెఁ
తే. జాటుధాటీనిరాఘాటఘోటకావ, లీఖురోద్ధూత నిబిడధూళీవిలిప్త
మండితాశాంగనాకుచమండలుండు, బాహుబలశాలితమ్మయబసవవిభుఁడు."

పై బసవారెడ్డియు నాతని తమ్ములు శిష్యులుగాఁ గల్గిన యొక మహాత్ముఁ డుండెననియు నాతనిపేరు పంగులూరి యన్నయ యని యుఁ గలదు. అతనికి 'ఘోడియరాయ' బిరుదు గలదు. అట్టిపంగులూరి యన్నయాచార్యుని కటాక్షము నంది పై బసవరెడ్డి సమస్తైశ్వర్యముల నందె నని యున్నది. ఈపంగులూరి యన్నయ మిగుల విశేషజ్ఞుఁ డని సూరయకవి యాతనిం గూర్చి చేసిన వర్ణనంబట్టి యూహింపవలసియున్నది. ఆవర్ణన యెట్లున్న దనఁగా :—

"క. వీరుల కెల్లను గురుఁడై, రారాజులపూజలింగనై సుకవిమనః
పూరితఘనవితరణవి, ఖ్యారసికుఁడు పంగులూరి యన్నయ వెలసెన్
సీ. వినుతనానావేదవేదాంగశాస్త్రిపు, రాణేతిహాసనిర్వాహకుండు
శైవవైష్ణవసౌరశాక్తగాణాపత్య, మంత్రతంత్రాగమమర్మవిదుఁడు
పరమపావనపరాపశ్యంతి మధ్యమా, వైఖరీమార్గప్రవర్తకుండు
ఆధారమణిపూరకాది పంకజపత్రి, నిత్యప్రపంచదళాత్మకుండు.
తే. కావ్యనాటకాలంకారభవ్యమూర్తి, పరమగురుసంప్రదాయప్రభావనిరతుఁ
డగుచు ఘోడియరాయవిఖ్యాతినొందె, పంగులూరన్న యార్యుండు బ్రహ్మవిదుఁడు:"

అనియున్న యీస్తోత్రముంబట్టి యితఁడు శివాద్వైతిగాఁ గాన్పించు.

(౨) రాఘవరెడ్డి విశేషములు.

ఈ రెడ్డి తనతండ్రివలెఁ గాక తాను వైష్ణవమతప్రవిష్టుఁడై యొకవైష్ణవుని తనకు గురువుం జేసికొనియె. అతనిపేరు సింగరాచార్యుఁడు. ఆసింగరార్యుఁడు తిరుమల తాతాచార్యుని మనుమఁడని చెప్పంబడినది. ఆ యిర్వురనడుమ నున్న వారిపేరులు చెప్పంబడలేదు. మొదట సింగరాచార్యులవిశేషములం దెల్పి యనంతరమతనిం గూర్చి ఆగ్రంథములోనే అచ్చటచ్చట వివరింపఁబడినపద్యములం జూపెద. ఎట్లన్నను.

" క. అతనియాచార్యుఁడు వి, ఖ్యాతయశోధనుఁడు సింగరార్యుఁడు వెలసెన్
భూతలమునందుఁ దిరుమల, తాతయవంశమున సకలధర్మజ్ఞుం డై.
సీ. వేదాంతవిద్యావివేకి షడ్దర్శన, పారంగతుఁడు పరాపరరహస్య
వేది బ్రహ్మాండాది వివిధ పురాణజ్ఞుఁ డసమానధర్మశాస్త్రాభిధేయ
కుశలుఁడు పరమార్థకోవిదుం డఖిలాధ్వ, రక్రియానిపుణుఁడక్రకావ్య
నాటకాలంకారనానాకళాభిజ్ఞుఁ, డుభయభాషాకవితోజ్జ్వలుండు
తే. పరమవైష్ణవమార్గతత్పరుఁడు కీర్తి, ధనుఁడు తిరుమలతాతయ్యమనుమఁ డైన
సింగరాచార్య గురువుగా సేవజేసి, రమణఁ జెలువొందె బసవయరాఘవుండు."

షష్ఠ్యంతములలో నీరాఘవరెడ్డి తిరుమలతాతాచార్యుని శిష్యుఁడని యేయున్నది. ఎట్లన్నను:—

" క. తిరుమలతాతయదేశిక, వరశిష్యున కనుపమేయవైదుష్యునకున్
పరభూపాలతమస్సం, హరణాదిత్యునకుఁ బల్లవాదిత్యునకున్."

అష్టమాశ్వాసాంతమున మఱియొకపద్య మున్నది. అందు సింగరార్యుఁడు తిరుమలతాతాచార్యవంశ్యుఁడుగా వివరింపఁబడె. ఎట్లన్నను:—

" క. తిరుమలతాతయ్యవంశా, భరణశ్రీసింగరార్యపరమగురుకృపా
పరిపూర్ణహృదయయాచక, వరచేతఃకమలినీదివాకరమూర్తీ."

ఈ శింగరాచార్యుఁ డేకాలపువాఁడో తెలిసిన నతనిశిష్యుం డగు రాఘవరెడ్డికాలంబును, అతనిపైఁ గృతిసచ్చిన వెన్నెలకంటి సూరనకవికాలమును విస్పష్టంబగును. ఇదివఱలో నావలనఁ బింగళిసూరన

చారిత్రములోఁ బ్రచురింపంబడిన తిరుమలతాతాచార్యుని వంశావళిం బరీక్షింప నందు సింగర్యనామము లభియింపలేదు. తత్పర్యాయ నాముఁడగు నృసింహాచారి మొదటివాఁడే. అందులో ముగ్గురు తాతాచార్యనాము లున్నారు. వారిసింగరాచార్యునితరువాతి వారు. అందు మొదటియతనిమనుమనిపేరు శ్రీనివాసాచార్యుఁడు. రెండవయతనిమను మనిపేరు సుదర్శన లేక సుందరాచార్యులు. మూఁడవయతని మనుమనిపేరు వేంకటాచార్యులు, ఈ ముగ్గురిలో నెవ్వరైన నీసింగరాచార్యాపరనాము లుండిరేమో తెలియదు. ఉన్నచో దానిం దెలుపు గ్రంథసామగ్రి లేదు. మొదట నృసింహాచార్యులేమో అను సంశయము మఱియొకస్థలములోఁ దీర్చెదను. ఈయాస్థానమార్గమునకు విశేషాధారములు లేవు గావున దీనింబట్టి రాఘవరెడ్డి యొక్కయు, నత కవి యగు వెన్నెలకంటి సూరనకవి యొక్కయుఁ గాలము ధైర్యముతో నిర్ణయింపఁ జాలను. కావున దీని నొదలి మార్గాంతరమున నీతని కాలము నిర్ణయింపఁజూచెదను. అట్టిదానికిఁగాను గ్రంథారంభంబున నచ్చటచ్చట వివరింపఁబడిన కొండవీటిరెడ్ల వృత్తాంతము పరిశీలించవలసియున్నది. దానిం దెలుపుటకు సూరకవి కొన్నికొన్ని వాక్యములను వివరించె. వాని నీక్రింద నేకముఖము చేసి చూచెదము గాక. అవి యెట్లనఁగా:—

ప్రాచీను లగు రెడ్లవిషయము.

(1) "క. అనవేమమండలేశ్వరుఁ, డనవ నల్లయవీరభద్రుఁడును మొదలుగఁ గ
ల్గిన తొంటిరెడ్డిరాజులు, ఘనకీర్తులఁ గనిరి కృతిముఖంబున ననుచున్. "

అనుదీనింబట్టి పైరెడ్డిరాజుల యనంతరకాలములో నీరాఘవరెడ్డి యున్నట్లు తేలును. పై అల్లయ వీరభద్రరెడ్డి శా. స. ౧౩౪౦ సమీపకాలములో నున్నాఁడు. కావున నీరాఘవరెడ్డి తదనంతరకాలమువాఁడగుట నిశ్చయమే. వారిరువురకును నడుమ నెంతయవధియున్నదో తేలవలసియున్నది. దానికై మఱికొన్ని యాధారముల నరయుదము.

౨. పైవెన్నెలకంటి సూరయ్యకవితాత యగుసూర్యకవింగూర్చి

వివరింపుచు నాతఁడు 'వేమయయన్న ప్రోతభూపాలునకు' నత్ప్రబంధము లొసంగెనని వివరించె. ఆపద్యము మొదటనే వివరింపఁబడినది. పై వేమయయన్న పోతభూపాలుఁ డెవ్వఁ డనుశంకఁ బొడమును. రెడ్డిరాజులలో వేమయనాములు పెక్కండ్రు గలరు. వారిలో శ్రీశైలములో నున్న పాతాళగంగకు సోపానములు కట్టించిన వేమభూపాలుఁడు ప్రసిద్ధుడు. ఇతఁడే కొండవీటిసీమలోఁ బ్రభుత్వము చేసిన రెడ్డిరాజులలో మొదటివాఁడు. ఇదియు రెడ్లసంస్థానములలోఁ బ్రధానమగునది. పై రెడ్డివేమభూపాలున కిద్దరు పుత్త్రిలు గలరు. వారిలో మొదటి యతనిపేరు అనప్రోతరెడ్డి. రెండవ యతనిపే రనవేమారెడ్డి. పైపద్యములలో వివరింపబడిన రెడ్డిరాజగు "వేమయయన్న పోతభూపాలుఁడు" వేమభూపాలుని పెద్దకుమారుఁడు. వెన్నెలకంటిసూర్యకవి యీ వేమయయన్న పోతభూపాలునిపైఁ గృతులిచ్చినట్లుగా నతని మనమఁడగు సూరనకవి పద్మపురాణమున వివరించె. విక్రమార్కచరిత్రములోని యీక్రిందిపద్యముంబట్టి పై వెన్నెలకంటి సూర్యకవి పై వేమభూపాలుని పేరఁ గూడఁ గృతినిచ్చినట్లు కాన్పించు నపద్య మెట్లున్న దనఁగా:—

" ఉ. వెన్నెలకంటిసూర్యుఁడు వివేకగుణాఢ్యుఁడు వేదశాస్త్రసం
పన్నుఁడు రెడ్డివేమనరపాలునిచేత మహాగ్రహారముల్
గొన్న కవీంద్రకుంజరుఁ డకుంఠితతేజుఁడు పెద్దతండ్రిగా
సన్నుతి గన్న సిద్ధనకు సంతతదానకళావినోదికిన్. "

దీనింబట్టి చూడఁగా సూర్యకవి వేమారెడ్డికాలములోఁ గూడఁ గృతినీయఁదగినవయస్సులో నున్నట్లు తేలినది. ఇచ్చట పై వేమారెడ్డి వంశావళిని ముందు వివరించెదను అదెట్లన్నను:—

పంటకులము వేమారెడ్డి.
- అన్నపోతరెడ్డి
  - మల్లాంబ.
    - సిరల్లీదేవి (భర్త అల్లయవీరభద్రారెడ్డి.)
  - కుమారగిరిరెడ్డి.
- అనవేమారెడ్డి

పై వేమారెడ్డికిని, అన్న పోతరెడ్డికిని గూడ వెన్నెలకంటిసూర్యుఁడే ఆస్థానకవి. కావున నతఁడు వేమారెడ్డికంటెఁ జిన్నవాఁడు నన్న పోతరెడ్డికంటెఁ బెద్దవాఁడు నై యుండవలెను. సూర్యకవిపుత్రుఁ డగునమరయామాత్యుఁ డన్నపోతభూపాలునికంటెఁ జిన్నవాఁడు నాతనిపుత్రుం డగుకుమారగిరి రెడ్డికంటెను పుత్త్రికయగు మల్లాంబకంటెఁ బెద్దవాఁడునగు. అటులనే అమరనామాత్యుని పుత్రుఁడగుసూర్యకవి మల్లాంబకంటెఁ జిన్నవాఁడును తత్పుత్త్రిక యగునితల్లీదేవికంటెఁ బెద్దవాఁడు నై యుండవచ్చును. కాని నితల్లీదేవి భర్త యగు నళ్లయ వీరభద్రరెడ్డివయస్సెంతో మనకుఁ దెలియదు గావున నతఁడు సూరనకంటెఁ బెద్దవాఁడో లేక ఆయుర్వాగు నొకయీడువారో ఊహింపవీలులేదు. ఆవిషయ మెట్లున్నను వీరభద్రరెడ్డి అనంతరకాలములోఁ గృతినందిన రాఘవరెడ్డికంటె నాతఁడు పెద్దవాఁ డని చెప్పుటకు సందియ ముండదు. ఈ వీరభద్రరెడ్డియనంతర మతని తమ్ముం డగుదొడ్డయరెడ్డి అధికారము చేసినట్లుగా నాతనివలనఁ జేయంబడినకొంకుదుటి తామ్రశాసనముంబట్టి కాన్పించు. దానికాలము శా. స. ౧౩౪౫. ఇట్లుగా నీతఁడు రాజ్యము చేసినట్లున్నను రెడ్లసంపూర్ణాధికారము వీరభద్రరెడ్డితోనే ముగిసినట్లు కనుపించు. పై రాఘవరెడ్డి వీరభద్రరెడ్డి యనంతరము రాజ్యము చేయుచున్న దొడ్డారెడ్డిపేరు స్మరియింపక అతనియన్న వీరభద్రరెడ్డిపేరుమాత్రమే స్మరియించుటచే నతఁడు దొడ్డారెడ్డికాలీనుఁ డని యూహింపఁదగియున్నది. అప్పటికిఁ గృతినందినరెడ్డిరాజులలోఁ జివరవాఁడీవీరభద్రరెడ్డియే కావున నళ్లయ వీరభద్రరెడ్డి మొదలగు తొల్లిటిరెడ్డిరాజులు కృతిముఖంబున నే కీర్తులు సంపాదించినట్లు రాఘవరెడ్డి వచించె. ఈ వీరభద్రరెడ్డి పైఁ గృతినిచ్చినవాఁడు శ్రీనాథుఁడు కావున నీశ్రీనాథుఁడును వెన్నెలకంటి సూరనకవియు సమకాలీనులు కాక తప్పదు. అటుకావున, సూరనకవి శ్రీనాథునిప్రాచీనాంధ్రకవులలోఁ జేర్చి వర్ణించినట్లు కాన్పించదు.

రాఘవరెడ్డి నివాసస్థానము.

ఇది గుడ్లూరను నామంబునఁ బిలువం బడుచుండును. ఈగ్రామముయొక్క విశేషము లోకపద్యములో నీగ్రంథములోనే వివరింపఁబడినవి. ఎట్లనఁగా:—

" సీ. గౌరిసమేతుఁడై శంకరమతో నేవీట, నేపారు నీలకంఠేశ్వరుండు
వారాశికన్యతో వర్తించు నేవీట, గిరిభేదినుతుఁడైన కేశవుండు
రౌగినీసహితయై యొప్పారు నేవీటఁ, బసిఁడిపోలేరమ్మ భవునికొమ్మ
పాపవినాశన్యై ప్రవహించు నేవీట, మన్నేఱు మిన్నేటిమాఱటగుచుఁ
గుంజరములు వేయి కొలువంగ నేవీటఁ, గొడగుచక్రవర్తి పుడమి యేలె
నట్టిరాజధాని యై యొప్పు గుడ్లూరి, కొనర నేలుచుండి యొక్క నాఁడు. "

ఈ గుడ్లూరు గ్రామమే హరివంశమును రచియించిన యెఱ్ఱాప్రెగడ నివాసస్థలము. దాని నాతఁ డీక్రింది విధంబున వర్ణించిచెప్పె.

ఆరణ్యపర్వశేష మగు నాశ్వాసములలోఁ జివరనున్న
యాశ్వాసము చివరసీసపద్యము.

"సీ. భవ్యచరిత్రుఁ డాపస్తంబసూత్రుండు, శ్రీవత్సగోత్రుండు శివపదాబ్జ
సంతతధ్యానసంసక్తచిత్తుఁడు సూర, నార్యునకును బోతమాంబికకును
నందనుం డిల పాకనాటిలో నీలకంఠేశ్వర స్థానమై యెసకమెసఁగు
గుడ్లూరు నెలవుగ గుణగరిష్ఠత నొప్పు, ధన్యుఁడు ధర్మైకతత్పరాత్ముఁ
డెఱ్ఱనార్యుఁడు————"

ఇట్టిపద్యములంబట్టి పై గుడ్లూరుగ్రామము పాకనాటిసీమలోనిదని తేలినది. అది పై రావూరి రాఘవరెడ్డికి ముఖ్యపట్టణము. ఈ రాఘవరెడ్డియింటిపేరు రావూరివా రని యుండుటచేతను, రావూరను నొక గ్రామముండుటచేత నతని కాఁపురస్థలము రావూ రని కొందఱభిప్రాయపడుదురు. అది సరికాదు. గుడ్లూరనునది కొడగుచక్రవర్తికి ముఖ్యస్థానమనియు నది తదనంతరమున నీరాఘవరెడ్డిస్వాధీనమైనట్లుగా నున్నది. కావున నీ రాఘవరెడ్డి గుడ్లూరి సంస్థానాధిపతియని నిర్ణయించెదము. పైకొడగు చక్రవర్తి యెవరో దాని దెల్పుగ్రంథసహాయములు

లేవు. పూర్వకాలములో గుడ్లూరు మొదలగుసీమలు అదొంతుఁ డను చోళచక్రవర్తి పరిపాలనలో నున్నట్లు తెలియవచ్చును. అతనికే యీ కొండగుచక్రవర్తి యనుపే రీదేశస్థులవలన వాడఁబడెనేమో తెలియదు.

కవిచరిత్ర పైవిమర్శనము.

బ్ర. కందుకూరివీరేశలింగము పంతులవారు తమ 'ఆంధ్రమధ్యకవుల' చరిత్రములో (రెండవభాగములో) నీవెన్నెలకంటి సూరకవి కాలము మఱియొకటిగా నిర్ణయించిరి. వారికిని మాకును పైవిష్ణుపురాణములోని యాధారములే కాని వేఱుసామగ్రితోఁ బనిలేదు. కావున వారు నిర్ణయించినకాలము సరియైనది యవునా కాదా యని పరిశీలించవలసియున్నది. అట్టిపని చేయుటకుఁ బూర్వమాంధ్రదేశములోని వివిధఖండములను బాలించిన రెడ్లవంశము లెన్నియున్నవో, వారిలో వారికిఁగలసంబంధము లెట్టివో చూపవలసియున్నది. ఆవివరము దేశచారిత్రోపయోగముగా నీవఱకే నావలన మఱియొకసందర్భములోఁ గొంచెము విపులముఁగా వివరించఁబడియున్నది. దాని సంగ్రహమైన నిచ్చో వివరింపకున్న నీ విష్ణుపురాణము కృతినందినరెడ్లవంశావళిలో వివరింపఁబడిన యితరరెడ్లసంబంధములు తేలవు కావున నావంశావళుల నిట వివరించెదను.

౧. ఆంధ్రహరివంశములోని యొక రెడ్డివంశావళి.

పంటకులములో

వేమభూపాలుఁడు.

కోమటిపోలన్న

మాచన్న | అన్నవేమభూపాలుఁడు. (కృతిపతి) | అన్నంరెడ్డి. | మల్లారెడ్డి.

పోతయరెడ్డి. (వేమాంబ) | కోమటిపోలయ.

౨. ఆంధ్రహరివంశములోని మఱియొక రెడ్డివంశావళి.

దొడ్డయరెడ్డి.

- పోతయరెడ్డి.
- చిన్నయ్య.
  - సూరారెడ్డి.
- అన్నమ్మ. మొదటి కోమటి పోలన భార్య.
- నాగయ్యరెడ్డి.

3. ఆంధ్రకాశీఖండములోని రెడ్డివంశావళి. పంటకులములో

దూపూరి పెరుమాళ్లురెడ్డి (భార్యఅన్నమాంబ).

- అల్లయరెడ్డి.
- పెద్దకోటిరెడ్డి.
- అన్నపోలరెడ్డి.
- దొడ్డయరెడ్డి (భార్యఅన్నాంబ)
  - ప్రోలయ శేక అన్నప్రోలయరెడ్డి.
  - కోటభూపరెడ్డి.
  - అల్లాడభూపతి. అనవేమారెడ్డి పౌత్రి శ్రీ మాంబను పెండ్లాడినవాఁడు.
    - ౧ వేమభూపాలుఁడు. { ఇతనిముఖ్యపట్ట ణము రాజమ హేంద్రవరము. కృతిపతిఅన్న. }
    - ౨ వీరభద్రారెడ్డి. { కాటయవేమారెడ్డి కూఁతునితల్లియను నాపెను పెండ్లాడె. కృతిపతి. }
    - 3 దొడ్డారెడ్డి. శా. స. ౧3౫౨.
    - ౪ అన్నమరెడ్డి
- పిన్నకోటిరెడ్డి.

౪. మల్లవరముశాసనములోని రెడ్డివంశావళి. పంటకులములో.

వేమారెడ్డి. { శ్రీశైలములోని పాతాళగంగకు సోపానములు కట్టించె. }

- దొడ్డాంబిక ఈపె కుమారుఁడు కాటయవేమారెడ్డి.
- అనపోతరెడ్డి.
- అనవేమారెడ్డి. ఇతనికే కర్పూరవసంతరాయబిరుదు గలదు.
  - మల్లాంబ కాటయవేమారెడ్డి భార్య

కుమారగిరిరెడ్డి

కొండవీటిలోఁ గులాగతమైన రాజ్యమునందె. ఇతని బాల్యములోఁ గాటయ వేమారెడ్డి మంత్రిగానుండి వ్యవహరించె. దానికిఁ బ్రత్యుపకృతిగా నీకాటయ వేమారెడ్డికి కుమారగిరిరెడ్డి రాజమహేంద్రవరము మొదలగు తూర్పుదేశము బహుమానమిచ్చెను.

౫. మల్లవరశాసనములోని. రెండవ రెడ్డివంశావళి.

కాటయరెడ్డి.
|
మారయరెడ్డి.
|
కాటయరెడ్డి. { ఇతనిభార్య వేమారెడ్డి కొమార్తెయు అనవోత అనవేమారెడ్లతోఁబుట్టువగు దొడ్డాంబిక }
|
వేమారెడ్డి { ఇతనిభార్య అన్నవోతరెడ్డి కుమార్తెయు కుమారగిరిరెడ్డితోఁబుట్టువు మల్లాంబ }

ఈమె శాసనం శా. స. ౧333.

౬. అమరుక కావ్య వ్యాఖ్యాత యగు రెడ్డివంశావళి.

శ్రీశైలములో పాతాళగంగకు సోపానములు కట్టించిన వేమారెడ్డికి జ్యేష్ఠసోదరుఁ డగుమాచభూపాలుఁడు.
|
రెడిపోతరెడ్డి. — కోమటి రెడ్డి. — నాగారెడ్డి.

కోమటి రెడ్డి.
|
వేమారెడ్డి (వ్యాఖ్యాత) — మాచరెడ్డి.

ఇట్లుగాఁ బ్రస్తుతములోని విష్ణుపురాణ వంశావళిగాథలకు నవసరముగా వలయురెడ్డివంశావళులమాత్రము వివరించినాఁడను. పై వానింబట్టి "వేమయ అన్నవోతభూపాలుఁడు" "అల్లయవీరభద్రరెడ్డి" ఎవరోస్పష్టము కాఁగలరు.

ఇట్లుండఁగా నాంధ్రకవిచరిత్రములో ౮3 వ పుటలో "తాను అనవోతరెడ్డికి ప్రబంధము లొసఁగిన వెన్నెలకంటివారి వంశజుఁడననియు,

వెన్నెలకంటి సూర్యునిమనుమఁడ ననియు, వేఱువేఱుగాఁ జెప్పకొనుట చేత నీతఁ డనవేమ రెడ్డికాలములో నున్న సూరన్నకు మనుమని మనుమఁ డగుట స్పష్టము. మొదటిసూరన్న కైదవతరమువాఁడగుటచేత నిరువ రకును నూఱుసంవత్సరములకంటె నెక్కువకాలవ్యత్యాస ముండి యుం డవలెను." అని యున్నది. దీనిలో నాలోచించవలసినది వెన్నెలకంటి సూర్యుఁ డనునతఁ డెవ్వండని? అతనికిని విష్ణుపురాణకవి యగుసూరన కవికిని గలసంబంధ మేమి? దీనికి వీరేశలింగముపంతులుగారు కనిపెట్టిన మార్గము గ్రంథాధారము లేనిదై యున్నది. "వెన్నెలకంటివారిలో" ననియున్న దానికి వెన్నెలకంటి వంశమందుఁ బుట్టిన కవీశ్వరు లందఱిలో నని యర్థమూహించిరి. అంత విశేషార్థము దానిలో నాలోచించవలసిన పనిలేదు "వెన్నెలకంటివారిలో" ననఁగా వెన్నెలకంటివా రనుగృహ నామము గలవారిలో 'వెన్నెలకంటిసూర్యుఁ డనునతనిమనుమఁడ నని చె ప్పినాఁడు. ఈసూర్యకవి "వేమయఅన్నపోతరెడ్డి" పైఁ గృతినిచ్చినట్లుగా నీవిష్ణుపురాణములోను అంతకుముందే వేమయభూపాలునకుఁగూడ గృతినిచ్చి యగ్రహారములు గొనియె నని విక్రమార్కచరిత్రములో నుం డఁగా నా యిర్వురు వేఱువేఱు కవీశ్వరు లనియు వారికీవిష్ణుపురాణ గ్రం థకర్తయగుసూరన మనుమనికి మనుమఁడనియు నిశ్చయించి అది స్పష్ట మే యని పంతులవా రెట్లు నిష్కర్షించిరో తెలియదు. ఇట్టి నిష్కర్షకు పంతులవారికిఁ గలయాధారము లు లేనిమాట స్పష్టమే. విక్రమార్క చరి త్రములోని పద్య మీవఱకే వివరించితి. కావున నీ వెన్నెలకంటి సూర్య కవి అనపోతభూపాలునిపైనేగాక అతని తండ్రి యగువేమభూపాలుని పైఁగూడ కృతియిచ్చినట్లు కానుపించును. దీనిఁబట్టి యీసూర్యకవి వేమభూమీశుని కాలములో బాలుఁడై యున్నట్లును, అతని కుమారుని కాలమునాఁటికి వార్ధకమం దున్నట్లును గానుపించు. అటులనే సూర్యకవి కొడుకుకొడు కగునీసూరనకవి వేమభూపాలునికొడుకు అతనికొడుకగు కుమారగిరి రెడ్డికాలములో బాలుఁడై యున్నట్లు నాకుమారగిరి మేన

గోడలి పెసిమిటియగు వీరభద్రభూవిభునికాలంబులో నీతని కతిసమీపంబుననున్న యీ రావూరి రాఘవరెడ్డికాలములో ముదుసలియై యున్నట్లూహించుట సహేతుకమైయుండును గాని పంతులవారూహించినట్లుకాదు. ఇఁక పంతులవారు కనిపెట్టిన రెండవమార్గముకూడ సరియైనది కాదని తోఁచుచున్నది. అది తిరుమలతాతాచార్యులంబట్టి యతని మనుమని శిష్యుండగు నీరాఘవరెడ్డి కాలము నిర్ణయించుట. దీనింగూర్చి యిదివఱకే నాయభిప్రాయము నిచ్చియున్నాను. ఆపద్యములనే తిరుగఁ బరిశీలించి చూపెదను. అందు పంతులవారుదాహరించినయొకపద్యములో తిరుమలతాతయ్య మనుమఁ డగుసింగరాచార్యునిశిష్యుఁ డీరాఘవరెడ్డి యని యున్నదిగాని షష్ఠ్యంతములలోని మఱియొకపద్యములో "తిరుమల తాతయదేశిక వరశిష్యునకు" నని యున్నది. దీనిఁబట్టిచూడ నీరాఘవరెడ్డి ప్రథమములో తిరుమలతాతాచార్యునివలన మంత్రోపదేశమునంది యున్నట్లు గాన్పించు. ఆకారణమున నతని తండ్రి యగునరసింహాచార్యుని (సింగరాచార్యులు) తన పరమ గురునిగా భావించినట్లు కాన్పించు, అదెట్లన్నను :—

"క. తిరుమలతాతయవంశా, భరణశ్రీసింగరార్యపరమగురుకృపా
పరిపూర్ణహృదయ యాచక, వరచేతఃకమలినీదివాకరమూర్తీ." ఆశ్వా-౩-చివర

పైనృసింహాచార్యులు మహామహిమావంతుఁడై కర్ణాటప్రభుండగువిరూపాక్షరాయలను శైవమతమునుండి వైష్ణవమతములోనికి మార్చినవాఁడు. అంత నారాజు నృసింహాచార్యునకు శిష్యుఁడై యుండి విరూపాక్షముద్ర వదిలెననియు నాకారణమున నావంశపురాజులకు రాజ్యభ్రంశము కల్గెననియు రాయలవంశ చరిత్రములో నున్నది. ప్రపన్నామృతములోఁగూడ నీనృసింహాచారింగూర్చి యీక్రిందివిధంబున వ్రాయంబడినది. దానినే మఱియొకపరి వివరించెదను. ఎట్లన్నను—

శ్లో. విరూపాక్ష స్తతో ధీమా న్వీరశైవమతోఽపి సః,
శ్రీశైలవంశసంభూతా జ్ఞాత్వా తా రామలక్ష్మణా.

పుత్త్రైర్మిత్త్రైకళత్రాది సహితశ్చ సనాగరః,
శ్రీశైలవంశతిలకా న్నృసింహార్యా జ్జగద్గురోః.
పంచసంస్కారసంపన్నో బభూవ సుమహాయశాః." ప్రపన్నామృతము.

ఇఁక 'తిరుమలతాతయ్యమనుమఁడైనసింగరాచార్యుని' అనుదాని నాలోచింపవలసియున్నది. నృసింహాచారి మొదలు తిరుగ నావంశములో నాపేరు గలవారుగాని దాని పర్యాయనామమగు సింగరాచార్య నామము గలవారుగాని లేకుండుటచేతఁబట్టి యీనరసింహాచార్యుని తాతయును తాతాచారిగానే తేలినది. పై విరూపాక్షదేవరాయనికాలము క్రీ. శ ౧౪౭౦ సమీపకాలముగాఁ గాన్పించు. అనఁగా శా. స ౧౩౯౦ సమీపగును. మనము పై నూహించిన సింగరాచార్యుఁడు నాకాలముననే మిక్కిలి వృద్ధుగాఁ గనుపించును. రెడ్డివారికాలముంబట్టి చూచిన నావలికే యీ రాఘవరెడ్డికంటె నతని కవీశ్వరుం డగునీవెన్నెలకంటి సూరనకవి ముదుసలి యై యున్నట్లు తేలినది. కావున నతనికాల మించుమించుగా నంతకుఁ బూర్వమే యగును. పంతులవా రింకొకమార్గముగూడ విశదీకరించిరి. షష్ఠాశ్వాసాంతమునందలి యొక పద్యములో

"క, ర్ణాటనరేంద్రదత్తసముదంచిత శాశ్వతరాజ్యవైభవా."

అని రాఘవరెడ్డిని సంబోధించుటచేతను ప్రథమాశ్వాసమునందలి కృతిపతివంశవర్ణనములో

"......మహిమచేఁ గడ లేనిరాజ్యభాగములు గాంచె."

నని రాఘవరెడ్డి తండ్రి యైనబసవయరెడ్డినిగూర్చి చెప్పియుండుటచేతను, ఈ రాఘవరెడ్డియుతండ్రియు కొండవీటిరాజ్యమును కృష్ణదేవరాయని తండ్రితాతలు జయించి యాక్రమించుకొన్న తరువాత వారిచే నియ్యఁబడిన చిన్న సంస్థానమును పాలించుచుండినట్లు కానుపించు." అని దీనిలోఁ బంతులవారు స్థూలదృష్టి నాలోచించిరిగాని సూక్ష్మముగాఁ జూడలేదు. ఈకథయంతయుఁ బూర్వపక్షమయ్యె నని చెప్పుటకుఁ గొండవీటిసీమ కృష్ణదేవరాయలనాఁడే జయింపఁబడెనని చెప్పుటచే నై యున్నది. అవ్వ

త్తాంతవిశేషములు నావలన దీనికి వెనుకటిభాగములోఁ గృష్ణదేవరాయ చరిత్రములో స్పష్టపఱుపఁబడినది. కావున నిపుడు కృష్ణదేవరాయల తండ్రితాతలకాలములోఁ గొండవీడు కృష్ణరాయవంశస్థులస్వాధీనములో నుండెనని చెప్పవీలు లేదు. ఇఁక పైకర్ణాటమండలేశ్వరుఁ డెవరని శంకింపవలసియున్నది. బుక్కరాజుయొక్కవంశమువారు శా. స ౧౨౯౦ మొదలు ౧౪౦౦ సంవత్సరములవఱకుఁ గర్ణాటకప్రభుత్వము చేసిరి అట్టివారిలోఁ బైవిరూపాక్షరాజు నతనియనంతర మతిప్రసిద్ధుఁ డగుప్రౌఢ దేవరాయలును క్రీ.శ.1476అనఁగా శా.స౧౪౦౦ వఱకును రాజ్యము చేసినట్లు ("Lists of Antiquities of Madras," Vol II. Page 128) గ్రంథదృష్టాంత మున్నది. గడ్డ అధికారము తగ్గినది మొదలు బెజవాడ ఖండము మొదలు కర్నూలు జిల్లా తుదవఱకుఁ గలదేశమంతయు బెజవాడరాజధానిగాఁ గలసూర్యవంశము వసిష్ఠగోత్రము గలసింగిరాజను నొకరాజు స్వాధీనములో నున్నట్లును, అతఁడు నాతనిపిమ్మట రాజ్యమునకు వచ్చిన అతనివంశస్థులును కర్ణాటకప్రభుఁ డగుబుక్కరాజు నతనివంశస్థులకు సామంతప్రభువులుగా నుండి వ్యవహరించినట్లును "Local Records" లో గ్రంథదృష్టాంతములు పెక్కులు కానంబడుచున్నవి. ఇట్లుండఁ గృష్ణదేవరాయలు నాతనితండ్రి తాతలు కొండవీడు రాజ్యమును జయించి ఆక్రమించి రని చెప్పినమాట చరిత్రానుభవవ్యతిరేక వాక్యముగాఁ బరిహరించవలసివచ్చినది. ఇఁక నీవెన్నెలకంటి సూరనకవి

⊶ శ్రీనాథునివిషయము. ⊷

శ్రీనాథాదుల కాలమునకుఁ దరువాతివాఁ డైనట్లు విష్ణుపురాణ కృతిపతి యగురాఘవరెడ్డి కృతులందిన తన పూర్వులంగూర్చి చెప్పిన యీ క్రిందిపద్యమువలనఁ దేటపడుచున్నది.

"క. అనవేమమండలేశ్వరుఁ, డును నల్లయవీరభద్రుఁడును మొదలుగఁ గ
ల్గినతొంటిరెడ్డిరాజులు, ఘనకీర్తులు గనిరి కృతిముఖంబున ననుచున్."

క్రీ. శ ౧౪౩౯ సంవత్సర ప్రాంతములయందుండిన వీరభద్రరెడ్డి తనపూర్వులలో నొకనిఁగాఁ గృతిపతి యైనరాఘవరెడ్డి చెప్పుటచేత

శ్రీవిష్ణుపురాణము రచియింపఁబడినకాల మటుతరువాత నలువది డెబ్బది సంవత్సరము లైన నై యుండవచ్చును." అని యున్నవి. ఇందులోఁ బంతులవా రొకసంగతి నాలోచింపనట్లుగాఁ గాన్పించు. ఆకారణంబున వీరభద్రరెడ్డి పైరాఘవరెడ్డికిఁ బూర్వులలో నొకఁ డని పంతులువారు నిర్ధారణ చేసిరి. అది పొరపాటుగా పైని నావలనఁ బ్రస్తరింపఁబడిన రాఘవరెడ్డి వంశావళివలన స్పష్టమే. దానిలోని రాఘవరెడ్డి తండ్రి బసవ రెడ్డి అయినట్లు, నాతనితండ్రి తమ్మారెడ్డి అయినట్లు నాతని తండ్రి పేరమరెడ్డియు, నాతనితండ్రి లింగభూపాలుఁ డైనట్లు కానుపించు. పై వీరభద్రరెడ్డి, రాఘవరెడ్డి పూర్వులలో నొక్కఁడు కావలసియుండు నెడల నైదుగురు పురుషులకుఁ బైవాఁడు కావలయును. అటులైన నాయిర్వురకుం గలకాలభేద మటువది డెబ్బది సంవత్సరములుగాక నూటనలువది నూటయేఁబది సంవత్సరములవఱకు నుండవలసివచ్చును. ఇఁకఁ దొంటిరెడ్డిరాజు లనుదాని కెట్టి యర్థము చెప్పవలయు నని శంకించుకొనియెదము. పైవీరభద్రరెడ్డివఱకును రెడ్లు మిగులఁ బ్రబలులైనదేశాధిపులై యుండిరి. మొట్టమొదట నీరెడ్లకుఁ గొండవీటి సీమ, అద్దంకి,అమ్మనబ్రోలు సీమలు ముఖ్యస్థానములై యుండిన నట్టివానిలో వీరి అధికారము క్రమముగా క్షీణించి తుదకు రాజమహేంద్రవరము మొదలు తూర్పున నున్న ఉత్కలింగమునకు మాత్రమే ప్రభుత్వము నిల్చినది. అదియును శ్రీనాథుఁడు భీమఖండంబున వివరించిన విధంబునఁ బూర్వసామ్రాజ్య వీరస్థు లగుప్రోలయవేమ అన్నపోత, అన్నవేమ, కుమారగిరీశ్వరాదుల సంబంధ బాంధవ్యంబున వసుంధరాభారంధౌరంధర్యంబు అల్లయవేమ వీరభద్ర రెడ్లకు సంప్రాప్తంబయ్యె. పైరాఘవరెడ్డి తనకులస్థులలో దేశాధిపతు లని విఖ్యాతివహించి యున్న అల్లయవేమ, వీరభద్రాదులగు రెడ్డిరాజులు కృతులంది విశేషకీర్తి సంపాదించిరి కావునఁ దాను నట్టి పనినే చేసి శాశ్వతకీర్తినందెదనని తాఁ జేయుచున్న కార్యోత్కృష్టతఁ దెల్పుటకుఁ బల్కె.

అంతమాత్రముచేతఁ బైవీరభద్రరెడ్డి రాఘవరెడ్డి పూర్వులలో నొకఁడని యూహించి దానింబట్టి అతనికాలము నిర్ణయింపఁ గూడదు. పూర్వపు రెడ్డిరాజులను జెప్పవచ్చుడు రాఘవరెడ్డి రాజు లనఁదగినవారిపై రెల్ల లోఁ జివరవాడగు వీరభద్రరెడ్డిని స్మరియించి అతఁడు తుదగాఁ బూర్వ మందుండు రెడ్డిరాజులలోఁ గొందఱు కృతినందిరనిచెప్పె. ఈరాఘవ రెడ్డియొకచిన్నసంస్థానాధిపుఁడగుటచేత రాజశబ్దవాచ్యుఁడు కాఁడు. ఇతని సంస్థానము కర్ణాటప్రభువుల పరిపాలనలోని దగుటచేత నానైచ్యము ను దెల్పుకొనక తానుగూడఁ దనకంటెఁ గొప్పవారగు రెడ్డిరాజులవిధ ముగాఁ గృతినందినట్లు తెల్పెను. వీరభద్రరెడ్డియనంతర మనఁగా శా. స. ౧౩౫౭ సంవత్సరమును తత్సమీపకాలములో నాతనితమ్ముం డగు దొ డ్డయరెడ్డి ఆరాజమహేంద్రవరప్రాంతములోని కొంత దేశమున కధికా రము చేసినట్లుగా నొకతామ్రశాసనము గోదావరీజిల్లా రామచంద్రపుర ముతాలూకా కొంకుదురుగ్రామములోఁ గాన్పించుచున్నది. వీరభద్ర రెడ్డి కవ్యవధిగా రాజ్యమునకువచ్చియున్నయీ దొడ్డారెడ్డిపేరు విడువఁబ డి వీరభద్రరెడ్డిపేరుమాత్రమే వివరింపఁబడుటచేత నీరాఘవరెడ్డి వీర భద్రరెడ్డితో సమకాలీనుఁడై యున్నట్లును, కృతులనందిన రెడ్డివారిలో నప్పటికి వీరభద్రరెడ్డియే తుదివాఁడు నవుటంజేసి అతనిపేరుమాత్రమే స్మరించె. అతనిపైఁ గృతి నిచ్చినకవి శ్రీనాథుఁడు. వీరరాఘవరెడ్డిపైఁ గృతి నిచ్చినవాఁడీ వెన్నెలకంటి సూరనకవి. వీరిద్దరు రెండుస్థానములలోఁ గొం చెమెచ్చుతగ్గుగా నేకకాలములోనే కవీశ్వరులుగా నుండునపుడు కవీశ్వ రుఁడు తనకాలములో నుండినమఱియొకకవీశ్వరుని పూర్వకవులలోఁ జేర్చ యేల చెప్పును. ఆకారణమున నీసూరనకవివలన శ్రీనాథునిపేరు వివరింపఁ బడనట్లు కానుపించును. ఇట్లు శ్రీనాథునిపేరు సూరనకవి వదలుటయే ఆ యిద్దరు నేకకాలమువారు కావచ్చు ననుదానిని స్థిరపఱుచుచున్నది.

ఈవెన్నెలకంటి సూరనకవి చరిత్రములోఁ జేర్చవలసినవి . మఱి రెండుకథలున్నవి. అందు మొదటిది 'విక్రమార్కచరిత్రము:' కృతినంది న వెన్నెలకంటి సిద్ధమంత్రికథ యొకటియుఁ గృష్ణవిలాసమును రచియిం చిన వెన్నెలకంటి వేంకటాచలకవి చరిత్ర మొకటియును. ఈరెంటిలో

సిద్ధమంత్రిచరిత్రము సూరయ కవికిఁ బ్రాచీనమైనదియును వేంకటాచలక విచరిత్రము సూరనకవికి ననంతర కాలములో నిదియు నై యున్నది. ఈ రెండు చారిత్రములును గలిసినచో నీసూరన కాలనిర్ణయము తేలుటయే గాక అతని పూర్వులయొక్కయు ననంతర కాలములోని వారియొక్కయు చారిత్రములు దేలఁగలవు. కావున నారెంటిని నా 'కవికావ్యప్రశంసాచంద్రిక' నుండి విడఁదీసి దీనిలోఁ జేర్చుచున్నాను.

వెన్నెలకంటి సిద్ధయ్యచరిత్రము.

విక్రమార్కచరిత్ర మను గ్రంథమును పైసిద్ధయ్య కృతినందె. ఆ గ్రంథములో నీతనివంశావళి వివరింపఁబడియున్నది. ఇతనిచారిత్రము నుడువునపుడే ఆగ్రంథమును రచియించిన జక్కనకవి చారిత్రముగూడ నుడువవలసియుండును గావున నిపుడు మొదట సిద్ధయ్యవంశచారిత్రము వ్రాసి అనంతరము జక్కనకవిచరిత్రము వివరించెదను.

సిద్ధనవంశము.

హారితసగోత్రములో

(రాజేంద్రచోళునికాలీనుఁడు) సూరనసోమయాజి. (౧)

కొడుకు (పేరులేదు)

సిద్ధనమంత్రి. (౨)
ఇతనిభార్య పేరయామన్నయచెల్లెలు సూరమ్మ.

{ రెడ్డి వేమన్న కాలీనుఁడు } భాస్కరమంత్రి (లేకసూర్యుఁడు) (3) జన్నయమంత్రి { దేవరాయని కాలీనుఁడు }

భాస్కరమంత్రి → ఆదిత్యమంత్రి → నారయమంత్రి.

జన్నయమంత్రి → (౪) సిద్ధయ్య { ఇతఁడు దేవరాయని మంత్రివలన రాజచిహ్నము లందె. (కృతిపతి) } → తిప్పయ్య

దేవరాయని కాలీనుఁడు → భైరవుండు

ఇట్లుగా వివరింపఁబడిన వంశవృక్షములోని పురుషులలో ౧-౨. ౩-౪ గుర్తులు గలవారిచారిత్రము కొంత తెలియఁదగినదిగా నున్నది. ఎట్లన్నను:—

౧. సూరనసోమయాజి.

"సీ. వేదశాస్త్రపురాణ విజ్ఞానసరణిచే, నధిగతపరమార్థుఁ డై తనర్చి
నెద్దనపూఁడి రాజేంద్ర చోడకుమా, రమణుచే నగ్రహారముగ వడసెఁ
గనకదండాందోళికాచ్ఛత్రచామర, ప్రముఖసామ్రాజ్య చిహ్నములనొప్పె
సర్వతోముఖముఖ్యసవనక్రియా ప్రౌఢి, నుభయవంశంబులనుద్ధరించె
నన్నదానాదిదానవిధాయకుండు, పరమశైవసదాచార పారగుండు
హరితవంశాంబునిధిచంద్రుఁ డార్యనుతుఁడు, సుగుణవిభ్రాజి సూరనసోమయాజి."

దీనింబట్టి యీ సూరనసోమయాజి రాజేంద్రచోళునివలన నెద్దనపూఁడి యనునగ్రహారము సామ్రాజ్యచిహ్నములు నందిన ట్లున్నది. ఈరాజేంద్రచోళు డనునతఁడు రాజనరేంద్రపుత్త్రుఁడు శా.స.౯౯౩ సంవత్సరములో సింహాసనమెక్కినట్లును శా. స. ౧౦౩౫ లో గతించినట్లు నుండుటచేత నీసూరన సోమయాజియును ఆకాలములోనివాఁడే అని తేలును. ఇతఁడును తిక్కన సోమయాజులును ఏకకాలీనులుగాఁ గాన్పించుచున్నారు. ఆకాలములోనినియోగిశాఖాబ్రాహ్మణులు యజ్ఞాదిక్రతువులుచేయుటయందు మిక్కిలి శ్రద్ధాళువులై యున్నట్లు కాన్పించు. ఈతఁడు కేవలము సోమము చేయుటయేకాక సర్వతోముఖము మొదలగు పైసంస్థలుగూడఁ జేసినట్లును, పరమశైవ సదాచారపరుఁ డైనట్లును గాన్పించు. ఇట్టి సూరన సోమయాజిపుత్త్రుని పేరుమాత్రము వివరింపంబడలేదు. అతని మ

(౨) సిద్ధనమంత్రి.

నుమఁ డగు సిద్ధన మంత్రిపేరు వివరింపఁబడియె. ఈ సిద్ధమంత్రి యొక్క గొప్పకవిగాను నన్నయగంధవారణ మను నతనికి మంత్రిగా నున్నట్లును గానుపించును. ఆపద్యము లెట్లున్నవనఁగా :—

"మ. శ్రుతుల న్విన్నియ శిక్షాశాస్త్రములచే సొంపగ్గించెక్ మహో
న్నతిఁ బోషించెఁ బురాణ కావ్య రస నానానాటకాలంకృతుల్

క్రతువర్గంబుల సుప్రయోగ మహిమన్ గాంచెన్విరించాన్వయా
శ్రితపుణ్యుం డగుసిద్ధమంత్రి సుగుణ శ్రీమించె సేవించిలన్.

మ. వనరుహనాభు సద్ధవుఁడు, వజ్రికి జీవుఁడు, వత్సధారుణీ
శునకు యుగంధరుండు, దితిసూతికి దైత్యగురుండు, విక్రమా
ర్కునకును భట్టి రీతి నధిపుం డగునన్న యుగంధవారణం
బునకుఁ బ్రధానుఁడై నుతులఁ బొందెను సిద్ధయమంత్రి యుద్ధరన్."

దీనిలో నింకొకవిశేషముకూడఁ దేలినది. యుగంధరుఁడని బిరుదునందినవాఁడు మొదట వత్సరాజునకు మంత్రియై యుండెననియు, నది మొదలు బుద్ధిశాలిగాఁ బ్రవర్తించినమంత్రులకు యుగంధరుఁ డన్న బిరుదు కల్గుచు వచ్చినట్లును గానుపించును. ఈసిద్ధయమంత్రి పేరయనన్నార్యుఁ డనునొకమహాకవితోఁ బుట్టువును బెండ్లియాడె నని చెప్పంబడి యున్నది. ఆపండితుఁ డేయేగ్రంథముల రచియించెనో దానిం దెలుపఁ జాలను కాని మతియెచ్చటనైన నతనిపేరు కానుపించినఁ బరిశీలింపఁదగు నని చెప్పి అతనివిశేషములఁ జెప్పినపద్యముంగూడ వివరించెదను.

"చ. పరిణత నవ్యకావ్య రసభావవిజృంభణ భూరివిక్రమా
స్ఫురితచరిత్రతత్త్వపరసుం డగుపేరయనన్నార్యసో
దరి యగుసూరమాంబిక ముదం బెరంగఁ బరిగ్రహించె
భాస్వరకమలాజనార్దనవివాహమహోత్సవలీల మీఱఁగన్."

ఈ సిద్ధయమంత్రి పైసూరనసోమయాజికి మనుమఁ డగుటంజేసి యితనికాలముగూడఁ గొంత యూహింపఁబడవచ్చును. శా. స. ౧౦౩౫ మీసపకాలమనఁగా శా. స. ౧౦౨౦ మొదలు ౧౦౫౦ వఱకు ఇతని తాతకాలము. అట నుండి యేఁబదిసంవత్సరము లితనితండ్రికిని మఱి యేఁబదిసంవత్సరములు సిద్ధనకును లెక్కించి చూడఁగా నీసిద్ధనకాలము శా. స. ౧౧౦౦ లు గల దగును.

(3) జన్నమంత్రి.

ఈజన్నయ యనునతఁడు కర్ణాటాధిపుఁ డగుదేవరాయనిమంత్రిగా నున్నట్లుగా నీక్రిందిపద్యమువలనఁ గాన్పించును. ఆపద్య మెట్లున్నదన:—

" సీ. విమలవర్తనమున వేదశాస్త్రపురాణ, వాక్యార్థసరణికి వన్నె వెట్టె
బరమహృద్యం బైనపద్యశతంబున, దేవకీతనయు విధేయుఁ జేసె
రసికత్వమున దేవరాయమహారాయ, కరుణాకటాక్షవీక్షణముఁ గాంచె
కర్ణాటకటకముల్ గలయంతయును మెచ్చ, గణకవిద్యాప్రౌఢి ఘనత కెక్కె
గురులఁ బోషించె సత్కవివరుల మనిచె, బ్రజల బాలించె భాగ్యసంపద వహించె
హారితమునిముఖ్యవంశరత్నాకరేంద్ర, చంద్రుఁడై యొప్పుసిద్ధయజన్నమంత్రి. "

ఇందులో వివరింపఁబడినదేవరాయ లెవ్వరనుశం యున్నది. కర్ణాటరాజచారిత్ర మింకను సంపూర్తిగా దొరకియుండకుండుటంబట్టి యీ దేవరాయని పోల్చుటకు వీలులేకున్నది. పైఁ జెప్పిన సిద్ధయమంత్రి శా. స. ౧౧౮౦గల కాలమువాఁడుగాఁ గాన్పించు. అతనికుమారులలో రెండవయాతఁడీ జన్నయమంత్రి. కావున నితనికాలము శా. స. ౧౨౩౦ సమీపకాలము కావలసియున్నది. అప్పటికి కన్నడవిజయనగరపురనిర్మాణమే లేదు. బుక్కరాజు మొదలగువారివ్యవహారమే ఆరంభము కాలేదు. ఆకారణమున బుక్కరాజునకుఁ గొందఱు పురుషు లైనపిమ్మట. ౧౪౦౬ లో ననఁగా శా. సి. ౧౩౨౮లోఁ గాన్పించు దేవరాజితని కాలీనుఁడు కాఁడని స్పష్టమే. ఈజన్నమంత్రియన్నయగుభాస్కరుఁడు లేక సూర్యుఁ డనునతఁడు రెడ్డివేమనృపునివలన నగ్రహారాదిక మొందినవాఁ డగుటం జేసి అతనికాలము నొక్కటియే యగును. ఆవేమనృపాలునిపేరే అన్నవేమనృపాలుఁ డని చెప్పెదరు. అతఁడే యెఱ్ఱాప్రెగడవలనహరివంశమును గృతినందినవాఁడు. అతని శాసనము శా. స. ౧౨౬౮ మొదలు కాన్పించుచున్నది. ఆవఱకే అతఁడు బహుసంవత్సరములు రాజ్యముచేసె. అన్నదమ్ములగు సూరనకవి, జన్నయమంత్రియు నంతకుఁ బూర్వకాలములోనివారుగానే కాన్పించెదరు. అది శా. స. ౧౨౩౦ మొదలు ౧౨౬౮ వఱకు నగును.

(౪) సిద్ధయమంత్రి (కృతిపతి.)

ఈ సిద్ధయమంత్రి యనేకప్రజ్ఞలు గలవాఁడుగా ననేకదేశభాషల నభ్యసించినవాఁడుగాఁ గాన్పించును. ఎట్లన్నను:—

" సీ. చిత్రగుప్తునికైనఁ జింతింప నరుదైన, గణితవిద్యాప్రౌఢి ఘనతకెక్క
నవసరంబులయందు నవ్యకావ్యంబులు, కవిజనములు మెచ్చఁగా నొనర్చ
వాణిముత్తెముల సోయగము మించిన వ్రాలు, వరుసతో నిరుగేల వ్రాయనేర్చ
నాత్మీయలిపి యట్టు లన్యదేశంబుల, లిపులను జదువంగ నిపుణుఁ డయ్యె
దేవరాయ మహారాయ ధీవిధేయ, మంత్రివల్లభ చామనామాత్యదత్త
చామరచ్ఛత్రశిబికాదిసకలభాగ్య, చిహ్నముల నొప్పె జన్నయసిద్ధమంత్రి."

దీనిలో వివరింపఁబడిన దేవరాయని మంత్రి యగుచామనామాత్యుని వివరము మనకింకను దెలియలేదు. అతనివలన నీసిద్ధయ మంత్రి ఛత్రచామరాందోళికాదిచిహ్నము లంది ధరియించె నని యున్నది. ఈ సిద్ధయతండ్రియు దేవరాజుకాలీనుఁడే అనియు సిద్ధన యతనిమంత్రికాలీనుఁ డనియు నుండుటచేత జక్కన వృద్ధావస్థలో దేవరాయనిమంత్రిగా నుండెననియు, నీసిద్ధన దేవరాయని వృద్ధావస్థలో నుండెననియు నూహింపవచ్చును. ఈసిద్ధమంత్రింగూర్చి షష్ఠ్యంతములలోఁ గొంత వివరింపఁబడినది. ఎట్లన్నను:—

౧ "క. శ్రీమద్వల్లయవరసుత, చామనదండాధినాథసామ్రాజ్యరమా
సామగ్రీసంపాదక, సామాదికచతురుపాయసంపన్నునకున్.

౨. క. సముచితయజనాదివిధి, క్రమనిపుణున కుభయవంశఘనకీర్తిసము
ద్యమనియమాచారునకును, విమలాపస్తంబసూత్ర విఖ్యాతునకున్

3. ఉ. వెన్నెలకంటిసూర్యుఁడు వివేకగుణాఢ్యుఁడు వేదశాస్త్రసం
పన్నుఁడు రెడ్డివేమనరపాలకుచేత మహాగ్రహారముల్
గొన్నకవీంద్రకుంజరుఁ డకుంఠితతేజుఁడు పెద్దతండ్రిగా
సన్నుతిఁ గన్నఁ గన్నసిద్ధనకు సంతతదానకళావినోదికిన్."

మొదటిపద్యములో వల్లయ్యయను వల్లభయ్యకుమారుఁ డగు చామన యనుదండనాయకునివలన సామ్రాజ్యలక్ష్మీసామగ్రి యనగా ఛత్రమరాందోళికాది రాజచిహ్నములను సిద్ధమంత్రి సంపాదించె ననియు, రెండవపద్యములోని సిద్ధమంత్రి యజ్ఞాదివిధులలో నిపుణుఁ డనియు, యమనియమయుతుఁ డనియు నాపస్తంబసూత్రుఁ డనియు, మూఁడవపద్యములో వెన్నెలకంటి సూర్యనాముఁ డగుభాస్కరుఁ డనుమహాకవిని యీసిద్ధమంత్రి పెద్దతండ్రిగాఁ గలవాఁ డనియుఁ దెలిసినది. ఈభా

స్కరుఁడే రెడ్డివేమనవలన ననేకాగ్రహారములఁ గొనియె. ఈవేమనయే హరివంశకృతిపతి. ఇఁక నాశ్వాసాంతపద్యములలో నున్నయీసిద్ధమంత్రివిశేషము లరయఁగా నితఁడు బెల్లముకొండ భైరవునికృపచేత సామ్రాజ్యలక్ష్మిం గైకొనియె నని యున్నది. ఎట్లన—

"శా. శ్రీ మద్బెల్లముకొండ భైరవకృపాశ్రీనిత్యసామ్రాజ్యల
క్ష్మీమాధుర్యగృహాంతరాంతర—— " రెండవయాశ్వాసాంతము.

మూఁడవయాశ్వాసముచివరను కర్ణాటరాజును సేవించువాఁడని యున్నది. ఎట్లన.——

"శా. శ్రీ కర్ణాట మహామహేశ్వర సదా సేవా ప్రధానోత్తమా."

ఇతనికాలము శా. స. ౧౨౬౮ శా. స. ౧౩౦౦ వఱకు.

22.

జక్కనకవి.

ఈకవి నియోగిశాఖాబ్రాహ్మణుఁడు. ఇతనితాతపేరు పెద్దన. తండ్రిపేరన్నయామాత్యుఁడు. ఇతనిచారిత్రము నుడువుటకుఁ బూర్వమితని యాశ్వాసాంతగద్యమును వివరించెదను. ఎట్లన్నను.——

"ఇది శ్రీమదఖిలకవిమిత్రి పెద్దయయన్నయామాత్యపుత్రి శారదాదయావిధేయ జక్కయనామధేయప్రణీతం బైనవిక్రమార్కచరిత్రం బనుమహాకావ్యంబునందు సర్వంబు నష్టమాశ్వాసము."

ఆంధ్రకవినుతి.

ఇతఁడు భారతకవిత్రయమును వినుతించె. ఈకవి యెఱ్ఱాప్రెగ్గడకుఁ దరువాతివాఁడుగాఁ గాన్పించు. ముందుగా నీతని కవిత్రయవర్ణనము దెల్పి అనంతర మితనికాలము నిర్ణయించుటకు యత్నించెదను. ఎట్లన్నను :——

నన్నయభట్టువర్ణనము.

"ఉ. వేయివిధంబులందుఁ బదివేవురు పెద్దలు సత్ప్రబంధముల్
పాయక చెప్పి రిట్లు రసబంధురవాగ్విభవాభిరామధీ

రేయులు శబ్దశాసనవరేణ్యులు నాఁగఁ బ్రశస్తికెక్కి రే
యేయెడ నన్నపార్యుగతి నిద్ధర నట్టిమహాత్ముఁ గొల్చెదన్."

తిక్కనసోమయాజివర్ణనము.

"చ. పరువడి భారతాఖ్య గలపంచమవేదము నాంధ్రభాష సు
స్థిరత రచించుచోఁ గృతిపతిత్వము గోరి ప్రసన్నుఁ డైన యా
హరిహరనాథుచేఁ బడసి నవ్యయసౌఖ్యపదంబు నెవ్వఁ డా
పురుషవరేణ్యుఁ దిక్కకవిఁ బూని నుతింతుఁ గృతాధ్వరోత్సవున్."

ఎఱ్ఱాప్రెగడవర్ణనము.

"ఉ. ఈత్రయిఁ దాఁ బ్రబంధపరమేశ్వరుఁ డై విరచించె శబ్దవై
చిత్రి నరణ్యపర్వమున శేషము శ్రీనరసింహరామచా
రిత్రములున్ బుధవ్రజగరిష్ఠత నెఱ్ఱయశంభుదాసుఁ డా
చిత్రకవిత్వవాగ్విభవజృంభితుఁ గొల్చెద భక్తియుక్తితోన్."

సిద్ధమంత్రి జక్కయకవి తాతతండ్రులకావ్యవిశేషములు సభవారికిఁ దెలియునట్లు చెప్పుట.

"సీ. సంస్కృతప్రాకృత శౌరసేన్యాదుల, ఘటికలో నొకశతకంబుఁ జెప్పఁ
బ్రహసన ప్రకరణ భాణాదిబహువిధ, రూపకంబులయందు రూఢిమెఱయఁ
జక్రచతుర్భద్రచతురుత్తరాదిక, క్షుద్రకావ్యములు పెక్కులు రచియింప
నాంధ్రకవిత్వంబునందుఁ బ్రబంధంబు, మేలుగా దక్షులు మెచ్చఁ జెప్ప
నిమ్ముల నేరీతి నేధాతువుల నేమి, రసమునవైన వర్ణనము సేయ
సరి నేకసంధా ద్విసంధా త్రిసంధలఁ, దొడరినం బొరిపొరిఁ గడవఁ జదువ
నెవ్వఁ డేయవధాన మెఱుఁగు నయ్యవధాన, ముల వాని కించుక ముల్లు సూప
వృత్తకందముఁ గందవృత్తంబునుం జతు, ష్కాండరంబు మొదలుగాఁ గలుగుగర్భ
కావ్యవర్గమ్ము జెప్పఁగాఁ బ్రబంధంబులు, గ్రొత్తలు పుట్టించుకొని లిఖింపఁ
గా నక్షరచ్యుతకంబు మాత్రాచ్యుత, కంబు బంధచ్యుతకంబు నామ
గోప్యంబులుం గ్రియాగోప్యంబులును భావ, గోప్యంబులును జెప్ప గోష్ఠియందు
బద్యంబు గీతికార్భటి మొగిఁ జదువంగ, నెల్లవిద్యల సంచు లెఱుఁగనేర్తు
ననుచు నెల్లూరితిరుకాళమనుజవిభుని, సమ్ముఖమ్మున సాహిత్యసరణి మెఱసి
మహిమఁ గాంచిన పెద్దనామాత్యసుకవి, మనుమఁడవు నీవు నీవంశమహిమ యొప్పు."

జక్కనతండ్రివిషయము.

“ క. ఆడఁడు మయూరరేఖను, గాఁడంబాఱుండు బాణగతి మన పెరియాళ్
బ్రోడగు పెద్దయయన్నయ, మాడఁడు మాడెత్త యతనిమాటలు జగతిన్

క. అని మీతండ్రిమహత్వము, జనవినుతగస్త్రప్రసంగసంగతకవితా
ఘనతేజాలు కవిరాజులు, గొనియాడుదు రఖిలరాజకుంజరసభలన్.”

జక్కనకవివర్ణనము.

“ క. చక్కన నీవైమవ్యము, చక్కన నీకావ్యరచన చాతుర్యంబుల్
చక్కన నీవాగ్వైఖరి, చక్కన నీవంశమహిమ జక్కనసుకవీ.

క. స్వాభావికనవకవితా, ప్రాభవముల నుభయభాషఁ బ్రఖ్యాతింపన్
గాభువనంబుల సరిలే, రాభారతి నీవుఁ దక్క నన్నయజక్కా.”

ఇట్లున్న జక్కనకవివంశచారిత్రములో మనకుఁ దేలవలసిన యంశ మొకటియున్నది. అది నెల్లూరితిరుకాళరాయుని కాలవివరమై యున్నది. ఇది తేలినయనంతరమే జక్కనకవి కాలమును తేలఁగలదు. దానిం గూర్చి గ్రంథాంతరములఁ జూడవలసి యున్నది. లోకల్ రికార్డులు ౫ సంపుటము ౨౭, ౨౮ పుటలలో (Local Records Vol V.P. 27 & 28 నీక్రింది విధంబున నున్నది.

“ తిరుకాళతి చోళమహారాజు రాజ్యభారముచేసిన తరువాతను, గణపతి దేవ మహారాజులు రాజ్యభారం యేలుతూవుండఁగా వారిఅగ్రసేనాపతి గంగయదేవమహారాజు సిద్ధవటం, పొత్తపినాటి మొదలగు సీమలు ప్రభుత్వము చేయుచుండి అప్పుడు తాలూకు మజుకూరు, పరగణే దువ్వూరిపైకి మవుదుకూరు అను గ్రామమం దుండిరి,”

అని యున్నది. దీనింబట్టి కాకతీయగణపతి దేవుని రాజ్యమునకుఁ బూర్వము తిరుకాళచోడమహారాజు పైసీమను బాలించుచున్నట్లు గాన్పించును. కాకతీయులవంశచారిత్రముంబట్టి యీగణపతిరాజుకాలము శా. స. ౧౦౫౩ సంవత్సరమునకుఁ బిమ్మట నైనట్లు స్పష్టమే. కావున నతనికిఁ బూర్వుఁ డగుతిరుకాళచోళమహారాజుకాలము శా. స. ౧౦౫౩ నకుఁ బూర్వమే అయియుండును. ఆ రాజునకుఁ గృతులిచ్చి విఖ్యాతిం గాంచిన పెద్దనకవి ఆసమీపకాలములో ననఁగా ౧౦౫౦ మొదలు

౧౧౫౦ సం. వఱకు నుండుననుటకు సంశయము లేదు. అతనిపుత్త్రుఁడు నన్నయ యను నతఁడు శా. స. ౧౧౫౭ మొదలు ౧౨౦౦ వఱకు నుండి యుండును. అతనికుమారుఁ డగుజక్కయకవి యేఁబదిసంవత్సరముల వాఁడే అయిన ౧౨౫౦ వఱకుగాని అంతకు నధికవయస్సువఱకు నుండిన శా. స. ౧౨౭౦ లేక ౧౩౦౦ వఱకుగాని యుండుటకు సందియముండదు. ఇది కృతిపతి యగు సిద్ధనకాలమై యుండినట్లుగా నీవఱకే మనము లెక్కించినారము ఆకారణమున నితఁ డెఱ్ఱాప్రెగ్గడకుఁ గొంచెము దరువాతివాఁ డగుననుటకు సందియముండదు.

23.

వెన్నెలకంటి వేంకటాచలము.

(కృ ష్ణ వి లా స క వి)

ఇతఁడు నాటువేలశాఖానియోగి బ్రాహ్మణుఁడు. హారితసగోత్రుఁడు. జగ్గనామాత్యునిపుత్త్రుఁడు. ఇతనివంశావళి వివరించుటకుఁ బూర్వమితనవలన వివరింపఁబడిన యాశ్వాసాంతగద్యమును వివరించెదను. ఎట్లన్నను:—

"ఇది శ్రీమదుమామహేశ్వర వరప్రసాదలబ్ధ శంకరభజనానంద ములుగు గురులింగారాధ్య పాదారవింద ధ్యానపరాయణ హారితసగోత్ర సుజనవిధేయ జగ్గనామాత్యపుత్త్రి వెన్నెలకంటి వేంకటాచల నామధేయ ప్రణీతం బైనకృష్ణవిలాసం బను మహాప్రబంధంబునందు"

ఆంధ్రగీర్వాణకవివర్ణనము.

ఈకవి యొకసీసములోఁ గొందఱఁ బ్రాచీన సంస్కృతకవులను మఱికొందఱ నాంధ్రకవులను గలిపి చెప్పియున్నాఁడు. ఇది యితరకవులలోఁ జూడఁదగుమార్గముకాదు. ఆపద్యమెట్లున్న దన :—

"సీ. కాళిదాసునిఁ దిక్కకవి నన్నపార్యుని, భారవి భవభూతి పాండురంగవి
మల్హణు బిల్హణు మాఘు మయూరుని, చోరుని నాచనసోము భీము
పింగళిసూరన్న పెద్దనామాత్యుని,పాలుపొంద బమ్మెరపోతరాజు
వంచేటిరంగన్న భాస్కరణమంత్రిని, వెల్లంకితాతప్ప మల్లుభట్టు
తే. మహిమమీఱంగ నాస్థానమంటపముల, సకలరాజులచేతను సన్నుతింపఁ
బడినసుకవుల నందఱఁ బ్రస్తుతింతు, నింపుమీఱంగఁ గృతి రచియింపఁబూని."

కవివంశావళి.

హారితసగోత్రము - వెన్నెలకంటివారు.

జన్నయ్య — సూరయ్య. ౧.

జన్నయ్య: సిద్ధయ్య ౨. { విక్రమార్కచరిత్ర కృతిపతి } — అమరన్న

అమరన్న: సూరన్న 3. { ఇతఁడు విష్ణుపురాణముఁ దెనిఁగించె. } — చంద్రశేఖరుఁడు ౪. — తిరుమలయ్య

{ ఇతనిమాతామహులు కౌండిన్యసగోత్రులు గ్రద్దకుంటవారు. వారి కితఁడు దత్తుఁడైనాఁడు. }

సూరన్న: వెన్నెలకంటి — లక్ష్మన్న

తిరుమలయ్య: భైరవరాజు — పిన్నమరాజు

వెన్నెలకంటి: కొండన — బాచిరాజు — పెద్దవెంకప్ప — చిన్నవెంకప్ప — చక్రప్ప. — బాలమరాజు.

కొండన: వెంగన్న.

బాచిరాజు: సూరపరాజు

రామన్న. కేశిరాజు. వెంకన్న. వేంకటకృష్ణ. బాలన్న. గోపన్న. గుడ్లసూ[ర్యుఁడు.

చక్రప్ప (సంతతి) - (బాలమరాజునకు నల్గురుపుత్త్రికలు)

సూరన్న — అనంతుఁడు — రామకృష్ణుఁడు — కొండయ్య — కందనార్యుఁడు

(౫) వెంకయ్య (ఇతఁడు వేజెర్లసర్వరాజామంత్రియయ్యె.)

{ వీరందఱు వేజెర్లవారి మంత్రులు } సూరపరాజు ౮. — రామన్న ౭. — కొండయ్య — ఉదయగిరి — వెంకన్న ౬. { భీమవరగ్రామనివాసి }

సూరపరాజు: తిప్పన్న — జగ్గన్న

జగ్గన్న: ౯. వేంకటాచలకవి (జలదంకిపట్టణవాసి) — సుబ్బన్న — నరసన్న

ఇట్లుగా వివరింపఁబడిన పైవంశమువారిలో (౧) మొదలు (౯) వఱకుఁ గలపురుషులచారిత్రము వివరింపవలసియున్నది. ఈవంశములోఁ గవులు పెక్కండ్రుండుటంబట్టి వీరిచారిత్రమును, మీఁదికాలీనులచారిత్రమును ముఖ్యముగాఁ దెలియవలసినదై యుండుఁగావున నే నీక్రింద దాని న్వివరించి చూపెదను.

౧. వెన్నెలకంటిసూర్యుఁడు.

ఇతనింగూర్చి వివరించుచో నీకవి విక్రమార్కచరిత్రములో నితనివర్ణనయున్న పద్యమునే విక్రమార్కచరిత్రములోని దని వివరించె. ఆపద్య మెట్లున్నదన :—

“ ఉ. వెన్నెలకంటిసూరయ వివేకవదాన్యుఁడు వేదశాస్త్రసం
పన్నుఁడు రెడ్డివేమనరపాలునిచేత మహాగ్రహారముల్
గొన్నకవీంద్రకుంజరుఁ డఖండితతేజుఁడు పెద్దతండ్రి యా
జన్నయసిద్ధధీమణికి సంతతదానకళావినోదికిన్. ”

ఇట్లున్నదీనింబట్టి విక్రమార్కచరిత్రముఁ గృతినందిన జన్నయ పెద్దనమంత్రి కితఁడు పెద్దతండ్రియైనట్లుగాఁ దేలినది. ఇతఁడు గొప్పకవి యనియు నితఁడు రెడ్డివేమరాజువలన మహాగ్రహారాదుల సందె నని తేలినది. దీనిలో వివరింపఁబడిన రెడ్డివేమన యెవ రనుదాని నాలోచింపవలసియున్నది. అపేరు గలప్రభువులు రెడ్లలోఁ బెక్కండ్రుండుటంజేసి ఆవివరము దీనిలోఁ దేలదు. ఇతనింగూర్చి విష్ణుపురాణములో వివరించియున్న పద్యముంగూడ నిట వివరించి అనంతర మితనివృత్తాంత మరయుటకుఁ గోరెదను. ఆపద్య మెట్లున్నదనఁగా:—

“ ఉ. ఈ నిఖిలంబు మెచ్చ నమరేశ్వరదేవుఁడు చూడఁ గృష్ణవే
ణీనది సాక్షిగాఁ దనికి నిల్చినరావుతుఁ గేసభూవిభుం
గానకఁ దోలి వెన్నడచి కాచినవేమయయన్నపోతభూ
జానికి సత్ప్రబంధము లొసంగినవెన్నెలకంటివారిలోన్. ”

౨. జన్నయసిద్ధయ.

ఇతఁడు విక్రమార్కచరిత్రముఁ గృతినందినవాఁడు ఇతనింగూర్చి యీ వేంకటాచలకవి యీక్రిందివిధంబునఁ జెప్పుచున్నాఁడు. ఎట్లన:—

" గీ. విక్రమార్కచరిత వేడ్కతో నందిన, సిద్ధిరాజు జగత్ప్రసిద్ధరాజు
అతని పెద్దతండ్రి యైననూరపరాజు, పరమశైవశాస్త్రపారగుండు. "

3. వెన్నెలకంటి సూరనకవి.

ఇతఁడు పైసూరపరాజకవికిఁ బౌత్త్రుఁడు. అనఁగాఁ బుత్రునిపుత్త్రుఁడు. ఈవిషయమై కవిచరిత్రము కొంత సంశయించి ఇతఁడు సూర్యుని మనుమనిమనుమఁ డని వ్రాసినట్లుండుటచేత నీతనివివరముఁ దెల్పు పద్యముఁ గూడ నిట వివరించెదను. ఎట్లన్నను:—

" చ. సురచిరసద్గుణాఢ్యుఁ డగుసూరసుధీమణిసంభవుండు శ్రీ
హరిపదసేవకుం డమరనార్యుఁడు పుత్త్రులఁ గాంచె ముచ్ఛరక్
స్థిరతరసత్కవిత్వ శుభశీలుఁడు సూరపమంత్రి చంద్రశే
ఖరబుధవర్య ధీవినయకర్మఁడు తిర్మలమంత్రిసత్తముల్. "

ఈసూరకవింగూర్చి 'యాదవసేనము' అనుగ్రంథములోఁ గొంత వివరింపఁబడియున్నట్లుగాఁ గాన్పించు. ఆగ్రంథము మనకు లభ్యముకాలేదు. కాని వేంకటాచలపతికవి ఆగ్రంథములోని యొకపద్యమునుమాత్రము వివరించెను. ఎట్లన్నను:—

" క. వీరలముగ్వురిలోపల, సూరప విఖ్యాతయశుఁడు సుకవిస్తుతుఁడై
ఆరయ విష్ణుపురాణము, ధీరతఁ దెనిఁగించె నధికతేజ మెలర్పన్. "

ఇట్లుగా వేంకటాచలకవి విష్ణుపురాణకర్తపై యితరగ్రంథకర్తల యభిప్రాయముం దెలిపి యిఁక తన యభిప్రాయముగా నీక్రిందిపద్యము వివరించె. ఎట్లన్నను.—

" సీ. రూపకాంతిచే సూర్యప్రకాశుండు, వేదాదివిద్యల వెలసినాఁడు
విష్ణుపురాణంబు వేడుకఁ దెనుగించి, విమలయశంబున వెలసినాఁడు
రావూరిబసవన్నరమణతో నిచ్చిన, యల మొగుల్లూరగ్రహారమంది
వెలుగోటితిమ్మభూవిభునిచేఁ గొనియెఁదా, నాందోళికాఛత్ర మగుపదవిని
తే. కవితపుట్టిల్లు వెన్నెలకంటియిల్లు, ననెడు పౌరుష నామధేయంబు నిలిపె
సరసగుణములు గలిగినసాధుసుకవి, మాననీయుఁడు సూరనామాత్యవరుఁడు. "

ఇట్లుగా వివరింపఁబడి యుండుటచేత నీసూరనకవి రావూరి బసవరెడ్డి సభలోనే కాక వెలుగోటి తిమ్మభూపాలుని సభలోఁగూడ

నుండి అతనివలన ఛత్రచామరాందోళికాది మహాగౌరవముల నందినట్లు తెలినది. ఈతిమ్మభూపాలుంగూర్చి న్యాయలుదార కొంత వివరించెద. అది వేంకటగిరివారివంశవృత్తములోనిదియై యున్నది. వెలుగోటివారనునది వేంకటగిరిసంస్థానికు లగువెలమలయింటి పేరై యున్నది. వారిలోఁ దిమ్మానాయఁ డనునతఁడు వెలుగోటివారిలో మూలపురుషుఁడు మొదలు లెక్కింపంగా నేడవపురుషుఁ డగుచున్నాఁడు. ఇతనికాలముమాత్ర మాగ్రంథములో వివరింపఁబడలేదు. కాని యితనికిఁ బూర్వులుగా నున్నవారిలోఁ గొందఱయొక్కయుఁ, బరమందున్నవారిలోఁ గొందఱయొక్కయుఁ గాలములు వివరింపఁబడుటచేత నీతిమ్మానాయనికాలముఁ గొంత మనము దగ్గఱగాఁ దేవచ్చును. అదెట్లున్నదనఁగా:—

Vol. II Lists of Antiquities Page 241.

Singama Naidu.
(A bold warrior ; was protected by Pratapa Rudra II.)
|
Anapota Naidu.
Won a battle in Sarwari year A D 1300.
|
- Pedasingama Naidu
- Dharma Naidu
  - Timma Naidu.

దీనిం దెనుఁగులోఁ జూపెదను.

సింగమనాయఁడు.
(ఇతఁడు రెండవప్రతాపరుద్రునివలన సంరక్షింపఁబడెను.)
|
అనపోతనాయఁడు.
(ఇతఁడు క్రీశ౧౩౦౦లలో సరియగు శార్వరి సం. లో నొకగొప్పయుద్ధమున గెలిచెను.)
|
- పెద్దసింగమనాయఁడు
- ధర్మానాయఁడు.
  - తిమ్మానాయఁడు.

ఇట్లుగా నున్న పైసింగమనాయునికాలముమనకుఁ గొంత తెలిసినది. ఎట్లనఁగా రెండవప్రతాపరుద్రుఁ డతని సంరక్షించియుండుటచేత నతని కాలము శా. స ౧౨౪౫ + ౭౮ = ౧౩౨౩ క్రీ. శకమువఱకు నగుటచేతను సింగమనాయఁడుగూడ క్రీ. స. ౧౩౨౩ వాఁడే కాఁగలఁడు. అతనికుమారుఁ డగునన ప్రోతమనాయఁడు క్రీ.శ. ౧౩౦౦ శార్వరిలో నొక యుద్ధము జయించియుండె నని యుండుటచేత పైసింగమనాయఁడు క్రీ. శ. ౧౩౦౧లకుఁ బూర్వమే అనగాఁ బ్రతాపరుద్రుఁడు మృతినందుటకుఁ బూర్వమే సుమారు ముప్పదిసంవత్సరములకు ముందు గతించి యుండవచ్చు నని తేలును. ఈకాలవిషయమై న్యూయలుదొర సంశయపడి యది అసందర్భమని దీనిని మఱి యఱువదిసంవత్సలకుఁ బైన వచ్చు క్రీ. శ. ౧౩౬౦ గా సవరించెను. దీనికిఁ గారణము పై రెండవ ప్రతాపరుద్రుఁడు క్రీ. శ. ౧౩౨౩లో గతించియుండుటం జేసియే అయి యున్నది. అట్లుగా నూహింప నవసరము లేదు. ప్రతాపరుద్రుఁడు డెబ్బదియాఱుసంవత్సరములు రాజ్యముచేసినట్లుండఁగా నతనికాలములోని వారందఱు డెబ్బదియాఱేండ్లవఱకు నుందు రని యూహించుట సయుక్తికముకాదు. ఇట్లుగా క్రీ. శ. ౧౩౦౦లను ౧౩౬౦గా సవరించుటయే చూచెనుగాని న్యూయలుదొర యీయన పోతనాయనితమ్ముఁ డగు మాదనాయని కాలముం జూచియుండలేదు. ఈసవరింపునకు వెనుకనే మాదనాయని పేరుక్రింద నీక్రిందివాక్యముల వివరించె. ఎట్లన్నను :—

" Mada Naidu (Made additions to the Srisailam Temple) Killed Anapota Reddi, a relative of Ana Vema Reddi of Konda Veedu (A. D. 1339--1369 A. D.)"

అనఁగా నీమాదానీఁడు కొండవీటిసీమకుఁ బ్రభుఁ డగునన వేమారెడ్డికి బంధువుఁ డగుననపోతారెడ్డిని సంహరించె ననియు నామాదానాయనికాలము క్రీ.శ.౧౩౩౯ మొదలు క్రీ. శ. ౧౩౬౯ వఱకున్నట్లు వ్రాసె. కావున మాదానాయనికిఁ బూర్వమధికారముచేసిన యతనియన్న యగుననపోతానాయఁడు క్రీ.శ.౧౩౦౧లలోఁ గాని అంతకుఁ బూర్వముగా

ని యుండక మాదానాయనిరాజ్యాంతమగు క్రీ.శ.౧౩౬౦ నాఁటికి నుండు నా? కావున క్రీ. శ. ౧౩౦౦అను పాఠమే సరియై యున్నది. అతని రాజ్య కాల మది మొదలు క్రీ.శ.౧౩౩౭వఱకు నుండియుండును. అనపోతమనా యనికొడుకు పెద్దసింగమనాయఁడును, ధర్మానాయఁడును గొంతకాల ము రాజ్యముచేసినట్లుగా నితరగ్రంథములలోఁ గాన్పించు. ఆధర్మానా యనికొడుకు తిమ్మానాయఁడు. వీరిలో నిద్దఱుగూడ రాజ్యముచేసిన నొక్కొక్కరికిఁ బదేనువత్సరముల చొప్పున ముప్పదివత్సరములు చెప్పఁగా క్రీ.శ.౧౩౪౦+౩౦=౧౩౭౦ మొదలు అనఁగా శాస ౧౨౯౨ మొదలు నీ తిమ్మానాయనికాలము కాఁ గలదు. అతనికాలములో నున్న వెన్నెల కంటిసూరనయుఁ గొంచె మెచ్చుతగ్గుగా శాస ౧౩౦౦ గల కాలమువా డని తేలును.

(౮) చంద్రశేఖరుఁడు.

"సీ. పరగఁ గ్రద్దలూరు బాలజ్యోస్యులు వేడఁ, జంద్రశేఖరయ్య జగతిలోన
దత్తవృత్తిఁగొనియెఁదగఁబ్రసిద్ధికి నెక్క, మొదలిపేర నతఁడు బొదలుచుండె."

(౯) వెన్నెలకంటి వెంకయ్య.

ఈ వెంకయ్య యనునతఁడు వేజెళ్లసత్రాజనుసంస్థానీకునికడ మంత్రిగా నున్నట్లు క్రిందిపద్యములవలనఁ గాన్పించు. ఎట్లన్నను:—

"సీ. ఘనులు నేగుడిలోపల గంగరాజు, అతనిపుత్త్రుఁడు వెంగన యనినవాఁడు
సరసుఁడైనట్టి వేజెళ్లసర్వఘనుని, మంత్రియై యొప్పె రాజసన్మానమునను.

సీ. వేజెళ్లసత్రాజు విభవాధిపత్యంబు, పూనినసర్వజ్ఞపుణ్యమూర్తి
పోలుపొంద నా కృష్ణభూపాలుబాలుని, దొరఁజేసికొనికార్యమఱసినడిపె
శ్రీరంగరాయల్లచే నొప్పఁగొని తెచ్చి, పంచవన్నెలడాలు పరగఁజేసె
కొండవీటిసరద్దు గుడ్లూరిదనుకను, ఏలించెఁ గృష్ణభూపాలునెమ్మి
తే. సకలప్రజ్ఞానదక్షుఁడై జనులఁబ్రోచె, రాజసన్మానములచేతఁ దేజమలరి
బంధుజనములసకలసంపదలదనిపె' మహితయశుఁడగు వెంగనమంత్రియపుడు."

ఇవుడు వేజెళ్ల సత్రాజనునతఁ డెవ్వరనియు నతనికాల మెప్పుడని యు విచారించవలసినదిగా నున్నది. ఈనడుమనే నావలన పైవేజెళ్లవా

రమ తెట్టుసంస్థాపకుల వంశచారిత్ర మీగ్రామములో నున్న పైవేజెళ్లవారి ద్వారమున సంపాదింపఁబడిన వంశావళీగ్రంథము పట్టాలనుబట్టి సంగ్రహింపఁబడినది. దానివలన పై వృత్తాంతము కొంత తేలుచున్నది. కావున నీసమయములో నవసర మగువృత్తాంతము నీక్రింద వివరించెదను.

వేజెళ్ల వారివంశావళి.

పోలంరాజు.

|

పాపరాజు (శా. స. ౧౩౭౧.౧౪౧౬)

|

కసవరాజు (శా. స. ౧౪౧౬.౧౪౪౪)

|

అయ్యపరాజు (శా. స. ౧౪౪౪-౧౪౭౦) సర్వరాజు

|

పెద్దనరసరాజు చిన్ననరసరాజు (శా. స.) ౧౪౭౦-౧౫౨౨.

|

కృష్ణమరాజు (శా. స. ౧౫౨౨—౧౫౫౭)

|

పెద్దనారాయణరాజు (శా. స. ౧౫౫౭—౧౬౦౦)

|

కృష్ణమరాజు (శా. స. ౧౬౦౦—౧౬౧౫)

పైవారిలోఁ బ్రస్తుతములో మనకుఁ గావలసినవారి పేరులు కాలమును గైకొందము. వా రెవ్వరనఁగా సర్వరాజు నతని యన్నయగు నయ్యపరాజును. వీరి కాలము శా. స. ౧౪౧౬ మొదలు ౧౪౪౪ వఱకు నిరువదియెనిమిది సంవత్సరములై యున్నది. వంశావళీసంగ్రహములో వీరివృత్తాంత మీక్రిందివిధంబుగా నున్నది. ఎట్లన్నను:—

"అయ్యపరాజు హైద్రాబాదునకుఁ బోయి అక్కడి నుండి పూర్వము 'కొదగు చక్రవర్తి' అనురెడ్డికి జాగీరుగా నడుచుచున్న గుడ్లూరు సీమకు జాగీరు తెచ్చుకొని తన తమ్ముఁడు సర్వరాజును హైద్రాబాదులో నుంచి తాను సోమరాజుపల్లె యను గ్రామములోఁ గోట కట్టుకొని జాగీ రనుభవించెను."

అని యిట్లున్న వేజెళ్లవారి వంశావళిలో సత్రాజనునామము గల వాఁడతఁడొక్కఁడేగాని యితరులు లేరు. ఈసత్రాజుకడ నీ వెంగన్న మంత్రియై యుండుటయేగాక యితనియన్న యగు నయ్యపరాజు మనుమఁడగుకృష్ణభూపాలుఁడు బాలుఁడై యుండ నతని దొరను చేసుకొని కార్యము నడిపిన వాఁడనియుఁ బైపద్యములో నున్నది. ఈపట్టున వంశావళీగ్రంథ మెట్లున్నదో చూచెదము. అందులో నీక్రిందివిధంబుగా నున్నది. దాని వివర మెట్లనిన.—

" పై అయ్యపరాజపుత్రులు పెదనర్సరాజు చిననర్సరాజు అనువారలు. వీరిలో చిన్ననర్సరాజు తనయన్నతో కలించి తూర్పు విజయనగర సీమను లేచిపోయెను. పెద్దనర్సరాజు తండ్రి అనంతరము వ్యవహారములోఁ బ్రవేశించి చంద్రగిరి, తిరుపతి మొహరాలలోఁ (యుద్ధములలో) గష్టపడి, పూర్వము తమకు నడిచే అమరము, చీమకుర్తి గ్రామాదులును, జాగీరుగా నడిచే గుడ్లూరుతాలూకాయును, ఇదిగాక పాళల, జలదంకి మొదలగు కొన్ని సముతులును, జాగీరులుగాను, అంబారీ, డంకా, నాబతు, గడియారము మొదలగు బిరుదు నిషానులును బహుమతిగొని, సర్కారు నౌకరీలో హాజరు బాషీ చేయుచుండె.ఇట్లుండ నీయన బావమఱఁది యగుమందపాటి మూర్తిరాజునతఁడు పై అయ్యపరాజుకడ సర్దారుఁడై యుండి ప్రభుత్వ మాక్రమించుకొనవలయు నని దివాణములో పితూరీచేసి భీమవర మనుగ్రామములోఁ బెద్ద నర్సరాజు చిన్ననర్సరాజు చిన్నవారితోఁగూడఁ గోటలోనుండగా ఫౌంజును తెచ్చి కోటచుట్టుకొని పెద్దనర్సరాజును నష్టపెట్టెను. ఈపెద్ద నర్సరాజు 3౬ సంవత్సరములు రాజ్యము చేసెను.

―కృష్ణమరాజుచరిత్రము.―

అనంతరము పెద్దనర్సరాజు కుమారుఁడగు కృష్ణమరాజునతఁడుమూఁడుసంవత్సరములయీడుగల బాలుఁడై యుండుటంబట్టి అతనిమంత్రి వర్గము కందుకూరిలో లష్కరుతోఁగూడ నుండిన ఫౌంజుదారుని దర్శించిరి. అప్పుడు ఫౌంజుదారుఁడు కృష్ణమరాజు బాలుఁడనుకారణముచేతను గుడ్లూరు పరగణామాత్ర మతనికిచ్చి దానికి (౨౦౦) నేను వందలవరాలు పేష్కషు నిర్ణయించి తతిమ్మా పర్గణాలు సర్కారులో దాఖలు చేసుకొనిరి. అంతట కృష్ణమరాజు భీమవరము మకాము చాలించుకొని గుడ్లూరిలోఁ గోటకట్టించుకొని పైతాలూకా అనుభవించుచు (౪౨ సం.) నలుబదిరెండేండ్లు ప్రభుత్వము చేసెను. "

ఇట్లుండుటంబట్టి పైకథను వేంకటాచలకవి యీవంశావళీగ్రంథముల ననుసరించియే చెప్పెనని స్పష్టమే. కృష్ణమరాజు బాలుఁడుగా నుం

డేఁగా నతని దొరనుచేసి ఫౌంజుదారుని కడకుం గొంపోయి తిరుగ నతనికి బ్రభుత్వమును స్థిరపఱిచినవాఁ డీవెన్నెలకంటి వెంగనమంత్రియే. ఆకారణమున నతనిపుత్త్రులేవురును వేజెళ్లవారి మంత్రులే అని వివరింపఁబడియున్నది. ఆవివరము ముందు వివరించెదను. ఈ వెంగయ్య మంత్రివృత్తాంతములో నింకొక్కటికూడ వ్రాయవలసియున్నది. అది యెద్దియనఁగా శ్రీరంగరాయలమెప్పు గొని పంచవన్నెలడాలు తెచ్చెనని. ఈవృత్తాంతమును పర్యాలోచించుటకుఁ బూర్వముకృష్ణంరాజు రాజ్యకాలము మఱియొకపరి చూచుకోవలసియున్నది. అది శా.స. ౧౪౮౦ మొదలు ౧౫౨౨ వఱకై యున్నది. ఇఁక విజయనగర రాష్ట్రమున కధికారమున వహించిన సదాశివరాయని మంత్రులుగా మొదటఁ బ్రవేశించి అనంతర మా రాజ్యమునకు రాజులయిన తిరుమలదేవ శ్రీరంగరాజులు శా. స. ౧౪౭౪ మొదలు శా. స. ౧౫౦౭ వఱకును వ్యవహరించినట్లు శాసనములవలనఁ గాన్పించు. ఆకాలములో నీవెంగమంత్రి శ్రీరంగరాజును మెప్పించి అతనివలనఁ బైపంచవన్నెలడాలును సంపాదించి తనప్రభుఁడు కృష్ణంరాజున కిచ్చినట్లు కాన్పించు. ఈకృష్ణమరాజు రాజ్యము కొండవీడు మొదలు గుడ్లూరివఱకును వ్యాపించి యున్నట్లుగాఁ బైపద్యములోనే యున్నది. అదే గుడ్లూరుపరగణా అని వంశావళిలోఁ జెప్పంబడియె. ౬-౭-౮ గుర్తులుగలవారలు పై వెంగమంత్రిపుత్త్రులు. వీరిలో నాఱవగుర్తుగల వెంకన్న అందఱిలోఁ జిన్నవాఁడు. అతఁడు సాభీమవరగ్రామములోనే యుండెనని యుండుటచేతఁ దక్కినవారు గుడ్లూరునకుఁ దమప్రభువు పోయినవెంటనే తామును బోయిరనియు, నీ వెంకన్న మాత్ర మట్లుగాఁ బోక తమతొల్లింటి గ్రామములోనే యున్నట్లును దేలుచున్నది. ఆపద్య మెట్లున్న దనఁగా:—

"గీ. సకలప్రజ్ఞావిచక్షణ శాలియైన, వేంకటయసాటివారిని వినఁగలేము
దానశీలుఁడు సరతాన్న దానపరుఁడు పరఁగ నతఁ డుండె సాభీమవరమునందు."

ఇతని మూఁడవయన్నయగు (౭. గుర్తుగల) రంగప్పవర్ణనము.

"క. రంగప్ప రూపసంపద, రంగప్పఁడు బుద్ధి నమరరాట్పుత్రిముండౌ
సంగరవిజయుఁ డుదారుఁడు, రంగుగ నాగోలకొండరాజులు మెచ్చన్

ఈరంగప్పకు రెండవయన్నయగు (౨. గుర్తుగల) రామన్న వర్ణన మీక్రిందివిధంబున నున్నది. ఎట్లన:—

"సీ. రామన్న మర్యాదరామన్న వేఁజెళ్ళ, నారాయణేంద్రుఁడు గారవమునఁ
జనువీయ నాయనసంస్థానకర్తయై, పాలించుఁ బ్రజల సంపదలఁ బొదల
గోలకొండవజీర్లఁ గూడి దుర్గాలపై, ముత్తికపత్తించి ముత్తి ముత్తి
కెడుమన్నె సరదార్ల వడిచెడఁగాఁ గొట్టి, రాజుచే మెచ్చులు రమణ నందె
తే. పొదిలె లింగప్పతోఁ గూడి భూము లెల్లఁ, గొట్టి విప్రుల కన్నంబు బెట్టి మించెఁ
గలియుగంబున వెన్నెలకంటిరామ, మంత్రికిని నీడు లేరని మహికి నెక్క."

దీనిలో నీరామనమంత్రి విశేషము యుద్ధములు చేసినట్లుగా నున్నది. అట్టి యవసర మతనిప్రభుం డగునారాయణరాజుచారిత్రములో వచ్చియున్న దేమో దానిం జూచుటయేకాక యీనారాయణరాజు వ్యవహార మెన్నివత్సరములో యెప్పటినుండి యెప్పటివఱకో దానింగూడఁ జూడవలసియున్నది. ఆవివర మెట్లున్నదనఁగా:—

"కృష్ణమరాజుకుమారుఁడు పెదనారాయణరాజు. ఇతఁడును దండ్రివిధముగనే గుడ్లూరుపరగణా ననుభవించుచుండె. ఇట్లుండఁగా నితనికి భువనగిరిపైకి మోహిం తర్లపోవుటకు హుకుమైనది. అప్రకార మతఁడు పోయి లడాయి చేయఁగా దేహమంతయు గాయములుపడెను. ఇట్లుగా నున్నను గార్యము పూర్తిచేసుకొని వచ్చుటచేత నతనికిఁ దెల్లజెండా మొదలగు బిరుదు లనేకము లీయఁబడినవి. వానిం దీసుకొని తిరుగ గుడ్లూరు చేరి ఆ గాయములవలననే పెదనారాయణరాజు మృతుఁడాయెను. ఇతనివ్యవహారకాలము శా. స. ౧౫౮౩ ప్లవసం. మొదలు శా. స. ౧౬౧౮ ధాత సం. కు అనగా ముప్పదియాఱుసంవత్సరములై యున్నది."

అనియున్నది. కావున నీనారాయణరాజు మంత్రియు సేనానియునైన వెన్నెలకంటి రామమంత్రికి యుద్ధము చేయవలసినయవసరము విస్తరించియే యున్నట్లు కానుపించెను. ఈ యిర్వురికాలము నొక్కటియే అయియుండును గావున దానింగూర్చి వివరింపను.

(౯) వేంకటాచలకవి.

పై రామన్నకు నన్న యగుసూరనకు నీగ్రంథకర్త కుమారుని కుమారుఁడు. ఆసూరనపుత్త్రులలోఁ బెద్దవాఁడగు తిప్పన్న పై వేజెళ్లప

దనారాయణరాజపుత్త్రుఁడగుకృష్ణమరాజువలనఁ గరణికమును సంపాదించిన ట్లున్నది. అ దెట్లనఁగా.—

"గీ. పరఁగ వేజెళ్లకృష్ణభూపాలుకరుణ కరణ, మనకేర్పు మీఱంగ ధరణిఁ బ్రజల
నరసి పాలించి శుభముల నలవరించి, మించి బంధులఁ జాల పోషించె నెలమి."

ఈకృష్ణమరాజు శా. స. ౧౬౬౮ మొదలు శా. స. ౧౭౧౦ వఱకు నలుబదిరెండుసంవత్సరములు పాలించె. అతనికాలమువారలే తిప్పయ్య జగ్గయ్య యనువారలు. జగ్గయ్యపుత్త్రుఁడగునీవేంకటాచలకవి మఱి యేబదిసంవత్సరములకాలములో నున్నట్లుగా నూహింపవచ్చును. అటులనైన శా. స. ౧౬౬౮ మొదలు శా. స. ౧౬౮౦లోపుగా జగ్గన్న యుండె ననియు నతనిపుత్త్రుఁడగువేంకటాచలకవి శా. స. ౧౭౧౦గల కాలములో నున్నాఁడనియుఁ దేలుచున్నది. ఈవేంకటాచలకవి తనకుఁ బైప్రభువులతో సంబంధ మున్నట్లుగా నుడువలేదు. తాను ములుగు గురులింగమూర్తికి శిష్యుఁడనని అతనికృపవలనఁ దనకష్టాంగయోగనిష్ఠ గలిగె నను మొదలగు నంశములఁ జెప్పె. కావున నీతనితండ్రి పెద్దతండ్రులను బట్టియే యితని కాలము నిర్ణయింపవలసివచ్చినది. ఇతనివర్ణనపద్యముల వివరించెదను. ఎట్లన్నను.—

"క. ములుగు గురులింగమూర్తికి, పొలుపుగ శిష్యుండ నభవుపూజాపరుఁడై
యెలమి నష్టాంగయోగము, లలవడి తన్మతత నంది యానందింతున్.
చ. యమనియమాదియోగము లహర్నిశమున్ సలుపంగఁ గొంత చి
త్తము విమలత్వమంది వితతస్ఫురితేంద్రియజాలభీషణా
క్రమ మడఁగంగఁ బూర్వ ఘన కల్మషదూరతచే ననంతత
త్వము మది నాటఁగాఁ దనదు భావమునన్ గనియెన్ సదాశివున్.
అట్టినను గూర్చి జలవంకిపట్టణమున, నున్న జానకిరామేశుఁ డోయ్యనోయ్యఁ
బలికె నీచేత నుడువఁగాఁబడినకృతికి, నన్ను నధినాథుఁ జేయు మటన్న నలరి."

ఇట్లుగా నున్నగ్రంథములోని కవిత్వవిశేషాదులు తెలుపఁజాలు నన్నిపద్యముల నీవఱకే వివరించియున్నాఁడను, కావున నీచారిత్ర మింకటితో వదలెదను.

విష్ణుపురాణకవి యగువెన్నెలకంటిసూరనయొక్క సంపూర్ణవంశావళి.

హరితసగోత్రములో

సూరనసోమయాజి (రాజేంద్రచోళునికాలీనుఁడు)

కొడుకు (పేరులేదు)

సిద్ధనమంత్రి.

భాస్కరుఁడు లేక సూర్యుఁడు {రెడ్డిఅనవేమ భూపాలుని కాలీనుఁడు.}
జన్నయమంత్రి (దేవరాయనికాలీనుఁడు)

ఆదిత్యుఁడు (అమరన్న)
సిద్ధయ్యమంత్రి {సైరాజు కాలీనుఁడై. విక్రమార్కచరిత్రకృతిపతి} భైరవమంత్రి

నారయ్య లేక సూరన్న {ఇతఁడు విష్ణుపురాణకవి}
చంద్రశేఖరుఁడు.
తిరుమలయ్య.
తిప్పయ్య.

వెన్నెలకంటి
లక్ష్మన్న
భైరవుఁడు
పిన్నమరాజు

గంగన బాచిరాజు పెద్దవెంకన్న చిన్నవెంకన్న చక్రప్ప బాలమరాజు

సూరన్న అనంతుఁడు రామకృష్ణయ్య గంగయ్య కందయ్య

సూరపరాజు రామన్న రంగయ్య ఉదయగిరి వెంకన్న

తిప్పన్న జగ్గన్న

వేంకటాచలకవి సుబ్బన్న నరసన్న

(కృష్ణవిలాసమును రచించెను.)

వెన్నలకంటివారి కాలనిర్ణయము.

విష్ణుపురాణము, విక్రమార్కచరిత్రము, కృష్ణవిలాస మను మూఁడుగ్రంథములలో వివరింపఁబడినవెన్నలకంటివారికాలము నాయా గ్రంథములలోనియాధారములంబట్టి చేసినవిర్ణయము ఎట్లన్నను.—

		శా. స. మొదలు—శా. స +౭౮అను.
౧. సూరనసోమయాజి	...	౧౦౩౦ — ౧౦౮౦
౨. ఇతనికొడుకు	...	౧౦౮౦ — ౧౦౩౦
౩. ఇతనికొడుకు సిద్ధమంత్రి	...	౧౧౩౦ — ౧౧౮౦
౪. ఇనికొడుకు భాస్కరుఁడను సూర్యుడు, జన్నమంత్రియు, వీరిలో భాస్కరుఁడనవేమారెడ్డిపేరఁ కృతుల నిచ్చె	...	౧౧౮౦ — ౧౨౩౦
౫. పైవారిలో జన్నయకుమారుఁడు సిద్ధమంత్రి	...	౧౨౩౦ — ౧౩౦౦
౬. పైవారిలో భాస్కరుని మనుమఁడగుసూరన్న [విష్ణుపురాణకవి]	...	౧౩౦౦ — ౧౩౫౦
౭. ఈ సూరకవి కొడుకు వెన్నలకంటి		వీరిలో నొక్కొక్కరికేఁబది సంవత్సరముల
౮. ఇతనికొడుకు చక్రప్ప	...	వంతున ముప్వురికిని నూటయేఁబది సంవ
౯. ఇతనికొడుకు గంగయ్య	...	త్సరములు...౧౩౫౦ + ౧౫౦ = ౧౫౦౦
౧౦. ఇతనికొడుకు వెంగయ్య	...	౧౫౦౦ లకు బూర్వమును బరమందుఁగూడ నున్నాఁడు.
౧౧. ఇతనికొడుకు రామమంత్రి	...	౧౫౦౦ — ౧౫౫౦
౧౨. ఇతనికొడుకు జగ్గన్న	...	౧౫౫౦ — ౧౬౦౦
౧౩. ఇతనికొడుకు వేంకటాచలపతి	...	౧౬౦౦ మొదలు ౧౬౫౦

24.

రామగిరి సింగనకవి

(పద్మపురాణోత్తరఖండము)

ఇతఁడు పద్మపురాణోత్తరఖండమును వాసిష్ఠరామాయణమును రచియించిన కవిశిఖామణి. నియోగిశాఖాబ్రాహ్మణుఁడు. అపస్తంబసూత్రుఁడు. భారద్వాజగోత్రుఁడు భారతముఁ దెనిఁగించినతిక్కనసోమయాజి సంతతివారితో సంబంధి. ఇతఁడు భాగవతదశమస్కంధముఁగూడఁ దెనిఁగించితి నని తెల్పె. ఈపైరెండుగాథలను స్థిరపఱుచుపద్యముల వాసిష్ఠరామాయణమునుండి యీక్రిందవి వరించెదము. అవి యెట్లనఁగా:—

"సీ. అల్లాఁడు తిక్కనసోమయాజుల పౌత్త్రుఁడై, కొమరారుగుంటూరికొమ్మవిభుని
పుత్త్రి బిట్టాంబిక బుధలోకకల్పక, వల్లి వివాహమై వైభవమున
భూసార మగుకోటభూమి కృష్ణానదీ, దక్షిణతటమున ధన్యలీల
నలరు రావెల యనునగ్రహారము తన, కేకభోగంబుగా నేలుచుండి
యందుఁ గోవెలఁ గట్టి గోవిందు నెన్న, గోపినాథుప్రతిష్ఠయుఁ గోరిచేసి
అఖిలవిభవంబులందున నతిశయిల్లె, మనుజమందారుఁ డల్లాడమంత్రివిభుఁడు.

అని పరబ్రహ్మోపాసనంబు నిష్టదేవతాభివందనంబును సుకవివిద్వజ్జనప్రార్థనంబును కుకవిజనవాక్బంధనంబును గురుచరణస్మరణంబును బరమభాగవతసంకీర్తనంబునుం జేసి కృతకృత్యుండనై తొల్లి హరిభక్తిరసావేశంబునఁ గతిపయాక్షరాభ్యాసచాపలంబునం జేసి విష్ణుభవాభిరామకథాప్రభూతంబు లగుపద్మపురాణోత్తరఖండంబును భాగవతదశమస్కంధంబును దెలుంగున రచియించి.

ఇక్కవి నన్నయతిక్కనల నిర్వురిని మాత్రమే ఆంధ్రకవులలో వినుతించె. ఎట్లన్నను—

"గీ. వ్యాసవాల్మీకిశుకకాళిదాసబాణ, హర్షణాదుల నార్యుల నాత్మనిలిపి
సకలభాషారసజ్ఞుల సముల నన్న, యార్యతిక్కకవీంద్రుల నభినుతింతు."

కవివంశము.

భారద్వాజగోత్రములో బ్రహ్మనమంత్రి.

గుండనార్యుఁడు.

అల్లాడమంత్రి. | గంగనమంత్రి.

ఇతఁడు తిక్కనసోమయాజులపౌత్త్రిని కుమార్తెను బెండ్లాడె. ఆవిషయ మగుపద్యమును మొదటనే వివరించినాఁడను. ఇతనిది కృష్ణానదీతీరమునందలి గావెలయగ్రహారము.

అయ్యలమంత్రి. ౨.

ఇతఁడు వేఁగిదేశములోని రాజమహేంద్రవరమున కధిపతి యగుతొయ్యేటిఅనపోతభూపాలునిమంత్రియై గోదావరి యుత్తరతీరమందలి పెద్దమణికి యనునగ్రహారమున నారామక్షేత్రాదులు సంపాదించె.

పింగన్న. (గ్రంథకర్త.) | అనంతయ్య. | అబ్బయ్య. | నారయ్య.

పై వివరించినవారిలోఁ ౧, ౨. గుర్తులు గలవారి చారిత్రములు కొంచెము వివరింపవలసియున్నది. అందులో ౧ గుర్తు గలయుల్లాడమంత్రి విషయమై చెప్పఁబడినపద్యమీ వఱకే వివరించినాఁడను. దానిలో నాతఁడు తిక్కన సోమయాజుల పౌత్త్రీ డైనగుంటూరి కొమ్మనప్రభుని పుత్త్రియగుబిట్టాంబ యనుచిన్నదానిం బరిణయంబైనట్లున్నది.

తిక్కనసోమయాజి యింటిపేరు.

తిక్కనసోమయాజితాత యగుభాస్కరమంత్రి గుంటూరివిభుఁడని వ్రాయంబడుటచేత నతనికి గుంటూరిభాస్కరుఁ డనియే నామము కల్గినట్లు కాన్పించు. ఇతని కుమారుఁడును తిక్కసోమయాజులతండ్రియు నగు కొమ్మన దండనాథునకును గుంటూరివిభుఁ డనియుండుటచేత నతనికి నింటిపేరు గుంటూరి వారనియే తేలినది. ఇప్పుడు తిక్కనసోమయాజి పౌత్త్రునకుఁగూడ గుంటూరి కొమ్మవిభుఁ డనియుండుటబట్టి అతనికి నదియే యింటిపేరుగాఁ దేలినది. ఇట్లుగాఁ దిక్కన పై వారికిఁ దఱువాతవారికిం గూడ గుంటూరివా రనుగృహనామము కల్గినపుడు తిక్కనయింటిపేరు గూడ నదియే యగుటకు సందియము లేదు. తిక్కన తండ్రిపేరు తిక్కనకుమారున కుండుట లోకస్వభావము. కాని యిచ్చోఁ దిక్కన మనుమునికే ఆ పేరున్నట్లుగా నున్నది. ఇది అచ్చుపొరపాటైనఁ గావచ్చును. లేదా యిది కుమారుని పేరుగాక మనుమని పేరైనఁ గావచ్చును. ఇట్టిదాని నిర్ధారణ చేయుటకు గ్రంథాంతరములు దొరుకవలయునవి ప్రస్తుతములో మనకు లభ్యములు కాలేదు. కావున దాని న్వదలెదను.

సింగనకవియింటిపేరు.

ఇఁక నీవాసిష్ఠరామాయణముం దెనిఁగించిన సింగనకవి యింటిపే రేమని విచారింపవలసియున్నది. అట్టిదానిని గ్రంథకర్త యెచ్చటను స్పష్టముగా వివరించియుండలేదు. కవిచరిత్రములో బ్ర. కం. వీరేశలింగముపంతులవారు ఇతని యింటిపేరు మడికివారుగా నిశ్చయించి యితఁడు మడికి సింగన

యని వ్రాసిరి. దానికిఁ దగినయుక్తులు కాన్పించుటలేదు. పైనమనము వివరించినఅల్లాడమంత్రి కాఁపురస్థలము కోటసీమ(ధరణికోటసీమ కానోపు)లో కృష్ణానదికి దక్షిణమున రావెల యనునగ్రహారమే, దాని నతఁ డేకభోగముగా ననుభవించుటంజేసి అతని నొకగుర్తించి తెలుపుటకుగాను రావెల యల్లాడమంత్రి యని చెప్పవచ్చునుఁ ఇక కవియొక్కతండ్రి యగునయ్యలమంత్రి రాజమహేంద్రవరమును పాలించుచున్న తోయ్యేటియనపోతభూపాలుని మంత్రియగుటంజేసి అతనిని రాజమహేంద్రవరపు అయ్యలమంత్రియని చెప్పనొప్పియుండు. ఈ అయ్యలమంత్రి (౨) గుర్తుతో నీక్రింద నుదహరించఁబడు పద్యానుసారముగా గోదావరీనదియుత్తరతీరమునందలి పెద్దమణికి యను గ్రామమందున నారామక్షేత్రములను సంపాదించె నని యుండుటంజేసి అతనిని పెద్దమణికి యయ్యలామాత్యుఁ డని చెప్పినఁ జెప్పవచ్చును. ఇఁక కవియగు సింగన తాను తన ప్రభుం డగుకుమారముప్పభూపాలునివలన రామాద్రిసీమలో ననేకవృత్తులు గ్రామములను బడసితి నని చెప్పకొనెను. ఆకారణమున నతనియింటిపేరు రామాద్రిసీమ వారనిగాని లేకున్న నతఁడు గైకొనిన గ్రామములలో నొకగ్రామనామము గాని అతనికి నింటిపేరుగాఁ జెల్లిన లెస్సయై యుండును. ఇవియెన్నియుఁగాక నీకవియింటిపేరు మడికి వారని నిష్కర్షించుటకుఁ బంతులవారికిఁ గలయాధారములు మాత్రము నాకుఁ గానరాకున్నవి. ఈవృత్తాంత మేమైన నీకవివలన రచియింపఁబడినపద్మపురాణోత్తరఖండములో నున్నదేమో ముందరయుదముగాక.

అయ్యలుమంత్రివర్ణన.

ప్రస్తుతమునలో నీకవితండ్రి యగునయ్యలమంత్రివర్ణనముగల (౨) గుర్తుగలపద్యము నిట వివరించెదము అదెట్లన్నను:—

" సీ. ఆత్రేయగోత్రపవిత్రు పేరయమంత్రి, పుత్త్రి సింగాంబిక పుణ్యసాధ్వి,
వెలయ వివాహమై వేఁగిదేశంబులో, నేపారు రాజమహేంద్రపురికి,
నధిపతి తోయ్యేటి యనపోతభూపాలు, మంత్రియై రాజ్యసంపదలఁ బొదలి
యొప్పారుగౌతమియుత్తరతటమున, మహనీయ మగుపెద్దమణికియందు

స్థిరతరారామతతులు సుక్షేత్రములును, బెక్కు లార్జించి, సితకీర్తి పెంపుమిగిలి
యఖిలజగదన్నదాత నా నవనిఁ బరఁగ, మనుజమందారుఁ డల్లాడమంత్రివరుఁడు.”

ఇందలి ప్రభుం డగుతొయ్యేటి అనపోతభూపాలుఁ డెవరనునొకశంక వొడమెడిని. అతఁ డెవ్వఁడో తెలిసినపిమ్మట నతనికాలము నతనిమంత్రియు సింగనకవికిఁ దండ్రియు నగునయ్యలుమంత్రికాలముం దెలియఁగలదు. ఆపని అవసరమగునెడలఁ జేయుదుము.

సింగనమంత్రి గ్రామములు

ప్రస్తుతములో సింగనకవికిం బ్రభుం డగుకుమారముప్పభూపాలునివలనఁ గవి కియ్యంబడినగ్రామాదులఁ దెలుపుపద్యమును, ఆముప్పభూపాలుంగూర్చి యీగ్రంథములో నెంతవఱకు వివరింపఁబడినదో దానిని మాత్రము తెలిపి యింతకంటె విపులముగా నున్నపద్మపురాణోత్తరఖండములోని పైరాజువిశేషములంబట్టి కాలనిర్ణయాదికములం జేసెదము. సింగకవి కిచ్చినగ్రామాదికములం దెల్పుపద్యము—

“గీ. ఆమహావిభుచేత రామాద్రిసీమఁ, బెక్కువృత్తులు గ్రామముల్ వెలయఁ గాంచి
యతనియాశ్రితులందెల్ల నధికుఁ డనఁగ, జతురుఁ డన ధన్యుఁ డన సడిసన్నవాఁడ.”

కుమారముప్పభూపాలుంగూర్చి

“క. కూనయముప్పనృపాలుని, సూనుం డగు తెలుఁగువిభుని సుందరిమల్లాం
బానందనుఁ డగుముప్పది, భూనాథుని సుకవివరుఁడ బుధసన్నుతుఁడన్.”

ఇతనివిశేషములు పద్మపురాణోత్తరఖండకృతిముఖములోన వివరించెద నని చెప్పియున్నానుగావున దానికి ముందుగా సీవాసిష్ఠరామాయణగ్రంథకథామలంగూర్చియు కవిశయ్యాదులంగూర్చియు కవివ్రాసిన కొన్నివాక్యములను వివరించెదను. మొదట వివరించిన వచనములో

గ్రంథవిశేషములు.

“వెండియుఁ గవిత్వతత్త్వరచనాకౌతుకంబునం జిత్తంబుజొత్తిల్ల నొక్కకృతిం జెప్పంబూనితి. ఏందే నిఖిలభూతాంతర్యామియు నిగమార్థగోచరుండును. నిత్యసత్యజ్ఞానానందశుద్ధాంతరంగుండును, నిశ్చలానందయోగీంద్రహృదయుండును, నిశ్శ్రేయసానందఫలప్రదాయకుండును, నిర్మలచిదాభాసుండును, నిరాకారుండును, నిర్గుణబ్రహ్మంబునగు నారాయణుం డొక్కరుండుదక్క నన్యంబు లేదనియును, బ్రహ్మాదిచేతనులతని తేజః

రామగిరి సింగనకవి.

కణంబు లనియును, దేహం బనిత్యంబు, దేహి నిత్యుం డనియును, జీవుండు చిత్తం బనియును, చిత్తంబునంద జగత్తులు విస్తరిల్లు ననియును, తత్సంకల్పంబ బంధంబు, తన్నిరసనమె మోక్షంబనియును, చిత్తశాంతియ జీవన్ముక్తి యనియును, బెక్కువిధంబు లుపన్యసించినట్టి వాసిష్ఠసంగ్రహం బాంధ్రభాష నఖిలలోకోపకారార్థంబుగా రచియించెద. ”

కవివిజ్ఞాపనము.

“ క. ఇది తత్త్వరహస్యార్థము, పదసంగతిఁ దెనుఁగుపఱుప బ్రాజ్ఞులకును బె
ట్టిద మగుఁ దత్పరవాసన, విదితంబుగఁ గవులు మెచ్చ విరచింతుఁ దగన్

క. విజ్ఞానులు మును చెప్పిన, సంజ్ఞాభ్యాసములు కొంత జాడలు దోఁపన్
విజ్ఞాపనంబు జేసెద, ప్రాజ్ఞులు తార్కికులు తప్పుపట్టకుఁ డెలమిన్.

క. కరుకిది నీరస మని వే, సర కల్లన వినుఁడు తుద రసాయన మగుఁ దాఁ
జెఱకు తుదనుండి నమలిన, తెరగున మది కింపు దనుపుఁ దీపున్ జూపున్.

క. మృదుమధురవచనగర్భము, గదియించినయట్ల తత్త్వగాఢార్థము చె
ప్పెదఁ బువ్వుదేనెఁ గొనుతు, మ్మెద మ్రాఁకులు దొల్చునేర్పు మెఱసినభంగిన్.

క. ఇది యల్పగ్రంథం బని, మదిఁ దలపకుఁ డఖిలశాస్త్రమతములు దీనన్
విదితం బగు నద్దములో, మదదంతావళము దోఁచుమాడ్కిని దెలుపున్. ”

కృతిపతివిషయము.

తనతొల్లింటిగ్రంథములవలెఁ గాక నీగ్రంథము అహోబలనృసింహస్వామివారికి సింగనకవివలనఁ గృతియియ్యఁబడినది. దానికిఁ గారణాదికము నీక్రిందిరీతిని వివరించె. ఎట్లన్న—

“ వ. అని సకలజనసమ్మతముగా నుపక్రమించి యనన్యసామాన్య యగునిక్కవితావధూమణికిఁ బురుషుండు పురాణపురుషుండు గావుతమని, యఖిలలోకాధీశ్వరుండును, అతులకళ్యాణగుణాలంకారుండును, ననవరత లక్ష్మీసమేతుండును, నాదిమధ్యాంత రహితుండును, నభిమతఫలప్రదాయకుండును, నగు నహోబల శ్రీనృసింహదేవునకు నిచ్చెద నని తలంచి, యద్దేవుం డఖిలవేదాంతవాగ్గోచరుం, డతితుచ్ఛంబు లగుమద్వాక్యంబు లర్పింతుననుటయు మహాద్రోహం బగునో యని శంకించి, యప్పరమేశ్వరుం డాశ్రితసులభుండగుటయు, మత్కవిత్వంబు తదీయవరప్రసాదలబ్ధం బగుటయు భావించి మనంబున నిట్లు వితర్కించితి.

క. వనరాశి జలము గొని యా, వనరాశికి నర్ఘ్యమిచ్చువడువున హరియి
చ్చినవాక్యము లే నతనికి, ననయముఁ గృతిసెప్పి సుకృతి నగుదు ధరిత్రిన్.

క. గురుఁడును దల్లియుఁ దండ్రియుఁ, బురుషుఁడు, విద్యయును, దైవమును దాతయు నా
హరి నేఁడు గడయుఁ దా నై, హరి నను రక్షించుఁ గాత ననవరతంబున్

క. తనపేరిటివాఁ డనియును, దన దాసుల దాసుఁ డనియుఁ దనకీశవితా
వనితామణి నిచ్చినవాఁ, డనియును రక్షించు గాక హరి నన్ను దయన్."

అని యున్న పైవిజ్ఞాపనాంశముంబట్టియు కృతిపతి నిర్ణయాంశముంబట్టియు నీకవిమనోదార్ఢ్యాదులును, యుక్తిపరంపరయును, గవిత్వప్రజ్ఞయుఁ గోచరంబు కాకపోదు. ఇట్టిధైర్యస్థైర్యములు గలకవియును భాగవతము నాంధ్రీకరింప వెఱచి దానిలోని దశమస్కంధము మాత్రము దెనిఁగించె. దానికిఁ గారణము తత్త్వరహస్యార్థము లున్న పరమార్థగ్రంథ మదిగావున దానిం దెనిగింపఁగూడ దనునాకాలములోని పండితాభిప్రాయమై యుండవచ్చును. అట్లున్నను కవికిఁ గలవిష్ణుభక్తియే అతనిచేత నాభాగవతములోని శ్రీకృష్ణకథావిశేషంబుల నైనఁ దెలిఁగించక తప్పనట్లుత్సాహించెను. పద్మపురాణోత్తరఖండమును వైష్ణవమాహాత్మ్యప్రతిపాదకంబే గావున నతఁడు ప్రథమములోనే దానిం దెన్గిగించె. ఇఁక నీవాసిష్ఠరామాయణము భాగవతమువంటి మహత్తరగ్రంథమే అయినను, అందలి యంశములు పాఠకులకు సుబోధంబులు కావు. గావున దానింగూడఁ దెనిఁగించె. ఇది మిక్కిలి సంగ్రహఫక్కికగా నీతనివలనఁ దెనిఁగింపఁబడియె. అట్టిదానికి సమ్మతింపని నవీనకవులలో నొక్కండును, నైజాముదేశములోని ధర్మపురినివాసియు నగుకృష్ణగిరి వేంకటరమణకవివలన నీవాసిష్ఠరామాయణము సంస్కృతమునకు సమముగా విపులముగా నుండునట్లుగా నాంధ్రీకరింపఁబడియె. ఈరెండుగ్రంథములకును గలభేదం బీగ్రంథాంతమునఁ గొంత సూచించెదను. ప్రస్తుతములోఁ బద్మపురాణోత్తరఖండమున నీకవి వివరించిన కృతిపతివంశమును, అతనికిని దనకును ప్రభుండగు కుమారముప్పభూపాలునిచారిత్రమును వ్రాయవలసియున్నది. దానికి ముందుగా నీగ్రంథములో సింగనకవి పూర్వకవుల నెవ్వారిఁ బేర్కొనెనో ఆవృత్తాంతంబు గొంత పరిశీలించెదము.——

ఆంధ్రపూర్వకవిస్తుతి.

"ఉ. భారతవేదవాక్యరసభావము లజ్ఞు లెఱుంగలేక ని
స్సారమనస్కులై తిరుగుచందముఁ జూచి తెలుంగుబాస బెం

పార రచించి యందఱుఁ గృతార్థులఁ జేసినపుణ్యమూర్తులన్
ఘోరమతిన్ భజింతు ననిశంబును నన్నయతిక్కనార్యులన్."

దీనింబట్టి భారతారణ్యపర్వశేషమును భారతశేషం బగుహరి వంశమును బూర్తిచేసిన యెఱ్ఱాప్రెగ్గడ యీ కవికాలమునకుఁ బైకాలమునం దుండినట్లు సూచించు. లేదా యితనికాలీనుఁ డైనఁ గావచ్చును.

స్వగురువర్ణనము.

"క. ధర సింహపరములనను గురు, చరణంబులె యూఁత యగుటఁ జర్చించి మదిం
బరవాదిభద్రవారణ, హరిభక్తులఁ దిరుమలయ్యయార్యులఁ దలఁతున్."

దీనింబట్టి పరవాదిభద్రగజకేసరి బిరుదాంకితుఁ డగుతిరుమలాచార్యుఁ డితనిగురుం డని తేలినది. ఈ తిరుమలాచారికాలముఁ దెలియు నాధారములు లేవు.

కృతిపతికిఁ బ్రభుఁ డగుముప్పభూపాలువంశావళి.

౧. కూనయముప్పరాజు.
|
౨. గురిజాల తెలుఁగురాయఁడు.
|
౩. ముప్పదిరాజు — ముత్తరాజు ౪.

ఈ ముప్పదిభూపాలుని రాజ్యాదికము.

"వ. అని ప్రశంసింపందగిన విభవ విలాస విక్రమ విజయ విఖ్యాతులఁ బ్రసిద్ధుండైన ముత్తభూపాలుండు తనకు సహాయుఁడుగా గౌతమీ దక్షిణభాగంబునఁ బరమపావనం బగుసబ్బినాటిరాష్ట్రంబున రామగిరిపట్టణంబు నిజరాజధానిగాఁ బురందరవిభవుండై రాజ్యంబు సేయుచున్న ముప్పరాజు"

అని చెప్పి అతని బిరుదులం దెల్పె. అవి యెవ్వియన.—

"౧. నీరుకొత్తురుగండ. ౨. గండరగండగోపాల. ౩. కాంచీరక్షపాలక. ౪. చోడరాజ్యస్థాపనాచార్య. ౫. ద్రొంతియమన్నెవిభాళ. ౬. చలమర్తిగండ. ౭. గజగండవారణ. ౮. రాయగజకేసరి. ౯. మూరురాయజగకాళినానాబిరుదవిఖ్యాతుండు, అగు ముప్ప భూపాలచంద్రుఁడు."

కృతపతికందినవంశము.

పైముప్పరాజచంద్రునకు సకలసామ్రాజ్యభారధురంధరుండును, ధర్మచరిత్రుం

దును, నీతిచాతుర్యవివేక విశేష గుణాలంకారుండును నై యమ్మహారాజామన్నన వడసి విశేషవస్తు వాహన ఛత్ర చామ రాందోళికాది రాజచిహ్నంబులం బెంపొందు కందనా మాత్యవంశావతారం బెట్టిదనిన ''

వాణసవంశము. కాశ్యపగోత్రము.

- రుద్రమంత్రి (వెలుగూరు గ్రామాధిపతి)
  - నన్నయ (౧) (ఇతఁడు కాకతీయ గణపతిరాజామంత్రి)
    - మల్లనమంత్రి (౨)
      - గణపతి
        - మల్లన
        - అబ్బన
          - తిప్పన
          - కేసన 3.
          - కందనమంత్రి (కృతిపతి)
          - మంత్రి.
        - మంత్రి.
      - గోపన
      - రామన
      - మంచిగన్నయ
  - రుద్రయ
  - పోతయ
  - ఎల్లయ

ఇట్లుగా నీవంశావళిలో వివరింపఁబడిన పురుషులలోని. ౧. ౨. 3. గుర్తులు గలవారి చారిత్రముం దెలుపుపద్యముల నీక్రింద వివరించెదను. అందు

౧. నన్నయమంత్రివిశేషములు.

"చ. పరువడి కాకతీయగణపక్షితినాయకునొద్ద మాన్యుఁడై
ధరణిఁ బ్రశస్తుఁడై నెగడె దానము లెల్లను జేసి పేర్మిపెం
పెరువుగ గుళ్లు గట్టి గణపేశ్వరదేవుని గోపికాధిపుం
దిర మగుమన్నలక్ష్మిని బ్రతిష్ఠలు చేసెఁ బ్రభుత్వ మేర్పడన్."

దీనింబట్టి యీనన్నయమంత్రికాలమ్ము కాకతీయగణపతిదేవుని కాలముగాఁ దేలినది. ఇదివఱలో మనకుఁ గాన్పించుచున్న గణపతిదేవుని

శాసనములం బట్టియు, నాతనిమంత్రి దండనాథుల కాలముం బట్టియు నీ గణపతిదేవుఁడు శా. స. ౧౦౫౩ మొదలు ౧౧౩౦ వఱకు నున్నట్లు తేల్చితిమి, ఆవివరమంతయు నీవఱకే కాకతీయుల వంశచారిత్రములో వివరింపఁబడినది. గావున నిచ్చో దాని విస్తరింపను. అట్టిగణపతిదేవుని మంత్రి యగునీనన్నయకాలము నావిధముగనే నిర్ణయింతము. అతని నుండి తొయిదవపురుషుఁడీకృతిపతి యగుకందన మంత్రి. ఇతనికాలము మనము పురుషునకు ముప్పది సంవత్సరములవంతున లెక్కింపగా నైదు గురుపురుషులకును నూటయేఁబదిసంవత్సరములు చేర్చవలసియుండును. అనఁగా సుమారు ౧౦౫౦ లో ౧౫౦. ౧౨౦౦ శా. స. మగు నటనుండి నూఱుసంవత్సరములవఱకుఁ జూచిన శా. స. ౧౩౦౦ లకు లోపలనే కందనమంత్రికాల మగు.

ఇఁక నితనిపైఁగృతినిచ్చిన సింగనకవికాల మించుమించుగా నదియ యగు నగుటకు సంశయము లేదు. పైగణపతిరాజు కాలీనుఁడగుతిక్కన సోమయాజితో నీకవి కొంతదూరపు సంబంధి యగుటంజేసి అక్కడినుండి యు లెక్కించి చెప్పవచ్చును. కాకతీయుల చారిత్రముంబట్టి తిక్కనసోమ యాజి గణపతిరాజు పెద్దతండ్రి యగురుద్రరాజు కాలమువాఁడుగాఁ దేలిన ది. ఆరుద్రరాజు శా. స. ౯౭౨ మొదలు శా. స. ౧౦౫౧ వఱకు నున్నట్లు కాను పించుచున్నది. తిక్కనసోమయాజి శా. స. ౧౦౨౦ మొద లున్నట్లు చెప్పు టకు సందియ ముండదు. ఇతనిమరణము లోకల్ రికార్డులలో నున్నట్లు శా. స. ౧౧౨౦ అగునెడల నీతఁడు నూఱుసంవత్సరములు జీవించియుం డును. ప్రస్తుతములో మన కింతకంటె నీతనినిర్యాణకాలముం దెలుపుగ్రం థాధారములు లేవు గావున నీతనిమరణకాల మిదిగానే భావించి యితని నుండి యీసింగనకవికాలము నిర్ణయింతము. ఇతఁడు తిక్కనసోమయాజి పౌత్రునిపుత్రిక (లేకపుత్త్రునిపుత్రికకు) మనుమఁడని చెప్పఁబడెఁ గావు నఁ దిక్కనసోమయాజినుండి యితఁ డేడవపురుషుఁడు గావచ్చును. అపతు ములోఁ గడమ ఆర్వురుపురుషులకును (౧)కి ముప్పది సంవత్సరముల చొప్పునఁ ౧౮౦ బదిసంవత్సరము లగును. అనఁగా ౧౧౨౦ + ౧౮౦=౧౩౦౧

అగును. పైలెక్కనుబట్టి కృతిపతి యగుకందనమంత్రియుఁ గొంచెమెచ్చు తగ్గుగా నాకాలమువాఁడే అయియుండెను. కావున నీయిర్వురును శా. స. ౧౩౦౦ ల కాలము వారని నిశ్చయించెదము గాక.

౨. గుఱ్ఱుగల మల్లనమంత్రి.

ఇతనిం గూర్చి చెప్పంబడినపద్యము విశేషచారిత్రాంశములం జెప్పునది కాకున్న నీమల్లన మంత్రి స్థలాదికములం దెలియంజేయును. అది యెట్లున్నదనఁగా:—

“ఉ. అశ్రితమన్యువైభవుఁ డహర్పతితేజుఁడు చంద్ర చంద్రికా
కాశసమానమూర్తి యగుగౌరమమల్లనిమంత్రి దిక్కులన్
వాసికి నెక్క భక్తి ననివారణమై గుడికట్టి కట్టరా
మేశుఁ బ్రతిష్ఠచేసి నుతికెక్కెన నమ్మెలగూరివాకిటన్.”

దీనింబట్టి ఇతనిస్థలము మొలగూరని తేలినది.

౩. గుఱ్ఱుగల కేసనామాత్యుని విశేషములు.

ఇతఁడు కృతిపతి యగుకందనామాత్యునకు జ్యేష్ఠభ్రాత. ఇతఁడును కుమారముప్పభూపాలునిమంత్రియై యున్నట్లుండుటం జేసి ప్రథమములో నితఁడే మంత్రిగా నుండెననియు నితనియనంతరము కందనమంత్రి పైరాజునకు మంత్రిగా నుండెననియు నూహింపనై యున్నది. ఈ క్రింద నుదహరింపఁబడు సీసపాదమువలనఁ గేసనమంత్రి ముప్పభూపాలుని మంత్రి యగుట స్పష్ట మగుచున్నది. ఎట్లన.—

“ తననీతి ముప్పదిధరణీశుఁ డేలెడి, ధరణికి వజ్రపంజరము గాఁగ ”

ఇతఁడు కొన్నిధర్మకార్యములు చేసినట్లు మఱియొకపద్యమువలనఁ గాన్పించు నెట్లన్నను:—

“ చ. అతులితలీలఁ గేససచివాగ్రణి ధర్మపురంబునందునం
చితముగ నన్నసత్త్రమిడి శ్రీనరసింహున కుత్సవంబులన్
సతతమహోపచారములు సల్పుచు రామగిరీంద్రమందు సు
స్థితి గుడిఁ గట్టి విష్ణుని బ్రతిష్ఠ యొనర్చె నుదాత్తసంపదన్.”

ఈ పయిం జెప్పబడ్డ ధర్మపురి ప్రస్తుతములో నిజామువారిపాలన క్రింద నుండునది. దీనిసమీపములోనివే మంథెన, కాళేశ్వరములు. ఈధర్మ

పురిలోని నృసింహస్వామి పేరిటనే నృసింహశతక మనుసీసపద్యశతకము పుట్టినది. దానిముకుటము.—

" ......శ్రీధర్మపురనివాస, దుష్టసంహార నరసింహ దురితదూర "

అని యున్నది. కావున నృసింహస్వామియుండిఅందుమూలముగాఁ బ్రసిద్ధవందిన ధర్మపురి పైధర్మపురియే యనియు నా నృసింహునకే యీ కేసనమంత్రి విశేషోత్సవాదులు చేయించుచుండె ననియు దేలినది. ఇఁక రామగిరిపై నీకేసనమంత్రి గుడికట్టించి అందులో విష్ణుని బ్రతిష్ఠచేసె నని మఱియొక వృత్తాంతము నాపద్యములోనే యున్నది. ఈరామగిరిసీమలోనే యీసింగనకవి తాను ముప్పభూపాలునివలన ననేకవృత్తులు గ్రామములు సంపాదించినట్లున్నది. ఈ రామగిరి అనునది కేవలము పర్వతమే కాక యొకగ్రామనామముకూడ నైనట్లును, అది యీముప్పభూపాలుని ముఖ్యపట్టణ మైనట్లునుగూడఁ గాన్పించు. దానికి వాసిష్ఠరామాయణములో నీక్రిందివిధ మగునాధార మున్నది. దానిలోనే కృతిపతి యగు కందనమంత్రివృత్తాంతముకూడ వచ్చునుగావున నావాక్యములు ముందు వివరించి కృతిపతివిశేషములఁగూడ నీరెండుగ్రంథములలో నున్నట్లు వివరించెదను. అది యెట్లున్నదనఁగా :—

"విష్ణువిభవాభిరామంబు లగుపద్మపురాణోత్తరఖండంబును, భాగవత దశమస్కంధంబును దెనుంగుననరచియించి యప్పుణ్యపురాణంబులకుఁ గృతిపతిగానే పుణ్యాంభోనిష్ఠంతునో యని విచారించి, గజగంధవారణ, గండగోపాల,చలమర్తిగండ, రాయగజకేసరి, దొంతిమన్నె నానావిధవాది బిరుదవిఖ్యాతులం బ్రసిద్ధుం డగు రామగిరిపట్టణాధీశ్వరుం డైనకుమార. ముప్పభూపాల మాన్యమంత్రివరధురంధరుండును, అమ్మహారాజదిగంతరవ్యాప్తకీర్తిలతాలవాలుండును, ధర్మచారిత్రుండును, నీతిచాతుర్య వివేకవిశేష గుణాలంకారుండును, నఖిల దిగ్భరితకీర్తి విశాలుండును, వాణసవంశాబ్ధి సుధాకరుండును, గౌశ్యపగోత్రపవిత్ర•అబ్బనార్యతనూభవ కందనామాత్యుండు నాకు నతిస్నేహబాంధవుండును, అపూర్వవచనరచనానుబంధబంధుర కావ్యరసాభిజ్ఞుండును, నర్థిజనపారిజాతుండుఁ గావున నమ్మంత్రియుగంధరుం గృతిపతిఁ గావించి"

అని యున్నది. దీనింబట్టి చూడ నీసింగకవికిఁ బ్రభుం డగు ముప్పభూపాలుఁడు రామగిరిపట్టణాధీశ్వరుఁ డని తేలినది. ఈపట్టణము ప్రధాన

మగుసీమనే రామగిరిసీమ యని వాడఁబడినట్లును దానిలోపలనే యీప్రభునివలన సింగకవి కనేకవృత్తులు గ్రామము లీయఁబడిన ట్లీవఱకే వివరించియున్నాను. ఈరామగిరి పట్టణమునకు నీగ్రంథకాలమునాఁటికి సబ్బినాటిరాష్ట్రమని పేరున్నట్లుగా నది గౌతమీనదికి దక్షిణభాగంబున నున్నట్లుగా వివరించియే యున్నాము. ఇట్టి రామగిరిపట్టణమునకు వేఁగిదేశములోని (ప్రస్తుతపు గోదావరిజిల్లాలోని) పెద్దమనికి గ్రామమునకుఁ గొంచెమెచ్చుతగ్గుగా నెలదినముల ప్రయాణము పూర్వ ముండియుండు. అట్టి పట్టణములో గాఁపురముగా నుండుసింగనకవి కాతనితండ్రి సంపాదించిన పెద్దమనికింబట్టి మడికి సింగన యని చెప్పుటకంటె నీతఁడు స్థిరపడి గ్రంథరచనచేఁ బ్రసిద్ధినందినందున రామగిరి సింగన యని పిలుచుటయే మిగుల ననుకూల మని చెప్పి యితనియింటిపేరు రామగిరియని నవరించి యితనినింతటినుండి రామగిరి సింగన యని చెప్పెదము. పైవచనమువలనఁ గృతిపతి యగుగన్నమంత్రి వృత్తాంతము కొంత గోచరమగును. దానినే పద్మపురాణోత్తరఖండమునఁ గొంతవిపులముగావివరించి యీసింగకవి చెప్పెను. ఆకృతిపతి స్వకీయాస్థానమంటపంబునఁగూర్చుండి కవిని గ్రంథరచనకై బిలిపించిన వృత్తాంతంబు నీక్రింద వివరింపుచున్నాఁడు. అదెట్లనిన :—

"వ. సప్తసంతానంబుల నుత్తరోత్తరంబు లగుకీర్తి సుకృతంబులకు మూలంబు కృతిపతిత్వంబుగా నిశ్చయించి, యష్టాదశపురాణంబులందును సాత్త్వికంబును బరమ ధర్మార్థమోక్షప్రదంబును, విష్ణుకథాప్రధానంబును నగుపద్మపురాణంబు తెనుంగు సేయం దలంచి"

క. అపరమేశ్వరమకుట, వ్యాపృతగంగాప్రవాహావరకవితాస
ల్లాపుఁ డగుకవిని సింగనఁ, జేపట్టక కీర్తి గలదె శ్రీమంతులకున్."

అని సింగనకవిం బిలువనంపించిన ట్లున్నది.

కవివంశావళీసంగ్రహము.

"న. అనిపొగడంగఁ జెంపెసగునయ్యలమంత్రికి సింగమాంబకుఁ
దనయుఁడని విష్ణుమంగళకథానుముఖాత్మనిత్యసౌమ్యవ
ర్తను శుభలీలు నవ్యకవితారసపోషణవాగ్విలాసుభూ
జనసుతసింగనార్యు గుణసాగరు నన్ బిలిపించి యర్మిలిన్."

తెలుఁగురాయలంగూర్చి.

ఇదివఱలో జైమినీభారత గ్రంథముంబట్టి సాంపరాయని కాలమును నిర్ణయింపవచ్చునని శ్రీనాథకవి చారిత్రములో వ్రాసియున్నాను. ఆసాంపరాయనివర్ణనకంటె నాగ్రంథములో నాతని యాస్థానసామంతుఁడును కృతిపతి యగునతనివర్ణనము విశేషించి వ్రాయంబడినది. ఆవర్ణనలో నీసాంపరాయనింగూర్చి కొంచెము వ్రాయంబడె నని సూచించియుంటిని. ఆపద్యమును వివరించెదను. ఎట్లన.—

" సీ. ధరములో దక్షిణధుర తాను నెదిరించి, కొనివచ్చిసాంపరాయనికి నిచ్చె
సామ్రాజ్యమున నిల్పి సాంపరాయస్థాప నాచార్యబిరుదు విఖ్యాతి గాంచె
శ్రీరంగవిభుఁ బ్రతిష్ఠించి యిర్వదివేలు, మాడలద్దేవునమ్మౌళికి నొసఁగె
మధురాసురత్రాణు మడియించిపరరత్న, సాళువబిరుదంబు జగతి నెఱపె
తే. గబ్బిశకనమునఁ దేజిపొగంబు గట్టి, తటిమి నగరంపుగవనులు విఱుగఁద్రోచి
తాను వ్రేసిన్నగొరు నుద్దవిడిఁ దెచ్చె, సాహసంబున సుహ్వాంగుసాళ్వమంగ. "

ఇట్లుండుటంబట్టి పైసాంపరాయఁ డొకగొప్పరాజుగాఁ దేలుచున్నది. ఇతనికుమారుని పేరు తెలుఁగురాయఁ డని అతనిని సాంపరాయని తెలుంగాధీశుఁ డని శ్రీనాథకవి వర్ణించిన ట్లుండుటచేతఁ దేలినది. ఇతనికి యిర్వురుకుమారు లుండిరనియు నందులోఁ బెద్దవాఁడు కుమారముప్పరాజనియుఁ దేలినది. ప్రస్తుతములోని తెలుఁగురాయఁడు కూనయముప్పభూపాలునికొడుకుగాఁ దేలుటంజేసి పైసిద్ధాంతము తిరిగిపోయినది.

తొయ్యేటి అనపోతభూపాలునికాలము.

ఈ యనపోతభూపాలునికాలముంగూర్చి • యీవఱకే తిక్కనసోమయాజిచారిత్రములో నీసింగకవింగూర్చి వ్రాయునపుడే కొంతవ్రాసియున్నారము. కొండవీటిశాసనములంబట్టి యితనికాలము శా. స. ౧౩౨౦ మొదలు శా. స. ౧౩౫౦ వఱకు నున్నట్లుగా వివరించియుంటిమి. అతనికడ మంత్రిగా నున్నసింగనమంత్రితండ్రి యగునయ్యలమంత్రియుఁ గొంచె మెచ్చుతగ్గుగా నాకాలమువాఁడే ఐయుండును. అదియునుఁగాక అనపోత భూపాలుఁడు ముప్పదిసంవత్సరములు రాజ్యము

చేసినట్లు కనుపించు లెక్కవలన నతనివయస్సు నంతే యై యుండు నని యూహింపఁగూడదుగదా. కావున సింగనకవి కాల మాతనితండ్రి యగు నయ్యలమంత్రికిఁ బ్రభుఁ డగుననవోతభూపాలుని కాలముంబట్టికూడఁ గొంచెము చ్చుతగ్గుగా సరిపడియే యున్న దని చెప్పవచ్చును. పై గ్రంథము

పీ. కవిచరిత్రవిమర్శనము.

లో బ్ర. వీరేశలింగము పంతులవారు సింగకవి (మడికి సింగన్న) చారిత్రములో నతని కాలనిర్ణయముంగూర్చి కొంత యత్నించి దాని నొకవిధముగా నిర్ణయించిరి. దానింగూర్చి వారువ్రాసినదాని మనమిపుడు పరిశీలించవలసియున్నది. అందు వా రెట్లుగా వ్రాసి రనఁగా :—

"పై పద్యములవలన నీకవి తిక్కనసోమయాజుల మనమరాలి మనుమఁ డగుటయే కాక గోదావరీమండలములోని పెద్దమడికి నివాసుఁ డనికూడ స్పష్టమగుచున్నది."

అనువఱకు ముందుగా నాలోచింతము. ఇదివఱలో మనము చూపిన పద్యములుఁగూడ నివే అయియున్నవి. అందులో మొదటిపద్యమగు

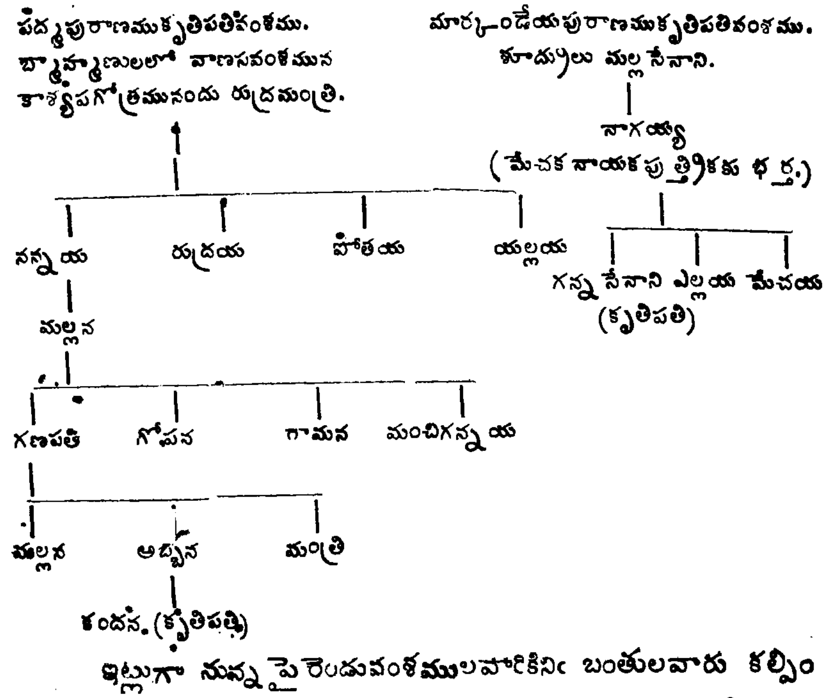
"అతఁడు తిక్కనసోమయాజుల పౌత్రుఁడై, కొమరారుగుంటూరికొమ్మవిభుని
పుత్త్రి బిట్టాంబిక బుధలోకకల్పకవల్లి వివాహమై——"

అని యుండుటంజేసి పుత్త్రుఁ డనుపాఠము సరికా దని చెప్పియున్నారము. ఇపుడు మన మరసినమార్గముంబట్టి తిక్కనసోమయాజి కీ సింగనకవి మనమరాలిమనమఁడుగాక మునుమనమరాలి మనుమఁడుగాఁ దేలును. దానివలన గలుగుభేదము కలుగదనియే భావించెదము. ఇఁకఁ దరువాయి వాక్యములను బరిశీలింపవలసియున్నది.

"ఈకవి పద్మపురాణమునకుఁ గృతినాయకునిఁగాఁ జేసినకందనమంత్రి మామార్కండేయపురాణమును గృతినందిన గన్నయమంత్రికి యన్నమను మఁడౌటకూడఁ గవికాలమును నిర్ణయించుట కనుకూలపడుచున్నది. గన్నయమంత్రి జ్యేష్ఠభ్రాత గణపతి. గణపతి ద్వితీయపుత్త్రుఁ డబ్బయామాత్యుఁడు. అబ్బయామాత్యుని తృతీయపుత్రుఁడు కందనమంత్రి. తిక్కనసోమయాజిశిష్యుఁ డైనమారన తనమార్కండేయపురాణ మంకితము చేసిన గన్నయమంత్రికిఁ గంగనమంత్రి యన్నపౌత్రుఁ డగుటచేతను, కందనమంత్రి కాలములో సింగకవి యుండుటచేతను సింగకవిమారనకుఁ దఱువాత ముప్పదినలుబది

సంవత్సరముల కుండిన నుండవచ్చును. కాబట్టి యీసింగకవి క్రీ. శకము ౧౩౪౦-౭౦ (౧౨౬౨ శా. స.) సంవత్సరప్రాంతమున నుండవచ్చును."

ఇక్కడ మనము వ్రాయవలసినది కొంత యున్నది. పైసిద్ధాంతము ననుసరించుటకు ముందు దాని యథార్థము కొంచె మరయవలసి యున్నది. పద్మపురాణోత్తరఖండములోని కృతిపతి వంశావళి నిదివఱలో వివరించియున్నను దానిని మారనకృత మగుమార్కండేయపురాణములోని వంశవృక్షము నొక్కచో వివరించి పరిశీలించెదముగాక. అపుడు పంతులవారు వివరించిన సంబంధములు స్పష్టపడును. అవి యెట్లున్నవనఁగా :—

ఇట్లుగా నున్న పైరెండువంశములవారికిని బంతులవారు కల్పించుసంబంధ మూహకురాకున్నది. మార్కండేయపురాణములో నున్న గన్నసేనానినే పద్మపురాణములోని మంచిగన్నయగాఁ బంతులుగారు పొరపడియుందురు. ఈ గన్నసేనాని నాగయసేనాని పుత్త్రిలలో

జ్యేష్ఠుఁ డైనట్లు కానుపించును. మంచిగన్నయ యనునతఁడు మల్లన యనునతనిపుత్త్రుఁడై యతనినల్వురికొడుకులలోఁ గనిష్ఠుఁడుగాఁ గాన్పించు. ఇట్లున్నను పంతులవారు గన్నసేనానికి జ్యేష్ఠభ్రాత యున్నాఁ డనియు నతఁడు గణపతినాముఁ డని వ్రాసిన వాక్యముల కర్థముకాకయున్నది. మార్కండేయపురాణములోని గన్నసేనాని యింటిపేరుగాని గోత్రముగాని వివరింపఁబడియుండలేదు. పద్మపురాణములోని మంచిగన్నయ ప్రాణన వంశమువాఁ డనియును కాశ్యపగోత్రుఁ డనియు వ్రాయఁబడియున్నది. ఆయిరువురితండ్రులపేరులును భేదములైనవి. వాటియాద్యక్షరములైన నొకటి కావు. ఒకనిపేరు నాగయ్య. రెండవయతనిపేరు మల్లయ్య. అయితే యీమల్లయతండ్రి యగునన్నయమంత్రి కాకతీయగణపతి కాలీనుఁ డని యుండుటచేతను, నాగయ్య యను నతనిమామ యగు మేచనయనునతఁడు కాకతీయగణపతియొద్ద తలారి యని యుండుటఁబట్టి ఆయిరువురు కాకతీయగణపతికాలీను లనునమ్మకముతో నుండి తక్కినసంగతులన్నియుఁ బొరబాటున నూహించియుందురు. ఇట్లుగానినాఁడు పంతులవారి యూహలకుఁ గలకారణముల వివరింపుఁ డని పంతులవారినే మనము కోరుదము. దానిని వారు తెల్పినపిమ్మట నీకథనంతయును నమ్ముదము. ఇఁకఁ బంతులవారు వివరించిన తక్కినయంశములఁగూర్చి విచారించవలసియున్నది. అందులో నెఱ్ఱాప్రెగ్గడకంటె సింగకవి పూర్వుఁ డని యీక్రిందివిధంబున వ్రాసిరి.

"ఇతఁ డెఱ్ఱాప్రెగ్గడకంటెఁ గొంత పూర్వుఁడు. కాబట్టియే సింగకవి పద్మపురాణమునం దీక్రిందిపద్యముచేత నన్నయ తిక్కనలను మాత్రమే స్తుతించియున్నాఁడు." అని. ఇది కేవలమొక సిద్ధాంతాంశముగాదు. కొందఱుకవులు కవిత్రయము వారినిఁగూడ నుతియింపక యుండుట గలదు. మఱికొందఱు నన్నయ తిక్కనలమాత్రమే నుతియించుటయుఁ గలదు. తిక్కన సోమయాజియే నన్నయభట్టు భారతములోని మొదటి మూఁడుపర్వములం దెనిఁగించె నని వ్రాసియుండుటం జేసి ఆమార్గమునే అతనిసంబంధి యగుసింగన యవలంబించి భారతము

నన్నయతిక్కనలకృతం బని ఆయుర్వ్యర నుతియించె. ఈసింగనకవి భాస్కరరామాయణగ్రంథకర్తలలో నొకరిపేరునైన స్మరియింపలేదు సరియేకదా తిక్కనసోమయాజివలనఁ గూడ నుతియింపఁబడిన యతని తాత యగుభాస్కరమంత్రినిఁగూడ వదలివేసెను. ఆకారణమున నాతని కవిలెలో నీసింగనకవి ప్రాచీనుఁ డని చెప్పనొప్పియుండదుగదా. ఇతర మైనసాధనములచేతనే యెఱ్ఱాప్రెగ్గడకంటెఁ బూర్వుఁ డని తేలునెడల దానికి సహాయముగా నతనిపేరైనను స్మరియింపకపోవుటకుఁ బై కారణము పనికివచ్చును. అటుగాక సింగకవి కాలమంతయు నూహలపైననే స్థాపించుచోఁ దానిలోఁ బడినపొరపాటునకు నీసింగనకవి యెఱ్ఱాప్రెగ్గడపేరు స్మరియింపకపోవుటకూడ సహకారి యని చెప్పుట యొకయుక్తికాదని నాయభిప్రాయము. ఇట్టి సిద్ధాంతమునకు ముందుగాఁ బంతులవారు పద్మపురాణ మార్కండేయపురాణ కృతిపతులకుఁ గలసంబంధము చెప్పి దానిని నిర్ధారణచేయవలసియున్నది. కావున నదియైనపిమ్మట దానికుపబలకముగాఁ బనికివచ్చు నీయెఱ్ఱాప్రెగ్గడవృత్తాంతముఁ గూడఁ గైకొందము. ప్రధానాంశమే నిలువఁబడనప్పు డీయంశముంగూర్చి వ్రాయుపనియే యుండదుగదా. కావున దీని నిప్పటికి వదలెదము.

నవీనవాసిష్ఠరామాయణవృత్తాంతము.

ఇదివఱలోనే నిట్టిపేరుతో నొప్పుకొనక నవీనగ్రంథము బయలువెడలెనని వాక్రుచ్చియుంటిని. ఆగ్రంథవిషయమై కొంత చెప్పి అనంతరము దానికిని సింగకవికృతగ్రంథమునకును గలభేదముం జూపెదను.

కవివంశావళి.

కృష్ణగిరిలో హరితసగోత్రుఁ డగు

నృసింహము.

|

రామయ్య.

|

వేంకటరమణయ్య.(కవి.)

ఇతఁడు తనవిషయమై యీక్రిందిపద్యంబు వ్రాసికొనియెను.—

"క. హారితసగోత్రోత్పన్నుఁడ, వరతరమగునులచనాడువంశ్యుఁడ లక్ష్మీ
కరకర్ణాటకులుండను, ధర వేంకటరమణుపేరఁ దనరినవాఁడన్."

దీనింబట్టి యీకవి కరణకమ్మ లనఁబడు కన్నడశాఖాబ్రాహ్మణులలోనివాఁ డనియు నితనినాఁడిభేదానుసారముగా నులచనాటివాఁ డని చెప్ప నొప్పినట్లు గాన్పించు.

కవికృతగ్రంథములు.

"గీ. రమ్యతర మైనయధ్యాత్మరామచరిత, నాంధ్ర మొనరించి పిమ్మట నాత్మభావఁ
బూని మానగుగయోపాఖ్యాన మనెడు, గ్రంథము రచించితిని బుధకలిమికోలఁది."

(౧) ఆంధ్రములో నధ్యాత్మరామాయణము.

(౨) కన్నడములో గయోపాఖ్యానము.

ప్రస్తుతగ్రంథముంగూర్చి యీక్రిందివిధంబుగ నింకొకపద్యంబు జెప్పెను అదెట్లన్నను :—

"గీ. రహిని జన్మాదిరహితపరాత్పరత్వ, విమలసత్యాపరోక్షసంవిత్ప్రసాద
దక్షిణం బగుమోక్షశాస్త్రంబు నొకటి, నిపుడు సేసెదఁ దత్క్రియ మెట్టి దనిన."

ఈకవి యాశ్వాసాంత గద్యముంబట్టి యథామాతృకముగాఁ దెనిఁగించినట్లు కాన్పించును.

"ఇది శ్రీ సీతారామకృపారసధుకీపాత్ర, హారితసగోత్రపవిత్ర, ఉలచనాడువంశపయఃపయోధికైరవమిత్ర, సజ్జనవర్ణనీయచరిత్ర, నృసింహవిఖ్యాత భూసురవర్యపుత్త్ర వేంకటరమణ ప్రణీతం బగుశ్రీమద్యథావాల్మీకీయ వాసిష్ఠరామాయణము సర్వంబును సంపూర్ణము."

ఈకవి మఱియొకచో సంస్కృతములోని వాల్మీకికృత వాసిష్ఠరామాయణకవితావిశేషంబులు దానిం దెనిఁగించుటకుఁ గల స్వశక్తిలోపమును దెల్పునట్లుగా నొకయుపన్యాసంబు వ్రాసె. అది తన నిజమగు శక్తిలోపంబును వివరించుటకుఁ గాకున్న నెవ్వరైనఁ దనగ్రంథంబు సింగకవి గ్రంథంబుతో సరిచేసి అది లెస్సయై యున్నదనియు నిం దట్టివిశేషంబులు లేవనుశంక నంది దీని నిరసించెద రనుసంకోచముతోఁ జేసియుండిన నుండవచ్చును. ఆవచనభాగంబుమాత్ర మిట వివరించెదను.

వ. ఇట్టివేదాంతసార సర్వస్వం బై యాదిమకవిసార్వభౌముం డగువాల్మీకి మహర్షి ప్రవరవదన సదనామృత దక్షిణమృదూకృత మధుమాధురీరసఝురీ విరాజితపరగణ బద్ధం బై పురాకృతభాగధేయమాత్రసంవేదకమహార్థగుంభితం బై, సకృత్కర్ణకోటర ప్రవేశమాత్రాపకర్షితచిత్తగతమహామోహామర్యాస నామలశబ్దరాజీవిరాజితం బై సకృత్పఠనమాత్రాపనోదితబహుజన్మానుస్యూతశోకసంచయం బగుశ్లోకసంచయసముద్దీప్తం బై అజ్ఞసర్వజ్ఞచిత్తరంజక కథావిసరప్రశస్తం బై యనుపమేయగతపరతత్త్వస్వరూప సర్వస్వప్రకాశకార్థచమత్కారగర్భితోపమానచయభరితం బై యశేషవర్ణనీయమహామహిమం బై యొప్పారునీసర్వోత్కృష్టతరమోక్షశాస్త్రంబును తన్మహర్షిశేఖరుకృపాబలం బొక్కకోటి దక్క నితరంబు లగుకావ్యబంధకాళులాదు లెఱుంగని నేను జడమండగు జాంఘికుండు స్వేచ్ఛావిహారంబు సల్పిన తెరంగున, ఖర్వుండు తత్పదస్థానంబులం బ్రిలపవంబులిడుచుం బ్రాక్రిసరూపకఘటకంబుల యెడం గంటగింపక, యుభయసంధులకా మార్గం బుద్దప్పక, ప్రాక్రిస్తంబగు విచ్ఛిత్తి నెడయక, సద్గణపద్ధతి నతిక్రమింపక నడువనుద్యోగించుచందంబునం దెనిఁగింప సమకట్టినమదీయజాల్మతను సహించి జంతువులకు సర్వగుణంబుల సహజంబు లైన యాకృతింగల మద్బుద్ధిజాడ్యజనితదోషములచే ననూయతామాత్రచిత్తులుగాక యిచట సాధకార్థగ్రహణమాత్రంబే ప్రయోజనంబుగా నెతింగి యార్యభావంబు నొంది సర్వులు విని యానందభరితాంతరంగులు కావలయు నని ప్రార్థించి, యనంతరంబునం బ్రారిప్సిత గ్రంథంబునకు నవిఘ్నపరిసమాప్తి నిమిత్తంబుగా శిష్టాచార పరిప్రాప్తేష్టదేవతాప్రణామలక్షణం బగుమంగళంబును, గ్రంథకారుం డగు నప్పాక్షిచేతసుండంగీకరించి చెప్పినశ్లోకంబు మొదలుకొని గద్యపద్యాత్మకంబుగాఁ జెప్ప నారంభించితిని."

అని యున్నది. కాని యిట్టి పై యుపన్యాసానుసారముగాఁ బ్రత్యేకము కవిత్వము దోషయుక్తముగాక సామాన్యముగా గ్రంథము రమ్యముగా నే యున్నది. ఈగ్రంథము యథామూలముగాఁ దెనిఁగించుటం జేసి సింగకవికృతగ్రంథమునకంటె రెండుమూఁడు రెట్లు పెరిగినది. సింగకవికృత మగుగ్రంథము నూటముప్పదిపుటలు గలదియు నీనవీనకవి ప్రణీతము నాలుగువందలముప్పదిపుటలగ్రంథము గలదియు నైనది. గ్రంథబాహుళ్యమున సారాంశము సుబోధము కాదనియే పూర్వకవులలోఁ బెక్కండ్రు గ్రంథములఁ దెనిఁగించునపుడు సాధ్యమగునంత సంగ్రహములుగానే తెనిఁగించుచు వచ్చిరి. ఆర్షేయగ్రంథములు పురాణములవలె నతివిపులము లై చెప్పినయంశమునే మరల నినమూఱు

ముమ్మాఁటు చెప్పుచు సారాంశము తేలియుండునట్లుగాఁ జెప్పక ఛాందస వృత్తితో నుండునట్లుగాఁ జెప్పుటఁగన్పట్టి తొంటిపురాణాంధ్రకవులందఱు నామార్గము నవలంబించక సారాంశమునే ప్రధానము చేసుకొని సంగ్రహరూపముగానే ఆంధ్రములో నాగ్రంథములు ప్రకటించిరి. అట్లుగా సారాంశప్రకటనముఁ జేయుట కష్టసాధ్యముగావున నట్టిపనిం జేయక ప్రస్తుతకాలములోనివారు యథామాతృకముగాఁ దెనిఁగించుచున్నారమని చెప్పుచు శ్లోకమునకుఁ బద్యము వ్రాయుచుఁ జర్వితచర్వణముం జేయుచున్నారు. వీరికి లోకోపకారమే ప్రధానమైనయుద్దేశమైనయెడల సంస్కృతములో ఛందోబద్ధములుగా నుండుగ్రంథములను దేశభాషలలోనికిఁ గేవలము వచనరూపగ్రంథములుగా రచియించినదానివలనఁ గొంత లాభము కల్గును. అటుగాక తొంటిగ్రంథములనే తిరుగ నారంభించుచు నాగ్రంథము నాంధ్రీకరించిన పూర్వపువారికిఁ దమకుఁ గలకవిత్వభేదమరయఁబడునేమో అనుభయముతో యథామూలముగా మేము తెనిఁగించినారము. పూర్వులిట్లుగాఁ దెలిఁగింపకుండుట యొకకొఱంత యని యేల సూచింపవలయును? ఈగ్రంథకర్తవలెనే వాల్మీకికృతరామాయణము యథామూలముగాఁ దెనిఁగించితి నని యింకొకరు తెనిఁగించి దానింగూడఁ బ్రకటించిరి. కాని భాస్కరరామాయణము నా నవీనరామాయణమ్మును రెంటిని బురాణముగా వినువారివలన వానిమంచిచెడ్డలు తెలియఁబడును. అప్పుడుగదా ప్రాచీనులమార్గమునకు నవీనులమార్గమునకును గలభేదంబు గోచరంబగు. అటులనే ప్రస్తుతవాసిష్ఠరామాయణముఖుండెననుటకు సందియంబులేదు. వలయునేని యేకథాభాగములోఁ జూచిన నాకథలోనే యీభేదము తేలక మానదు. దాని నాగ్రంథారంభములోనే కొన్ని పట్లలోఁ జూపెదము.

కథారంభములో

వేం. ౧౯. " అ. గురుని నేకతమునఁ గూర్చున్న వాల్మీకి నఖిలదర్శనములు నవుడు గాంచి
ప్రణుతి సల్పి యాభరద్వాజుఁ డిటు మృదుస్వరము గరము వెలయ సరగ నడిగె."

సీం. "క. అతులతపస్స్వాధ్యాయ, వ్రతశీలుఁడు బోధనిధి భరద్వాజుఁడు వి
శ్రుతకీర్తియొక్కనాఁ డేకతమున వాల్మీకిమౌనిఁ గని సంప్రీతిన్."

వేం. "తే. సాధు వత్స భరద్వాజ సద్గుణాఢ్య, యోగ్యుఁడవు నీవు చెప్పెద నున్నతమగు
దీని వినినంతలోన నజ్ఞానమలము, దూర మొనరింపఁగల దట్టిదొడ్డదాని."

సిం. "క. విను వత్స యెస్స యడిగితి, విన యోగ్యుఁడ వీవు వీని విస్పష్టముగా
ఘనమోహతమము దూరం,బునఁ దొలఁగఁగఁ ద్రోచుమార్గమును వినుపింతున్."

వేం. "చ. అమలినచారుతేజ వినుమయ్య వియత్తలమందుఁ దోఁచు గా
శిమగుఁడు మిథ్యయై ధర వెలింగియుఁ దథ్యము గాఁగఁ దోఁచు సా
క్రమమునఁ మాయచేతఁ బరికల్పితమై యిటుదోఁచెడిం జగ
ద్భ్రమము మదిన్ స్మరింప నటు పాయుట మేలని నే తలంచెదన్.

క. కణఁగి తృణతృణమున నీ, తృణపదమును బొందుమేటి సర్వజగతి నె
ట్లణఁగించు టనియె దేనిసు, గుణగణపరిపూర్ణ వినుము కోరిక వెలయన్."

సిం. "గీ. కానఁబడు లేక విరియు నాకాశవర్ణ, భాతినీజాగ్రతభ్రాంతిభ్రమలఁ బెట్టు
నదియు పలుమాఱు దలఁచిన నంతకంటె, నట్టితలఁపులు దలఁచనియదియె లెస్స.

గీ. కానఁబడ్డవి మిథ్యలు గాఁగఁ దెలిసి, జ్ఞానమునఁ జేసి దృశ్యమార్జనము సేయఁ
జిత్తగేహంబు[illegible]మై చెలఁగి నిత్య, మైన నిర్వాణపదవృత్తియందు నొందు."

వేం. "గీ. బద్ధుఁ డేను ముక్తిఁ బడెపొద నెఁక నను, నిశ్చయంబు ధరణి నెవ్వని కగు
నాతఁ డీసు శాస్త్రమం దధికారియౌ, ననధికారు లజ్ఞు లాత్మవిదులు."

సిం. "గీ. అకట భవపాశబద్ధుఁడ నైననాకు, వెడలు బా టెద్దియో యని వెదకుచున్న
యార్తుఁ డధికారియగుఁ గాని యజ్ఞుఁ డైన, తజ్జ్ఞుఁ డైననుయీశాస్త్రమునఁదుగాఁడు."

బాల్యకాలదుఃఖవర్ణనము.

వేం. "వ. బాల్యస్వరూపంబు వివరింపఁగలవాఁడై శ్రీరాముం డిట్లనియె.

గీ. అస్థిరస్ఫూర్తిఁ గల్గి చేయంగవలయు, కార్యగతులను బహుతరంగములుగల్గి
జగతిఁ బొరిగొన్న సంసారసాగరమున, బాల్యజన్మము దుఃఖముల కడ్డుగాదె.

గీ. మూఢతయు నాపదయుఁ దృష్ణ మూకతయును, జపలతయు శక్తిక్షుత్పిపాసలను దీన
భావము[illegible] దుఃఖవర్ధకములు, సర్వమున్ బాల్యమునఁ బ్రతిష్ఠనువహించు.

క. మానసపుం బ్రకృతియె చల, మానని బాల్యంబు దలఁపన తిచంచలమౌ
పూనిక [illegible]గూడిన, దానిం దేనికి సమమని తలఁపఁగ వచ్చున్.

క. ఉవిదయుక్కన్నుల మెఱుపులు, దవదహనజ్వాల లలలతండంబులు నై
శవసంగతచిత్తముచే, నవని[illegible]బలమగుఁజంచలతన్

క. బాలుం డల్పప్రకృతిం, జాలను సుఖమందు మఱియు సాల్పప్రకృతిం
జాలంబడు మలమునఁ గడు, మేలని రమియించు సార మేయము భంగిన్.

చ. అవని నపెట్టిమాక్షు ద్యమున నన్యులదయ్యె భుజింపరానిద
య్యె వెలయు వస్తుసంతతిని యోడక తాభుజయింపఁ గోరు నిం
దువును వియత్ప్రదేశమున నుండి గ్రహింపఁగఁ గోరు నట్టిమా
ర్గ ఖ్యవిలసితంబు బాల్యము సుఖంబున కెట్లగుఁ దాపసోత్తమా.

క. అలశిశుతం డలితండ్రిల, కలనన్ గురుపరజనములవలనం బ్రివయ
స్కులవలన భయము గల్గుట, వలనన్ శైశవము మిగుల భయమందిర మా.''

ఇట్లుగా నున్న పద్యప్రకమును సింగకవి యొక సీసపద్యములో నొకకందపద్యములోనం జెప్పె. ఎట్లన్నను:—

"సీ. అశాసమావృత మతిశక్తిహీనంబు, జాడ్యంబు దైన్యంబు చపలతయును
మాటాడ నేరమి మాటపొందెఱుఁగమి, యిది పాము త్రాఁడని యెఱుకలేమి
మూత్రపురీషసంప్లుత గాత్రుఁడై యుంట, తన్నుఁ దా నెఱుఁగక తన్నుకొనుట
కదలి యిట్టటుపోఁ గాళ్లు రాకుండుట, గురుజనశిక్షలఁ గుటిలపడుట

ఆ. యివియు మొదలుగాఁగ నెన్నఁ బెక్కగునట్టి, బాధ లనుభవించు బాల్యవృత్తి
పరమమునివరేణ్య ప్రత్యక్షనరకంబు, దీన నేమిసుఖము దెలుపవయ్య.

క. తల్లియుఁ దండ్రియు నితరులు, పిల్లదులై తోడ నాడుపడుచులు నడువన్
తల్లడపడు శైశవ మిది, చెల్లంబో దురితదుఃఖశీలము గాదే.''

ఇట్లే గ్రంథమంతయు నున్నదని సూచించుట కీపద్యములే చాలును. సింగనకవి మాతృకాభిప్రాయానుసారముగాఁ దెనిఁగించుటచేత నాతని గ్రంథముఁ జదువుచున్నపు డదియును మాతృకాగ్రంథమువలెనే యనన్వయాదులు లేక ధారాశుద్ధి గలదిగాఁ గాన్పించును. ఇఁక వేంకరమణకవికృత గ్రంథము నైసర్గికధార లేనిదై యనన్వయవాక్యపూరితమై మాతృకం జూచినఁగాని కవియభిప్రాయము స్పష్టముగాదై యుండి కొన్నిస్థలములలో నాంధ్రభాష యిది కాదేమో యనుసంశయము కల్గించుచుండును. ఈరెండు గ్రంథములకుం గలభేదమును స్థాలీపులాకన్యాయంబునఁ జూపినాఁడను గావున నిఁక వేంకటరమణకృత గ్రంథ మెట్లు పరిసమాప్తి నందింపఁబడినదో దానిం జూచెదము. అందులో నీకవి

తా. నీగ్రంథము ముగించిన కాలమును దీనినిఁ బరిశీలించిన పండితుని విశేషంబులు వివరించె. అది యెట్లున్నదనఁగా :—

వార్ధికషట్పది.

"ఒనరు నీకలియుగంబున నాల్గువేలపై, యనములకుఁ బైఁ దొమ్మన్నూటడెబ్బది యొకటి జనినవంత వచ్చిన ప్రమోదూతవత్సరపు నాశ్వయుజశుద్ధమందూ, అను గతకుజాఖ్యవాసరమగుఁద్వితీయవాఁ డినుఁడుఁ జనియించినంతటఁ బైదుగడియలకు తఱిరె సంపూర్ణమై యీగ్రంథసత్తమము మత్పుణ్యపటిమచేతిన్."

అనఁగాఁ గలియుగములో ౪౯౭౧ సంవత్సరములు కాఁగా వచ్చిన ప్రమోదూతవత్సర ఆశ్వయుజ శుద్ధతదియ మంగళవార మని తేలినది. ఇది చెన్నపట్టణములో ఆ 1873 వ సంవత్సరమునకు సరియగు శ్రీముఖ సంవత్సరములో ముద్రించి ప్రకటింపఁబడినది. అనఁగా క్రీ. ౧౮౭౦ సంవత్సరమునకు సిద్ధమై మఱినాల్గుసంవత్సరములలోపుగానే ముద్రింపఁబడినది.

గ్రంథపరిశీలకవిషయము.

"ఉ. ఆ మొదటిప్రసిద్ధకవియాస్యవినిర్గతమైనసూక్తులం
దేమివిశేషముల్గలవొ యేమియునేరనిమూఢుఁడైననే
నేమిటిసంగ్రహించితినొ యేమిటినిం ద్యజియించినాఁడనో
యేమిమహాపరాధముదయించెడినోయనిసంశయాత్ముఁడై.

సీ. తతసాధుతరసంపదావసథంబయి, పరగుచుండెడి ధర్మపురియనేటి
పుణ్యమువంగలవిప్రపుంగవు ధర్మజ్ఞు, కావ్యార్థబోధన కౌశలాఢ్యు
మాద్గల్యగోత్రుసమ్మానితసుచరిత్రు, ధీమంతుశాంతునధీతనిగము
సర్వశాస్త్రజ్ఞు సత్యవ్రతాచారు, జానకీధవపదాబ్జాతభక్తు

తే. గీ. కరతలామలకీకృతపరసుతత్త్వు, పరమమంగళసద్గుణాభరితు నమలు
సత్యసంపన్ను సుందరశాస్త్రిశిఖ్యుఁ, బిలిచిమన్ననమెయివిన్నవించినంత.

ఉ. ఆమహనీయమూర్తియు మహామునిజల్పితమైనకావ్యము
న్నామకకావ్యమంజదివిమర్శకచర్చయుఁజేసియాంధ్రమం
దేమియునర్థభేదముదయింపక లే దిదిసాధువన్న నిం
కేమి ధరిత్రి నేసుకృతకృత్యుఁడ నంచు ముదంబుఁ జెందితిన్."

ఇట్లుగాఁ దాను వ్రాసినగ్రంథము నొకరెవరో బాగున్నదన సంతసించునంతటి బుద్ధిశాలి యీగ్రంథమువంటి శాస్త్రముం దెనిఁగింపఁ గడఁగుట విశేషగౌరవాహము గా దని నే నూహించెదను. పాఠకులే ఆగ్రంథములోని మంచిచెడ్డ లరయవలసినవారుగావున నిపుడు మనము విస్తరించవలసినది లేదు. మనము ప్రారంభములో సింగనకవిచారిత్ర మారంభించి అతని కథతో దాని ముగించుట న్యాయము కావున నాతని యాశ్వాసాంత గద్యము నిట వివరింతము :—

" ఇది శ్రీనరసింహావరప్రసాదలబ్ధ కవితావిలాసభారద్వాజగోత్రపవిత్ర సరసగుణసర్వ సింగనార్యప్రణీతం బైనజ్ఞానవాసిష్ఠ రామాయణమునందు సర్వంబును బంచమాశ్వాసము. "

పురాణకవులవివరము.

దీనిం దెల్పుటకుఁ బూర్వము పురాణములనామవివరమును, అట్టి పురాణములలో నెన్ని తెలిఁగింపఁబడినదియు, నట్లుగాఁ దెనిగించిన వారినామములును తెలిసినవఱకు వివరింపఁబడవలసి[illegible]ది. కావున ముందుగఁ బురాణనామముల వివరించెదను. ఎట్లన్నను :—

౧౮ పురాణములు.	తెనిఁగించినవారిపేళ్లు.
౧. ఆదిత్యపురాణము	తెలియదు.
౨. కూర్మపురాణము	౧. మండ చిట్టికామశాస్త్రి. ౨. రాయలంగకవి.
౩. గరుడపురాణము	పింగళిసూరకవి.
౪. నారదీయపురాణము.	తెలియదు.
౫. పద్మపురాణము	పద్మపురాణమునకు కథాసంగ్రహము శ్రీనాథకవితాతయగు కమలనాభకవియు దీని యుత్తరఖండమును రావఁ సింగనకవియు తెనుఁగున వ్రాసిరి
౬. బ్రహ్మకైవర్తము	తెలియదు.
౭. బ్రహ్మాండపురాణము	
౮. బ్రాహ్మము.	
౯. భవిష్యోత్తరపురాణము	

౧౦. భాగవతము	బమ్మెరపోతనామాత్యుఁడు. ఇది దేవీభాగవత మని కొందఱిమతము. త్రిపురాన తమ్మనదొర దానిం దెనిఁగించెను.
౧౧. మత్స్యపురాణము	తెలియదు.
౧౨. మార్కండేయపురాణము	మారనకవి, మండ కామశాస్త్రి.
౧౩. వరాహపురాణము ౧ మల్లయమలయమారుతకవులు. ౨. చంద్రహరిభట్టు.	
౧౪. వామనపురాణము	తెలియదు.
౧౫. వైష్ణవ మనఁగా విష్ణుపురాణము	వెన్నెలకంటి సూరకవి.
౧౬. శైవపురాణము	తెలియదు.
౧౭. లింగపురాణము	"
౧౮. స్కాందపురాణము	దీనిలోని కాశీఖండ, భీమఖండముల, శ్రీనాథకవి తెనిఁగించె. కోదూరి వేంకటాచలకవి శివరహస్యఖండముఁ దెనిఁగించె. హాలాస్యమాహాత్మ్యము తిరుమలసెట్టి జగన్నాథదాసకృతము.

పై పురాణముల కెదురుగా వ్రాయఁబడిన పేరులు గలవిమాత్ర మాంధ్రభాషలలో [illegible]బడినవి. తక్కినవి మనకు లభించనివగుట చేత వానివృత్తాంతము వివరింపలేదు. పైవారిలోఁ జారిత్రము గలవఱకు నీకవిజీవితములలోఁ జూపట్టుచున్నది. మిగిలినవారివి శేషములు కవికావ్య ప్రశంసాచంద్రికలోఁ జూడఁదగును.

క వి జీ వి త ము లు

సమాప్తము.

శ్రీమదాంధ్రవచనభాగవతము.

బ్రహ్మశ్రీ, శతఘంటము, వేంకటరంగశాస్త్రి కృతము.

శ్రీమన్నారాయణాంశసంభూతుఁడైన వేదవ్యాసమహాముని సంస్కృతభాషను రచించిన శ్రీమద్భాగవతమును బమ్మెరపోతనామాత్యుఁడు గద్యపద్యాత్మకముగా రచియించుట లోకప్రసిద్ధంబుగదా! అయ్యది పద్యబహుళము గావున నందఱును దానియర్థము గోచరింప కుండుటవలనను, మూలముకంటెఁ గొన్ని విషయము లధికముగాఁ జేర్పఁబడియుండుటవలనను దెనుఁగున వచనకావ్యముగ సంస్కృతానుసారముగా రచియింపఁజేసి ముద్రించి ప్రచురించియున్నాము.

మూఁడు వాల్యములుగా బైండుకట్టబడ్డ	ప్రతి	1-కి	రు.	7	0
ఒకటే వాల్యముగా బైండుకట్టబడ్డ	ప్రతి	1-కి	రు.		8

శబ్దార్థచంద్రిక.

శ్రీమహాకాళి. సుబ్బారాయకృత అకారాదినిఘంటువు. పూర్వముద్రణములోని లోపములెల్ల సవరించి లక్ష్మీనారాయణీయము, శబ్దరత్నాకరము మొదలగువానినుండి యపూర్వము లగుపదములు చేర్చి రమ్యముగా ముద్రింపబడి యున్నది.

192, ఎస్ప్లనేడ్ } వావిళ్ల. రామస్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్స్
828, తండియార్పేట } చెన్నపురి.